

JEZIČNIK.

KNJIGA SLOVENSKA

XIX. VEKU.

F.

Spisal

J. MARN.

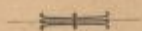
XXX. Leto.

V Ljubljani.

Natisnila in založila R. Miličeva tiskarna.

1892.

JEZIČNIK.

KNJIGA SLOVENSKA

v

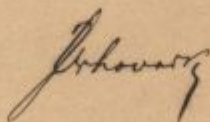
XIX. VEKU.

F.

Spisal

J. MARN.

XXX. Leto.

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'Johann'.

V Ljubljani.

Natisnila in založila R. Miličeva tiskarna.

1892.

Incessere novi: veteres migrate colonas.

Vodnik.

Jezičnik bi lahko snoval Knjigo Slovénsko brez konca in kraja, kakor se na književnem polju slovenskem od dne do dne prikazujejo vedno novi pisatelji. Koliko je še starejših, mrtvih in živih, po vsej Slovéniji, katere bi bil rad opisal, ali — moči ne dopuščajo! S XXX. letnikom sklenem torej Jezičnika — v svésti, da bodo mlajši duhovi spopolnovali to delo, kakor so tu in tam že marsikaj popravili in dostavili, kar je meni — ušlo ali je sploh še le poznej došlo na znanje.

Poglavitna namera moja zlasti v poslednjih letnikih bila je očitno ta, da bi posvetni rojaki nekoliko bolj se ozirali na slovstvo duhovsko in cerkveno. Kar je duša človeku, to je duhovno slovstvo narodu. Duša in telo je popolnoma človek; sveta in posvetna knjiga — to še le je narodu popolnoma slovstvo. Kdor torej kar prezira duhovno književnost, dela jednostranski in do prave popolne omike dospeti ne more. Iz takega neznanja prihaja posvetnemu razumništvu mnogotera nevednost in vnémarnost v duhovskih rečéh. To je napaka, zlasti v krščanstvu, kjer bi se posvetno in sveto slovstvo, vsaj v dejanju, ne smelo ni ločiti, nikar že se pobijati (XXVII).

Kakor ni vse zlato, kar se svéti; tako ni vse dobro zrno, kar so nasejali po njivah našega slovstva tudi v tej knjigi opisani možje. Torej kličem o Knjigi Slovénski njenim čitateljem naposled še: „Vse poskusite; kar je dobro, ohranite (I. Tes. 5, 21)!“

V Ljubljani dne 8. decembra 1892.

Josip Marn.

RAZGLED.

F.

	Stran
I. Francišek Kosar	1
II. Matija Valjavec Kračmanov	6
III. Matevž Frelih Vitoški	11
IV. Janez Bile	14
V. Matija Torkar	20
VI. Matija Hočevnar	27
VII. Mihael Žolgar	21
VIII. Jernej Krizaj Severjev	22
IX. Luka Svetec Podgorski	22
X. Andrej Marušič	27
XI. Janez Vesel — Vesnin	33
XII. Anton Zupančič	35
XIII. Andrej Zamejic	39
XIV. Andrej Čebašek	41
XV. Janez Terdina	48
XVI. Franjo Bradaska	52
XVII. Anton Kržič	54
XVIII. Anton Jeglič	57
XIX. Franjo Marn	60
XX. Josip Marn	61

Knjiga Slovénška

v

XIX. veku.

*

Nej Ti Dragi pri Savini! nej Ti znano bo,
De besede iskra vsakikrat mi šine,
Kader piše kol' jo Tvoje bratovsko però,
Kakor blisk u séra mojga globočine.

Tako jo je zapel stari profesor Jožef Poklukar gospodu Kosarju pri Savini iz Ljubljane v Zg. Danici l. 1850, kadar se je le-tá še le prikazal bil v slovenskem pismenstvu; kako bi ga pač pozdravljaj sedaj po toliko izvrstnih spisih, ki jih je pripravil na svetlo popolnoma v duhu Slomšekovem, priljubljen pisatelj in govornik kakor Slomšek II. — vsaj nekaj časa res tudi upravitelj škofije Lavantinske.

Frančišek Kosar r. 10. sept. 1823 v Braslovčah, prve šole dovršil v Kamniku, latinske ali gimnazijo v Novem Mestu, kjer mu je stric bil frančiškanski gvardijan, licejo v Ljubljani, bogoslovje v Celovcu, za mašnika posvečen 15. sept. 1846, služil za kapelana v Poličanah in Vojniku l. 1848, od 20. sept. deficijent v Braslovčah do 1855, potem kapelan do 1. febr. 1856, korvikar, dvorni kapelan in spirituval v Šent-Andreju do 1859, nato v Mariboru, l. 1861 konzist. svetovalec, l. 1865 dekan in šolski ogleda v Kozjem, l. 1870 kanonik v Mariboru, l. 1872 do 1881 profesor cerkvenega prava bogoslovcem, l. 1888 monsignore papežev prelat,

poslavljen s križcem „pro Ecclesia et Pontifice“.

Veselica visokorodnemu milostlivemu gospodu gospodu knezu-škofu Antonu Slomšku pri nastoplenju sedeža višipastirskiga Labudske cerkve v znamenje iskrene radosti in pokorniga počeešenja pevana od Labudskih bogoslovcov v duhovščici Celovški 19. maliserpana 1846, ima pesem latinsko (M. Grobelnik), nemško (V. Gretschnig), slovénsko (M. Cizej) in drugo slovénsko v dveh razdelkih, zložil Franc Kosar. Na primer bodi:

I.

Kjer skoz pisane ravnine
Laša krotko žubori.
Od visoke kjer planine
Pesem mila se glasi:
Kjer Šent Andrej mesto belo
V sončni zarji blisketa,
Od stolne cerkve pa veselo
Zvezda žarna si igra itd.

II.

Pa tud ti Slovenja cela,
Kakor dalé tvoj jezik gre;
Ti tud dones bod vesela,
Teb' pred vsem spodobi se!

Veseli se mati prava,
 Kdar česti se njeni sin;
 Tud raduj se mati Slava,
 Tvoj nar bolši ta je sin!

Bolj ko vsi, je tebe ljubil;
 Bolj ko vsi, te ljubi še;
 Bolj ko vsi za te se trudil;
 Al dokazov treba je? itd.

V Celjske Novine je dopisoval nekoliko l. 1848 in ker se je celó v njih glasil nekdo zoper duhovski celibat, spisal je na priporočilo Slomšekovo „Prijazin list mnogo dušnih pastirjev vernim Lavantinske škofije“, v katerem krepko zavrača ugovore zoper diviški stan katoliških mašnikov ter živo kaže njegovo dobroto in visoko pomembo (Natisnil Jož. Blaznik v Ljubljani 1848. 8. str. 16). — Drobntince l. 1848: „Kmet pod hrastam“ (v vezani besedi — buča in želod) in „Oče ino trije sini“ (Prilika str. 196). — Pomagal je kot prelagatelj pri deželnem zboru v Gradcu l. 1848—9.

Danica l. 1849: Šolski bratje. Kdor doživí. Nikar ne preklinjaj! Zadnje ure Roberta Bluma (po Oest. Volksfr.). Pet kruhov iz bukvic l. 1648. Pozdravljenje družbi svetiga križa (str. 113—117 cf. l. 11). Imenitni misijonar. Kteri stan je nar boljši? Zakonsko postavodanje (str. 146—163).

Danica l. 1850: Od Savine šolska novica — o slovensko-nemških bukvah, o šolskem nadzorništvu. Tri slabe znamenja pri Slovencih o novim letu: de je nemški Ljubljanski cerkveni časopis nehal; de družba svetiga križa, že tolikrat perporočena, tako slabo napreduje; de se nam je stari abecedni prepír zopet v slovenske časopise vrinil (cf. št. 9). Bandero keršanske svobode: belo-modro-rudeče v redu bratov sv. Trojice ali Trinitarjev. Zaničevavec spovedi. Veliko je poklicanih, pa malo izvoljenih. Otroci, duhovski učeniki svojih starišev. Danes bo spet huda ura. Sternitev cerkvenih obredov in cerkveniga življenja s povernim učenjem v šoli. Kteri ljudje punte in prekucije delajo. Pervo cvetje

na drevesu družbe sv. križa. V dopisu od Savine: Perve duhovske vaje (P. D. Sartori), prvi ljudski misijon, o družbi sv. križa v Šent-Andreju, o bratovšini kerš. nauka mej učenci v Celju, vtemelitev destinske duhovšnice; o učiteljskem zboru v Brašlovčah. Imeniten po širokim svetu sloveč gospod poterka na vrata večnosti. Kristjani brez Kristusa. Hus in Kristus pred policijo Jozefinizma. Pomoček obiskanje šole poboljšati (bravnice). Nekaj od izreje moške mladosti. Pastirska beseda zastran misijonov. Izgled dobriga pastirja — Sibour, nadškof Pariški. Nekatere potrebne reči: marljivo delovanje na slovstvenem polji, v družbah, duhovnih vajah in misijonih. Duhovski zbor v Brašlovčah, o gimnazijskih profesorjih in dijacih v Celju, o potrebi jedine nove cerkvene pesmarice.

Danica l. 1851: Od nekterih napák in potreb sedajnega časa. Lepo zaderžanje vojšakov v predlanskim puntu. Od stoletja do stoletja (o papežih 50. leto viharno). Zvunanja služba božja in pobožne šege. Raba podob pri učenji. Spomin iz popotovanja po spodnjim Štajarskim. Od Savine. Lepa permera — glasovi narodov primerni raznim glasovam pri petju sv. maše — o Slovanih in o družbi sv. Cirila in Metoda. Duhovne vaje v Brèzicah. Pervo sv. obhajilo v Brašlovčah. — Drobntince: Od božjiga poklica v zakonski stan (Pridga v Poljčanah l. 1848). Od vredniga pripravlanja na zakonski stan. Od dolžnost zakonskiga stanu. Jožef Tavšl, slavni duhoven Lavantinske škofije (str. 132—144). Kamen na sercu (Po Veithu deloma v vezani besedi str. 165—178).

Danica l. 1852: V zadevi bratovšine ss. Cirila in Metodja. Sanje o novim letu. O misijonarjih v Afriki. Ktere bukve brati je nar boljši? (Terpljenje Kristusovo). V dan sv. Marka (Pes.). Cerkevna slovesnost v Brašlovčah. Adventne misli I—V (str. 189—211). — Drobntince: Od telesne reje otrok (str. 20—27). Od duhovske (27—35). Matevž Nakar, Sirski nadškof in

velik služavnik božji (str. 107—115). Jelen v gojzdu (Balada po Veithu str. 185—189).

Danica l. 1853: Terpljenje Kristusovo: I. Pravo veselje. II. Solze pokore. III. Vezi ljubezni. IV. Prava lepota. V. Ternje in rože. VI. Kraljeva pot. VII. Na svetu, pa ne s svetam. VIII. Pod križem in na križu (str. 17—51). Avstrie žalost in veselje. Prošnja in zahvala (vsled požara v Brašlovčah). O misioniski družbi pri sv. Jožefu nad Celjem. Spomin na duhovne vaje Lavantinske škofije. O misionu v v Starim tergu poleg Slovenjiga Gradca. — Djanje Svetnikov Božjih, na svetlo dal A. Slomšek l. 1853. II. 1854. . . Ako to Djanje svetnikov pazno čitaš, ne spotikaj se, če zapaziš, da niso vsi popisi svetnikov iz edniga peresa pritekli. Popisali so jih gospodje časti in hvale vredni: . . . Franc Kosar (Predg. str. VII. cf. Jezičnik XXIV str. 17). — Ponovilo potrebnih naukov za nedelske šole na kmetih. U Beču 1854. Na svetlo dal A. Slomšek. Obseg: I. Dogodivščina svete vere. Spisal Franc Kosar. Doba I.: Od Adama do Mozesa. II. Do Kristusovega rojstva. III. Do Konstantina velikega. IV. Do Karola velikega. V. Do cerkvene ločitve v zahodu. VI. Do današnjih dni (str. 1—206). Tiskana poznej tudi posebej: Zgodovina sv. vere. I.—VI. 8. str. 183. — Marije Rožen Cvjet — poslovenil z duhovnim svojim pomočnikom — Fr. Kosarjem — Mihael Stojan, Braslovški dehant. V Celovcu 1855. 12. 414 (Jezičnik XXIV str. 39. cf. Danic. 1855 str. 87). — Danica l. 1857: O duhovnih vajah in ljudskim misijonu iz Šent-Andreja na Koroškim.

Drobtince l. 1858: Marija Celj (Prigodba str. 151—168). Prijazno pismo ministrantom, kako gre pri daritvi sv. maše se jim pobožno obnašati in spodbudljivo pozvanjati (str. 301—307). — Drobtinice l. 1859—60: Misjonska pridiga od presvetega rešnjega Telesa s prošnjo za odpušenje (Govorjena v Vuzenici l. 1858 str. 57—74). — Drobtinice l. 1861:

Keršanska Beseda za Mariino družbo v pomoč kristjanom v jutrovskih krajih (str. 12—26). Keršanska Beseda za bratovščino živega Roženkranca v prvo nedeljo oktobra (str. 87—99). — Zg. Danica 1862:

Katoliško duhovstvo in narodnost. Beseda, ki jo je govoril Fr. Kosar, špiritval, v Marburški čitavnici pri shodu 8. grudna 1861. — . . . Moj poklic, kakor duhovnega voditelja bogoslovcev tirja od mene, mladim duhovnom take načela ali vodila v serce vcepiti, po katerih bi se zamogli ves čas svojega življenja varno v vseh zadevah svojega poklica ravnati, ne da bi kje zoper njegov namen zagrešili, velikoveč v vsih zadevah se mu bližali. In ker je zmed naj tehtniših zadév, ki jih je sedanji čas med Slovenci na den spravil, gotovo narodnost ali oživljanje naroda našega v narodnem zmislu ali pomenu, mora tudi za mene zmed nar imenitniših skerbi biti, ktere pravila naj bi se dale mladim duhovnikom zastran njih vedenja do narodnosti kakor zvezde voditelice na daljni in nevarni poti njih dušnega pastirovanja . . . I. Narpoprej se vprašamo: Ali se sme morebiti katoliško duhovstvo proti oživljanju in napredovanju narodne zavednosti zgolj terpivno (pasivno) deržati? Odgovorimo: Nikakor ne . . . II. Dolžen je katoliški duhoven se djansko vdeležiti narodnega razcvetanja. Pa ne kar nikavni vzroki ženejo katoliškega duhovna na polje narodnosti, temuč tudi prevažni vzroki terdivni . . . Ako pa terdimo, da mora katoliško duhovstvo v duhu keršanstva djansko vladati narodnost, nikakor ne mislimo, da bi njegovo vdeleževanje pri narodnosti smelo biti na nos na glavo, nepremišljeno, brez vsega konca in kraja, temveč rečemo, da so v tem obziru po pameti in keršanskem razodenji tesne meje odkazane, kakor za vsakega rodoljuba sploh, tako še posebej za katoliške duhovne . . . III. Meje, kterih katoliško duhovstvo zastran narodnosti nikdar prestopiti ne sme . . . Ako katoliško duhovstvo v teh mejah in po teh pravilih

narodnosti obdeluje, si smé svesto biti, da dela v duhu keršanstva. Bog bo gotovo z njim, in kdo bo zoper njega! Podobno bo modremu možu, kateri je sozidal svojo hišo na skalo, in ploha se je ulila in prišle so vode in vetrovi so pihali in so se v tisto hišo vperli, in ni padla, zakaj vstavljena je bila na skalo (Mat. 7, 24. 25).

Beseda v slavni spomin na slovsstvene zasluge pokojnega kneza in škofa Lavantinskega Antona Martina Slomškega. Govoril Frančišk Kosar, špiritval v Marburškem semenišu, o shodu Marburške čitavnice 26. okt. 1862. V Zg. Danici str. 253—272; tiskano tudi posebej v Ljubljani pri J. Blazniku v 8. str. 24.

Anton Martin Slomšek, Fürst-Bischof von Lavant, dargestellt in seinem Leben und Wirken von Franz Kosar, fürstb. Consistorialrath u. Spiritual. . Marburg, 1863. 8. 326. Druck v. E. Janschitz. To je zlata knjiga, pisana v jeziku nemškem, a v duhu slovenskem (Vid. Jezičnik XXIV str. 20).

Slomšekove Drobtnice za l. 1863: Anton Martin Slomšek, knez in škof Lavantinski, prisednik apostolskega prestola sv. Očeta, meščan Rimski. Spisal Fr. Kosar (str. 133—229). Tiskano posebej, posneto po Drobtnicah, v Marburgu l. 1863. 8. 99. Njih življenje in apostolsko delovanje s podobo in posnetim lastnim podpisom (facsimile). Popisal Franc Kosar. Nat. E. Janžič. — Ubožec v nebesih (Drobt. str. 279). — Razun nekaterih dopisov iz Marburga v Zg. Danici: Svobodni tisk in katoliški braveci in pisavci. Beseda v Marburški čitavnici 22. nov. 1863. Govoril Fr. Kosar (str. 267—284). — „Da važnost svojega predmeta spoznamo, pomislimo naj poprej: I. Imenitnost in moč. II. Pravi namen svobodnega tiska. III. Kako škodljiva je kriva raba svobodnega tiska. IV. Kakošno bodi deržanje katoliških bravecev in prijateljev nasprot svo-

bodnemu tisku. . Menda bi se to vse dalo povedati v treh stavkih: 1. Ako je tisk svoboden, bodimo njemu nasprot svobodni braveci tudi mi, t. j. ne dopustimo, da bi se neverske, rovarske ali pohujšljive knjige in časniki v katerem koli jeziku vsilovale v naše kraje, v naše hiše. . 2. Ne podpirajmo ne s peresom, ne z denarjem takih časnikov in knjig, ki so našemu katoliškemu prepričanju nasprotne. . 3. Komur je dal Bog pisanja dar, naj tega talenta nikar ne zanemarja, nikar ne zakoplje, ampak naj pridno piše v korist in slavo naroda, deržave in cerkve itd.“

Drobtnice l. 1864: Predgovor. Spoštuj Očeta Pija IX.: 1. Stiske sv. Očeta. 2. Nezmerzna nesreča, ki nam žuga, ako sovražniki sv. Očeta zmagajo. 3. Kako sedanji čas četerto zapoved do sv. Očeta Bogu dopadljivo dopolnovati zamoremo. 4. Kaj je bratovšina sv. Mihaela (str. 1—45). Fr. Kosar. — Pridiga pri vmestenji čast. g. Lorenca Herga za farneštra Lembah'ske fare 13. okt. 1861. Od cerkvenih obredov pri vmestenji farneštrov navadnih (str. 97—110). Kosar. — Zg. Danica: Cerkev in narodi. Beseda v mariborški čitavnici 20. nov. 1864. Govoril Fr. Kosar: I. Narodi pred vstopom v katoliško cerkvo. II. Narodi po vstopu v katoliško cerkvo. III. Narodi po odpadu od katoliške cerkve (str. 270—292). . „Vsi, narodi vsi nam enoglasno pričajo, da je katoliška cerkva edina prava mati narodov, vredna vse njih ljubezni, vredna vse njih vdanosti, vredna vse njih darežljivosti. Le pagansko umljena, zveržena in ošabna narodnost je bila in je katoliške cerkve sovražnica; nikdar pa ne keršansko umljena in izobražena narodnost. In ker mi ravno katoliški Slovenci nikdar drugačni kakor le keršanski rodoljubi biti in ostati hočemo, zato se oklenemo ravno mi svoje matere katoliške cerkve z vso močjo in vdanostjo sinovske ljubezni, v njenem naročji hočemo živeti in umreti. Nagovorim tedaj veselo vse verne Slovence in jih pozdravim z radostnim glasom, rekoč:

Katoliški Slovenci, Bog Vas živi!“

Danica 1. 1865: Za slovo svojemu preč., preljubljenemu duhovnemu vodju, g. Frančišku Kosarju, zdaj dekanu in dušnemu pastirju v Kozjem, o njegovem odhodu Mariborski bogoslovci (str. 52). — Drobotnice 1. 1865—1866: Nemila prememba pri vredništvu je XIX. letnik zadrževala, ker so visoko častiti g. Fr. Kosar iz semenišča v drugo službo povzdignjeni bili, ter je tako vredništvo „Drobotnic“ vsaj za čas urne in krepke roke moralo pogrešati... V misijonskih pridigah so nabrale Drobotnice zopet zdrave in tečne hrane, katero so zamerli pastir Anton Martin sami nekdanj ob misijonih ovčicam svojim delili. Nekatere teh predig so bile med spisi Slomškovimi le osnovane; treba jih je bilo še le izdelati, kar so častiti dekan Kosar celó po duhu Slomškovem storili; druge so sestavljene iz več osnov istega predmeta (Vid. Predgovor str. III. 104). — Mihael Stojan, knezo-škofijski Lavantinski duhovni svetovavec, dekan in farnešter Braslovški, začasni vrednik „Drobotnic“ (str. 128—182). Fr. Kosar, dekan Kozjanski. — Od kod pri Slovenskih kmetih želja po nemških šolah na deželi (str. 275—280): Vzrok ta so naše zgol nemške uradnije in sodnije in njih nemške pisarnice itd. —

Slomškovice Drobotnice. XX. Letnik. Vredil Franc Kosar, dekan v Kozjem. Izdalo ravnateljstvo Mariborskega semenišča. V Ljubljani 1869. 8. IV. 316. Nat. J. Blaznik. — „Kar zadeva pričujoče Drobotnice, je treba samo še opomniti zastran govorov pokojnega kneza in škofa Slomškega, da so se popolnoma izdelani našli govori s št. III, V, VII, VIII, IX, X. Drugi govori so bili manj ali bolj obširno le osnovani. Pri nastopnem govoru (št. II) je bil vvod in sklep popolnoma izdelan, vse drugo le v osnovi. To je treba zato opomniti, ker pride gotovo še čas, da se bodo vse dela Slomškovice v celoti izdale, da se bo vedilo, kaj je popolnoma iz Slom-

škovice peresa in kaj le nepopolnoma. Da pa podpisani vrednik, kateri te govore za tisk pripravlja — in to delo tudi z naprej nadaljevati misli, svoje ravnanje pojasni, pristavlja, da si prizadeva po raznih osnovah, ki jih zastran podobnih predmetov včasih več nahaja, misli, besede in izraze Slomškovice skerbno pobirati, da kolikor mogoče vsaj duh Slomškovice ostane, ker njegovo pero milote, sladkosti in jedernatosti Slomškovice peresa nikakor doseči ne more (Predg. IV. prim. str. 3 opazko: Iz nemškega ali po nemškem poslovenjen). — Drobotnice: XXI. L., vredil dr. Fr. Lampe, v Ljubljani 1887. Predgovor str. VII: . . . „Rodoljubnim in vnetim pisateljem, ki so tvarino za ta letnik pripravili, dolžni smo Slovenci zahvalo. Naj omenjam tu posebno preč. gosp. kanonika Fr. Kosarja, ki je vredil 20. letnik ter meni poslal dragocenega gradiva — pripravljenega za naslednji letnik, zlasti iz Slomškovice zapuščine“ . . . Gl. str. 45—64 trije govori, iz nemščine poslovenil . . . Vid. str. 65: „Ker se ta pridiga za novo mašo ni nikdar govorila, naj se vsaj natisnjena v Drobotnicah bere, rajnemu — M. Piklu — v spomin, meni — Kosarju — v tolažbo, pa tudi čitateljem gotovo v duhovno veselje“ . . . Drobotnice XXII. L. 1888 str. 1—90 (Poslal preč. gosp. kanonik Fr. Kosar. Govori so ostali, kolikor je bilo mogoče, v prvotni Slomškovi obliki). Gl. tudi „Zbranih Slomškovice spisov I. Knj. str. 253 itd. — Sicer je v XX. Letniku 1869 še posebej spisal: Mihael Pikl, infulirani stolni prošt, pervosednik kn. šk. zakonske sodnije, kn. šk. lavantinski konzistorijalni in kerški duhovni svetovavec itd. itd. (str. 123—187). Franc Kosar, dekan. Zlata meša sv. Očeta Pija IX (str. 236—260). Obrazci pogovorov pri učiteljskih zborih v Kozjanskem šolskem okraju: 1. Dvojni namen malega in velikega Berila. 2. Korist in potrebnost nauk v obojnem Berilu zapopadenih za kmetijski stan. 3. Potrebnost pravilne be-

sede in izreke pri šolskem učenju. 4. Kakošno bodi obnašanje učitelja v šoli in zvanaj šole v oziru na novo šolsko postavo od 25. maja 1868. 5. Kako buditi patriotiško čutje že pri šolski mladeži (str. 283—298). Z geslom: „Drobtinice nikakor ne skrivajo praporja svoje stranke, temveč ga s ponosom visoko povzdignejo; zapisane so namreč na njem tri visoko častitljive besede: Katoličanstvo — Narodstvo — Avstrijstvo! in pod ta prapor vabijo tudi vse ljudske učitelje po Slovenskem“.

Sodeloval je Kosar pri „Slov. Gospodarju“ zlasti tista leta, dokler je vrednik mu bil dr. J. Ulaga; opisoval je na pr. Cerkvene zadeve, o novem letu katoliškim Slovencem v resni prevdarek, o novih postavah vojaških in o pomanjkanju duhovnov, nevarnost in nada, sveto leto in liberalna politika, prijazna beseda našim kerčmarjem, svarjenje pred branjem malopridnih časnikov itd.; sodeloval je pri mnogih katoliških društvih in cerkvenih slovesnostih, pri vredovanju škofijskega lista in razprav iz dekanijskih posvetovanj itd.

Katoliška cerkva in njeni sovražniki. Spisal Fr. Kosar, korar Lavantinske stolne cerkve. Izdalo katoliškotiskovno društvo. Snopič IV. V Mariboru 1872. 8. 127. Nat. J. Skaza. Kazalo: Vvod. Vprašanje I: Ali je cerkva kaj zadolžila, da jo ljudje toliko sovražijo. II. Kdo so sovražniki kat. cerkve in kaj ji očitajo. III. Kakošne dolžnosti imajo katoličani v sedanjem času do svoje cerkve.

Nebeška hrana. Bogoljubnim dušam dana od družbe sv. Mohora. Spisal Franc Kosar, korar stolne cerkve v Mariboru. Del I. V Celovcu 1875. 8. VIII. 407. Nat. tiskarna družbe sv. Mohora. Vvod. O molitvi. Poglavje I. Pobožnosti za vsaki den. II. Za celi teden. III. Pri prijemanji zakramentov sv. Pokore in sv. Rešnjega Telesa. — Del II. V Celovcu 1877. 8. V. 456. Kazalo: Poglavje I. Pobožnosti za celi mesec. II. Za celo leto. III. Za razne

priložnosti in potrebe. IV. Za bolnike. V. Za umirajoče. VI. Pobožnosti kerščanskega pogreba.

Kosar je mož, ki svojega katoliškega, slovanskega in avstrijskega značaja nikoli in nikjer ne skriva. Bil je mnogo po svetu, in kadar je bil Slovan na nogah, bil je tudi Slovenec Kosar. Tako na pr. na velikem slovanskem popotvanju v Rim leta 1881, na Velehrad l. 1885, v Lurd l. 1886, v Sarajevo l. 1889 o posvečevanju prestolne cerkve presv. Srca Jezusovega. Krasna, prekrasna je labudnica t. j. Slovenska pridiga pri Lurški dupljini o priliki avstrijskega romanja dne 16. avg. 1886, govoril Franc Kosar, korar stolne cerkve v Mariboru. — O dolžnostih avstrijskih romarjev pri Lurški Materi Božji. Premisliti hočemo tri resnice: Mi smo romarji, — mi smo slovenski romarji, — mi smo avstrijski romarji (Zg. Danic. 1886 l. 53 in 1887 l. 1; tiskana tudi posebej). — Tej pridigi se dostojno družji v sklep „Beseda o molitveni družbi sv. Cirila in Metoda, ali ponovljeno vabilo k obilnemu pristopu k tej družbi“. Slavni odbor Mohorjeve družbe je spoznal za umestno, da letošnje Večernice spregovoré tudi besedo o molitveni družbi sv. Cirila in Metoda, in je meni — podpisanemu — besedo ponudil. Zakaj ravno meni? Zakaj letos? In je-li ta beseda sploh potrebna? Te tri vprašanja razpravlja v treh razdelkih Fr. Kosar v Večernicah l. 1887 str. 81—93 ter pravi naposled: „Mohorjeva družba je storila svojo dolžnost, da je to besedo spregovorila; zdaj pa nastopi vaša dolžnost, verni Slovenci! da izgovorjeni besedi daste življenje“.

Da mene bil unél bi,
Nobeden ni bil tak,
En sam le me unél je:
Učitelj Martinjak.

Matija Valjavec Kráčmanov
r. 17. febr. 1831 v Predvoru, dovršil normalko v Kranju, gimnazijo v Ljubljani l. 1851, preskušnjo za srednje šole na Du-

naju, postal gimnazijski učitelj l. 1856 v Varaždinu, l. 1876 profesor v Zagrebu, dopisujoč potem pravi član jugoslavenske akademije, umirovljen l. 1891, živí premarljiva književna bučela Kranjska v Zagrebu na Hrvaškem.

Novice l. 1848 kažejo na 5. strani pesem „Seničica“, o kateri vredništvo pravi: „S pričijočo pesmico vpeljemo pervikrat veliko obetavniga mladenča na slovenski parnas. Matija Valjavec je ime mladiga pesnika, učenca visoko čast. g. Martinaka v šesti šoli v Ljubljani, od kteriga imamo — kakor pričijoča pesmica spričuje, pri kateri nismo ne čerke popravili — v prihodnje veliko lepih pesniških del pričakovati. — Drugo pot bomo iz Valjavcova dnevipisa (Tagebuch), ki ga je v preteklih veličih šolskih praznikih doma spisal, en sostavek v prozi bravecem za poskušnjo podali.. Prof. Martinak imajo namreč posnemanja vredno navado, de svojim učencam po dokončani peti šoli o veličih šolskih praznikih dnevnik pisati ukažejo, naj si bodi v latinskim, nemškim ali slovenskim jeziku, v prozi ali v pesmih, kakor kdo hoče in more (str. 15)*.

Lesena skleda (Pravlica). Edini dol (Gorenska pravlica). Žganje huda huda reč (Strašna prigodba). Drevo v cvetji. Znamnja dežja (Legenda str. 121). — Vedež: Molitev pomaga. Molitev uslišana. Plačilo miloserčnosti. Prostost. Veselo dete. — Slovenija: Slovenci (Pes.). Minčika Gorenska. Mati sinu, ki gre na vojsko. Sin materi, predin gre na vojsko. Mili dični — Milica dičnimu, predin gre na vojsko. Mati in sin (o ženitvi). Tičice seničice (v 53 kiticah). Štampihar (Krajnski Erkul str. 176—180).

L. 1849 Novice: Slovencam (vid. Slovenija 1848). Poletni večer. Seničice. — Vedež: Vedež k novimu letu svojim mladim bravecem. Opravljivec. Po hudi tovaršii rada glava boli (Povést). Deček pod drevesom. Od kod reveži. Bratec in sestrica. — Slovenija: Hudi Kljukec. Slovenske pripovéstice: Černošolc. Ruda sreberna. Prerokovanje od Bégun. Šrotengah. Zavist sebi kvar (Gorenska pravlica). Pri suhim tudi sirovo gorí (Legenda). Prostak. Milko in Milka. Glosa (o Ljubljani l. 1848).

L. 1850 Novice: Kmet pravi, kaj de bi ne tel biti (Iz nem. po Kastelitu). — Vedež: Kam in kje? Sonce Svečana. Jutranja zarja. Pomlad mene mika. Tičomora kazen. Ovsenjak. — Ljubljanski Časnik: Ifigenije na Tavriškim, igre petih djanj. Pervo djanje. Iz nemškiga od „Göthe“ posloveniti skušal Matija Valjavec (l. 29—32). — Sin divjine. Dramatična podoba v 5 dejanjih, po Halmu posl. M. Valjavec. — Pis. (Slovenske Talije l. Vezeš str. 169). — „Valjavcov govor je vsikdar neizrečeno gibčen in popolnoma oglajen. Med vsemi njegovimi pesmami se nam še nar boljši seničice in tičice zdé, ki pogosto žvergolé; njegove pesmi o ljubezni (v Slovenii) pa so zlo dolge in tudi zlo dolgočasne. Veliko bolj nam Valjavec kot prozaikar dopade itd.“ — pravi J. Terdina v „Pretresu sloven. pesnikov“ (Lj. Časnik 1850 str. 312).

L. 1851 Novice: Na planini (Pes.). — Slov. Bčela v Celovcu II, 4: Brédka (Iz Klečan na Kranjskem, zapisal M. Valjavec. Vid. Cvetje slovanskega naroda I.).

L. 1852 Novice: Kmet v risu. Žegen (Vganka zastavice v 28. listu). Mila tičica. — Bčela: Zvon pride po otroka (Göthe). Frater Kutar in romarica (Iz Bürgerja). Od nebeške gloriije (Po stari legendi). Zlata tica (Nar. pripovedka). Tukaj ni naš dom. Kobilica (Nar. prip. str. 369—388). — Šolski Prijatelj: Zvon pride po otroka. Veselo dete.

L. 1853 Bčela: Pobožni starček. Kvatrni večer. Sotrpinka. Blagi sin. Sino-nove laží, s kterimi je Trojance prekanil, da so nesrečnega konja v mesto vzešii padli sovražnikom v pest (Iz Virgiljeve Eneide II. bukev 1—197). — Šolski Prijatelj: Od sirote. — Slov. Berilo za V. gimn. razred: Nubijani (str. 150—153) itd.

L. 1854 Novice: Kam in kje? Zapteta smert (Pravlica). Žnjica. Rožica. — Slov. Berilo VI: Miklavž Zrinjski (Po nemškem spisal M. Valjavec). — Glasnik slovanskega slovstva I: Tica

pivka (Po nar. pripovesti). M. Kráčmanov. Nar. pesme: Lovec (Predvor). Grešnik (Lašiče). Sveta Kristina (Vodice). Zapisal. Homerove Odiseje I. spev. Poslovenil. — V l. 1852—54 je Valjavec kot učiteljski pripravnik na Dunaju za malo nagrado mnogo pomagal pri raznih knjigah ranjkemu Janežiču, kar ta spoznava na pr. Slov. Goffine, Zgodovinski katekizem J. Šmidov l. 1853 poslovenil s pomočjo nekterih domorodcev (Žepić, Terdina) in izdal A. Janežič, nekatere za društvo Mohorjevo itd.

Pesmi. Zložil Matija Kračmanov Valjavec. V Ljubljani 1855. 12. 215. Založil J. Giontini. Tisek in papir L. Sommera na Dunaju. — „Matija Valjavec ni novinec na slovenskem Parnasu, pravijo Novice (str. 87); kritika ga je že zdavnaj vredila izverstnejim slovenskim pesnikom. Velik del teh pesem, ki so v ti knjižici v en venec zbrane, je že znan. Menda ne sodijo tisti napčno, ki njegove pesmi primerjajo Vodnikovim: obema je dana prav domača, lahko umevna beseda in pa dobrovoljnost serca. G. Valjavec je razdelil svoje pesmi v dve versti. Perva obsega 16 Psalmov (str. 3—41). Vroč duh nabožnosti dije iz teh pesem, ki jih pesnik imenuje „rajske poezije klic“. — Drugi oddelek zapopada „Različne pesmi“ (str. 43—212). Naj izverstnejše so po naši misli tiste, v katerih prepeva po šegi narodskih pesem. Da bi se bila dala tam pa tam marsiktera še bolje opiliti, je gotovo; pa tudi je res, da bi bil prav storil, ako bi bil kakošno popolnoma opustil. Na priliko med nekterimi drugimi tista v bolnišnici je vendar prebolna, ako si človek, ki bolnišnico pozna, pod cvilhasto haljino take romantične serca misli. Ravno taka je s tisto pod nadpisom „Take so“ . . Iskrena domoljubnost, še bolj pa domotožnost, se razodeva v mnogih pesmicah itd.“ — Omenjena sodba gre tudi nekterim pozneje priobčenim ljubovnim, zlasti drobnim pesmicam! — Sicer imajo Novice l. 1855 v sebi: Mati. Neža

Štempiharjeva (Narodna iz Predvora). Zemitva kneza Lazara. Nar. serbska. Poslovenil. Naglica se rada kazni. Ulomek večje pesme (Po povesti v Drobtincah 1854. str. 356—380). M. Kračmanov.

L. 1856 Novice: Farys (arab. jezdec; pesem Mickievičeva str. 40—44). Vuk Rimljan. Laž i prilazič. Tri brati (Nar. pravlice). Jankičeva draga pošla je za drugega. Dragi v Koprivnici. Mato. Mišek (Nar. pesme iz okolice Varaždinske). — Koledarček Bleiweisov: Katrinčica (Po narodni povesti). Čveteri véki ali dóbe sveta. Po Ovidiju poslovenil M. Valjavec (str. 62—64). — Program gimnazije Varaždinske: Ifigenija v Tavridi. Igra. Zložil Góthe, poslovenil M. Valjavec (str. 11—33). Pazka: „Ifigenija v Tauridi je velekrasna drama i sasma primérna za čitanje dijakom. S toga se nahadja u němačkih čitankah za naše gimnazije. S toga sam i ja poslovenio, te priobčivam ovu dramu u tome programu, a to u slovenskom jeziku; jezik bo okó Varaždina je, kako no priznavaju svi slovničari, slovenski i doista malo različan od pismenoga slovenskoga jezika. K tomu pako ima u ondašnjih učionah svake godine više manje Slovenacah iz Štajerske“. —

Novice l. 1857: Volk Rimljan (Po nar. basni). Pripovedka o somovici ali o jelenskem zelji (Iz Varaždin. okol.). Pripovedka od starega Viničkoga grada. Še nekaj o vroku. Osel kralj zverin. Pripoved o Kraljeviču Marku. Pripovedka o Fašenku in Vuzmu. Še nekaj o Rojenicah, pa o vrokih ali urokih. — Izgledi poezije slovenske v narečji Varaždinsko-Zagrebskem: „Na osmi strani vvoda Ilirske čitanke za gornju gimnaziju I. se bere, da so Slovenci, ki živé na Horvaškem v Zagrebški, Varaždinski in nekdanji Križevski županiji, marsikaj v svojem narečji pisali, da so večidel prozo rabili in skoro vsi pesništvo preskočili. Ker so v ti knjigi pesniški izgledi tega narečja izpuščeni, menim, da bi ne bilo od več, če bi „Novice“ radovednim in takih stvari željnim brav-

com kako pesmico naznanile. Ljudje jih imajo sem pa tam nekaj prepisanih in nekatere izmed teh so jako med ljudstvom razširjene. Iz neke take zbirke (nekako L. 1780—1805) náte nekoliko peseme, da bote vidili, kakšnega so duha in jezika (str. 208) na pr.: Od mladenčev in devojčic. Od protuletja (pomladi). Bratovska ljubezen. Od vremenitosti. Tiček in tičica. Od zajca. Od gizdavca. V prozi: Od kač. Od vučjega pastira. Od žune (žolne).

Narodne Pripovjedke skupio u i oko Varaždina Matija Kračmanov Valjavec. U Varaždinu 1858. 8. X. 315. Štampao Jos. pl. Platzler. — Predgovor: „Naumio sam dati na svetlo mnogo više pripovjedaka nego jih ima u ovoj knjižici i to pripovjedke iz Hrvatske, Štajarske i Kranjske da se je najavilo barem toliko prenumeranta, koliko jih treba, da se nplate štamparski troškovi, pa zbog toga eto vam samo pripovjedke iz Hrvatske i to iz Varaždinske okolice. Napisao sam je malo ne rieč po rieč tako, kako jih pripovjedahu pojedini pripovjedaooci. Čuo sam jih. . . podobar broj od učenika ili od njihovih roditelja. . . Primio sam u ovu knjigu raznovrstne pripovjedke, nje koje možda takove, koje ne zaslužuju da prodju na svijet. . . nje koje s varijantima. Dodao sam i nekoliko narodnih pjesama. . . Jošće treba da kažem nješto o jeziku, kako govori puk ovdešnji itd. — Slavische Bibliothek v. Miklosich II. 1858: VIII. Chorvatisch-slovenische Märchen. S. 151—170. XIX. Volkslieder S. 303—307. I—VI aus der Gegend von Warasdin. Von M. Valjavec. „Ihr Werth beruht 1. auf ihrer Bedeutung für slavische Mythologie; 2. als Proben jener Abart des Slovenischen, welche durch den Einfluss des serbischen u. chorvatischen entstanden, in Provinzialkroatien gesprochen wird“. — Odslej je take pripovedke in pesmi narodne še obilniše priobčeval p. v Novicah: O Rojenicah. O vučjem pastiru. O Petru Breboriču in veliki mladi nedelji. Od Torke ali Torklje. Od divjih dekel. Škatla, daj jesti

no piti, a ti, klabük, vudri zdaj. Žaba počí, gospa vün poskoči. — Glasnik Zv. 2: Narodne pesmi iz Varaždinske okolice (str. 14—54). Pripovedka o vilah (104—187). Stvarjenje. Iz Ovidija met. I. Poslovenil M. Kračmanov (str. 77—78). — Program gimnazije Varaždinske: Proben des Slovenischen, wie es um Predvor in Oberkrain gesprochen wird. Ein Beitrag zur slovenischen Dialektenkunde. Osem narodnih pesmi s kratkim vodom bolj poglavnih pravil o glasoslovji (Glasn. II. 108. Novic. str. 283).

L. 1859 Novice: Vojak na Laškem (Iz Slovenije). — Vodnikov Spomenik: Drobne pesemce (str. 238—242). — Glasnik Zv. 3: Popevka od maloga deteta (Iz Medjimurja). Morjê (Iz Jarenine). Narodne vraže. Štajarska od Hrvaške meje (Pes. nar.) II. 4. Tolvaj Matjaž. Legenda od sv. Mihela. Sv. Andrej. Pastir (Po nar. prip. zložil 165—169). Mlinarjev Janez slovenski junak ali vplemenitenje Teharčanov. Spisal po narodni pripovedki F. Kočevar. V Zagrebu 1859. 8. 129. Nat. K. Albrecht. — Kritika. Spisal M. Kračmanov (Glasn. str. 50—57 cf. Jezičnik XXV str. 87).

L. 1860 Novice: Kak se je izpunila senja. Žena vučica. Oče sina vragu dal. Modra deklina. Iz čega se gdo narodi, vu onom mora vumreti. — Glasnik III. 5: Narodne legende. Deveti mož. Sv. Gregor. I—VI. Iz Varaždina v dopisih o narodnem slovstvu, gledišču, o gimnaziji. Štajarske pripovedke. O narodnih humoreskah. Sanje (Ulomek, zložil str. 129—131. Zv. 6: 129—134). Tako je bilo (Pes. En sam le me umél je — Učitelj Martinjak str. 102). Narodne pripovedke (Zv. 4 str. 50—139).

L. 1861 Glasnik: Narodne zagonetke (str. 7—137). Protuletje (Iz hrv. rokopisa). Vojska z volkom in psom (Po narodni zložil M. Kračmanov str. 111—119). Ajant. Žaloigra, ki jo je spisal Sofokles, poslovenil M. Kr. (str. 83—116 l. polovica). — L. 1866: Narodne pesmi iz Medjimurja in iz Varaždina (34—305). Miš — deklina (213—215). —

Sofoklov Ajant. Zaloigra, ki jo je iz grščine poslovenil Kráčmanov Matija Valjavec. V Celovcu 1863. 16. str. 87. Nat. J. Leon. Izdal Anton Janežič. Cvetje iz domačih in tujih logov. Šestka II. Vvod. O Sofoklovem življenji (1—9). Vvod k Ajantu (10—13). Zaloigra (14—87). — Glasnik: Sestri Zora in Solnca. Prvi del. Zložil M. Kr. (str. 97—105). Narodna pripovedka iz Čerenčovec na Ogerskem (155). Prek Save (Pes. zložil Kr. M.). — Arkiv za povjestnico jugoslavensku. Knjiga VII. 1863. Odgovori na njejkoja pitanja.

L. 1864 Glasnik: Narodne pesme iz Goričan v Medmurji. Zapisal dijak Bally, priobčil M. Valjavec (str. 97). — L. 1865 Književnik: O rodjenicah ili sudjenicah. — L. 1866: Narodne stvari: priče, navade, stare vere. Nabral in razglasil M. V. (str. 23—451. I—XIII). Narodne pesme (Iz Zamladinca str. 289—404. I—XIV). Priobčuje M. V. — Cvetje iz domačih in tujih logov: Zora in Solnca. Pripovedna pesem v treh delih. Zložil M. Valjavec. V Celovcu 1866. 16. str. 80. Šestka V. Izdal A. Janežič. — L. 1867 Glasnik: Narodne priče, navade, stare vere (str. 62—351. I—XIV). Narodne pesme (256—7). — L. 1868: Narodne stvari (31—193. XV: Zanos, porod, krst, dete. XVI: Smrt, smrtec, mrtvec, spreved). — Pesmi, pripovedke in prevode Kráčmanove so radi pobirali in ponatiskovali, tu in tam nekoliko popravljenе, v „Šolske Čitanke, v Berila gimnazijska“ p. dr. Bleiweis, Miklošič, Navratil, v Cvet slovenske poezije, v razne Slovnice in Cvetnike p. Janežič, zlasti v letih 1861—1869.

L. 1870 se je v Zvonu oglasil Kráčmanov: Drobne pesmi. Berta. Boj se pesnika (11—198)! — L. 1872 v Zori I: Drobne pesme (I—VI). Tudi je v Zori pa v Vestniku l. 1873—4 v izvirnem jeziku priobčeval „Narodne stvari: priče, navade, stare vere“, kakor jih je prej do l. 1868 v Slov. Glasniku.

Letopis Matice Slovenske 1874: Izgledi slovenskega jezika na Ogerskem. Predge z letnicami 1802—1830 (str. 102—155) in Letopis 1877 (Konec str. 92—131). Razglašča M. Valjavec. V predgovoru piše na pr.: „Zelo znamenit za slovensko jezikoslovstvo je jezik Slovencev, kateri stanujejo na Ogerskem, katere Štajerci imenujejo Prekmurce, ker so jim prek Mure reke. To je izprevidel najprvi Miklošič, kateri se v vseh svojih delih zvesto ozira na to razrečje in upotreblja knjige prekmurskih piscev, kolikor so mu dosežne. Uvidel je to tudi Raič, kateri je v dveh tečajih matičnega letopisa o Prekmurcih pisal in nabrojil knjige, katere so doslej od prekmurskih pisavcev beli dan ugledale, kolikor je poizvedel za nje potujoč sam navlašče za to na Ogersko v tiste kraje, kjer Slovenci prebivajo (L. 1874 str. 102) itd. — Letopis 1882—83: Droben spisak Truberjev. Podaje M. Valjavec (str. 55—63). —

Kres v Celovci l. 1884. IV: Narodne pripovedke 1—34 (str. 29—614). Priobčuje Mat. Valjavec. Narodne pesni 1—35 (str. 178—492). Nabral — iz predvorske fare: „Leta 1850., ko sem bil še učenec ljubljanske gimnasije, jel sem nabirati narodne pesmi. Nekaj sem jih nabral v rojstnej vasi na Beli, pičle pol ure od Predvora. Predvor je fara na Gorenjskem miljo nad Kranjem, kjer se začenja kokrška dolina. Govori se: kam greš? pred Dvor; kje si bil? pred Dvorom, ali od kod greš? iz Predvora t. j. izpred Dvora. Kako se slovenščina tam govori, opisal sem nekoliko v programu varaždinske gimnasije l. 1858., kjer je dodanih tudi osem narodnih pesnij, ki se tukaj na konci zopet ponatisnejo itd. (str. 179)“. — Kres 1885. V: Narodne pripovedke 35—72 (str. 27—615). Dve narodni pesni (str. 244—6). Iz kotoribskega protokola — zapisnik se začenja z l. 1724 — Kotoriba méstice v Medjimorji ob reki Muri (Razglašča str. 426—639). Glagolski ulomek (Ev. s. Mat. 19, 3—11) v srbsko-slovenskem jeziku, našel

l. 1856 v grajščini na Turnu na perotnicah starega urbarija iz pergamenta (str. 480—1). — Kres 1886. VI: Narodne pripovedke 73—83 (str. 144—319). Prinesček, kako in od kod se narodne pripovedi razširjajo (151—4). Veznik ada, anda (ergo, igitur, itaque str. 342—351). — Archiv f. slav. Philologie hvalno omenja Valjavčevih narodnih pesmi in pripovedek in zlasti spisov o naglasu novoslovenskega jezika v Radu že l. 1881. V. in poznej večkrat o raznih prilikah. L. 1885. VIII ima sestavek: „Mittheilungen aus dem kroatischen kaj-Dialecte (399—409)“. Posebej je tiskan tudi „Prinos k naglasu v novoslovenskem jeziku“ iz Rada 1885 8. str. 49 (cf. Zvon V. str. 236—244). —

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti daje v Zagrebu od l. 1867 na svetlo svoj „Rad“ ter v njem vsakovrstne učene razprave. L. 1876 je pisal v 35. knjigi: „Novoslovenski komparativ prema staroslovenskomu glede na formaciju“; l. 1878 pa je akademik Matija Valjavec pričel razpravljati nauk o slovenskem naglasu, in je v naslednjih (43—102) knjigah v véliki osmerki premarljiva mravlja napisal vsaj 1417 tiskanih strani, torej nad 708 listov pod naslovom: „Prinos k naglasu v novoslovenskem jeziku“. Marljivost, ki se razodeva v tem delu, se ne dá popisati. Čuditi se mora vsak, kdor pomisli, koliko bukev in bukvic in spiskov je pretaknil, koliko črk načrkal, da še vedno pojasnjuje to jezikovo stroko!

Poleg tega je v Starinah jugoslavenske akademije priobčil staroslovénski spomenik, kateri je — preštampan iz XX. i XXI. knjige — tudi posebej tiskan pod naslovom: „Trnovsko Tetraevandjelije“. Priobčio M. Valjavec. U Zagrebu 1889. 8. 153. Tisak dioničke tiskare. Spomenik je v bolgarsko-slovenskom jeziku pisan cirilski brez sumnje iz XIII. veka, in Valjavec ga na drobno opisuje po vseh razlikah in nedoslednostih ter primerja z drugimi staroslovenskimi itd.

Narodne Pripovjesti u Varaždinu i okolici. Sakupio Matija Kračmanov Valjavec. Drugo izdanje. U Zagrebu 1890. 8. str. 328. Izdala knjižara dioničke tiskarne (cf. Narodne Pripovjedke l. 1858).

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Obraduje D. Daničić. — To velikansko delo jelo je izhajati v Zagrebu l. 1880 v zvezkih, in tudi temu znanstvenemu slovarju marljiv sodelavec je vzlasti po smrti Daničićevi Matija Valjavec. Tako sloviti in bode slovel naš rojak v slovenskem in hrvaškem knjižestvu, kar bodo o svojem času svetu povedali že tudi bratje Hrvatje.

Matevž Frelih (Fröhlich, Hilarius, Vesel, Vitoški) r. 11. sept. 1828 v Lozicah, samostojni podružnici duhovnije Sentvidske pri Vipavi, gimnazijo dovršil l. 1850 v Ljubljani, posvečen l. 1854, služil za kapelana v Spodnji Idriji in v Stari Loki, za farmana na Premu, bil župnik v Lašičah in od l. 1885 dekan v Trebnjem, kjer je umrl l. febr. 1892.

Za slovenščino se je vnel Frelih po svojem ljubljennem fajmostru M. Vertovcu, iskrenem prijatelju dr. Jan. Bleiweisa, do katerega je potem tudi on prav do zadnjega gojil posebno spoštovanje. Oglasil se je res tudi v njegovih Novicah l. 1846 str. 144 s smešno pripovedko: „Jurčik gre na ptuje“ (v Fremd) s podpisom: **Matevž**. To smešnico je ponatisnil „Vedež“ II. l. 1849 in — šla je potem, kakor Valjavčeva „Lesena skleda“ po vseh knjigah za mladino, kratkočasnih in podučnih. — Posebej pa je v slovenščini delovati jel l. 1848 v Alojznici, kjer je bil vrednik domačemu listu „Daničiči“. Z ozirom na tedanje dogodbe je zložil v njem pesem „Sava in Tonava“; ta toži bridko o Nemcih in Madjarih, Sava pa hvali Slovane in o Slovencih pravi: „V Slovincu se sveta je misel zbudila, — De z drug'mi narodi vred kviško puhti; — Slovenska

se zlata je doba začela — In večno slovenska bom reka slovela“. Vitoški.

Takrat je jel dopisovati v dr. J. Pogarjev „Slovénski Cerkvni Časopis“ l. 1848 na pr.: Vprašanje in odgovor (Iz nemškiga str. 64). Keršanska prava pot (Pred nami mati cerkev hodi itd. str. 89). Huda vest (Huda vest je lev strašan, — ki prerjove noč in dan itd. str. 97). Sveti dar v katakombah ali sprava. Hoja po katakombah (Iz nemšk.). M. Frelih.

Zgodnja Danica l. 1849: Spreobrnjeni tolovaji. Glosa po gestu: „Na svetu le reva, nadloga stanuje, — Tu dom je terpljenja, dolina solzá; — Nad zvezdami gori, kjer Večni kraljuje, — Le tam je resnično veselje doina (str. 279)“. Keršanska prava pot (Nekoliko pomnožena str. 287). Tihe misli na pokopališi v god vsih svetnikov zvečer (Ustavi človek se popotni str. 352). Vitoški.

Danica l. 1850: Na grobu visokočastitiga mašnika Antona Kozlevčarja po vzoru: „Blagor tistim, ki zaspijo — V milosti Gospodovi: — Blage dela jim sledijo, — Ne bojé se večnosti (str. 25)“. — Novice: Iz Š. Vida nad Vipavo, dopis o šolskem spraševanju na hvalo učitelju in katehetu, na pr.: „Oba gospoda učenika sta mlada iskrena domorodca, plameneča za narod, vnetá za njega mladino; ne kakor kak ožuljen učitelj, ki je še terdó s kito na staro kopito navozljan, ki mu vsaka nova reč, posebno pa slovenšina že od dalječ sive lasé dela. Takimu, se vé de, je za mladost malo mar, da le nekoliko „tradira“ in „prüfa“ naj že po tim otroci kaj vedó ali ne (str. 157)“ itd. Vitoški.

Danica l. 1851: V spomin rajneiga fajmoštra Matija Vertovca (str. 155). F. — L. 1853: Velikiga travna Marije prečiste Divice slovesnost. Ozir v nebo (Pes. v 20 odstavkih str. 177) — e—. Čisto spočeti Devici: „Ena zvezda prikazala — S temnih je oblakov se, — Lepši kot danica zala, — Lepši kakor zvezde vse . . . — Glej, Marija imenuje — Zvezda se izvoljena, — Ktere prihod oznanuje — Srečin

dan zveličanja“ itd. s premičnim napevom Riharjevim (str. 197). — e—.

Danica l. 1854: Marija mati milosti (Če nas hudobna moč zatira, — Nadloga britka nas mori itd. str. 17). — a) Venček za vezilne darila ali vošilne pesmice o godovih, novim letu, in družih priložnostih z nekterimi spominskimi listiki in grobnimi napisi. V Ljubljani 1854. 8. 58. Nat. Milic. Založil J. Giontini. Tretji popravljeni natis l. 1886. — „Ni nam scer znano, kdo da je misel sprožil omenjene bukvice dati na dan, in tudi ne vemo, kdo je zložil pesmice, ki jih ta knjižica zapopada; pa naj je kdor koli hoče, misel ta je bila kaj dobra, in pesmice so vse hvale vredne, pravijo Novice (str. 75). Nemci imajo že zdavnej na cente „gratulantov“; veseli bodimo, da imamo tudi mi zdaj „venček“ prav mičnih krajših in daljših pesmic za vošila ob mnogih priložnostih starišem, žlahtnikom, prijatlom, dobrotnikom itd., ki bodo dobro dohajale otrokom, pa tudi odrašenim, ki želijo ob godovih in družih prilikah komu v lepi pesmici razodevati svoje občutke itd.“ — „Té posebne hvale vredne pesmice sta zložila verla bogoslovca v tukajšni duhovščici gospoda Frelih in Gogala, pové pa Danica (str. 47). Priporočimo jih vsim, kateri hočejo ob posebnih prilikah komu z lepo vezano besedo serčne čutila naznaniti“. — b) Nar lepši dan ali vredno praznovanje perviga svetiga obhajila, kterimu so pridjane molitve pri sv. maši in drazih posebnih priložnostih. Spisal Matevž Frelih, bogoslovec v Ljubljanski duhovščici. V Ljubljani 1854. 16. 250. Peti zboljšani natis l. 1882. Poglavitni namen teh bukvic je 1. vredno praznovanje perviga sv. obhajila in pa 2. de se ohranijo v vedni spomin tega presrečniga dneva itd. (Danic. str. 72). Zal. J. Giontini. — c) Perve in nar potrebniši resnice sv. keršanske katoliške vere za nar manjši učence. Iz Ratisbonskiga katekizma poslovenil M. Frelih. V Ljubljani 1854. Nat. Milic. Zal. J. Giontini. —

d) Koledar za Slovence spodobami (okoli 40) v povzdigo katoliškiga duhá za navadno leto 1855. Obseg: . . Deset Božjih zapoved . . Nekteri deželni patroni. Sv. Monika . . Cerkev sv. Petra v Rimu itd. Zal. Giontini. Tisk. Sommer na Dunaji. — Želeti je, de bi se ta koledar v nobeni slovenski hiši ne pogrešal, in de bi verla mlada duhovna, gosp. Janez Božič in gosp. Matej Frelih, ki sta ta koledar, po zgledu Jariševiga koledarja za 1855. leto napravila, tudi še prihodnje leta z enacim delam Slovence razveselovala (Danic. 1854 str. 196)“. — e) Kerški raki, za kratek čas. Znadke ali anekdote. V Ljubljani 1855. Spisal M. F., zal. Giontini. — f) Koledar za Slovence za prestopno leto 1856 s 46 podobami. Pravda Kozopersku (cf. Novic. 1845: Prošnja mesca Listopada na tiste Slovence, ki ga Listovgnoj imenujejo. Str. 192). Vsi aposteljni. Poglavitni grehi . . „Sostavila sta ga verla duhovna, častita gospoda Frelih in Božič, in moramo reči, de sta srečno dosegla, kar sta si bila namenila, namreč: poduk in kratek čas“ (Danic. 1855 str. 196). Zal. Giontini, tisk. Sommer (Vid. Jezičn. XXV str. 79). — Novice 1856: Novoletnica (str. 4). Narodna pripoved od kovača (str. 229—233).

Slovénski Romar. Koledar v poduk in kratek čas za navadno leto 1857 in 1858 je stopil na mesto „Koledarja za Slovence“, sostavil Jernej Lenček (Jezičn. XXV str. 72—3). V I. tečaju je priobčil F. nekaj pesmic, pobožnih in kratkočasnih, kjer je zlasti pomenljiva pesem: „Hrepenjenje živine po železnici“. V II. tečaju pa je posebno znamenita: „Štongrajtar — Falot“ (str. 129—133), katero zlasti dovtipno more razumeti le on, komur je znana vožnja po velikih cestah, dokler železnice ni bilo. — Dva godca — srečna v nesreči. Vaga krivična itd. — Danica 1858: Venec na grob Gregorja Kemperle-ta bogoslovca, v osmerih kiticah, zložil F. (Frelih), s poslednjim razstavkom:

Vživaj tedaj krono tam v deželi zlati
S Stanislavam, Berhmanzam, Alojzijam;
Pros' za nas, ki moramo se vojskovati,
De ta sreča dojde enkrat tudi nam!

Dokaj poreden je postal v Loki in takrat je M. Vesel zložil na pr.: Lizún: „Popišem naj pošast ostudno, — Povem naj vam prigodbo čudno, — Prav po domače kar se dá, — Od stric-Lizúna sladkega“ itd., kjer naposled pové, zakaj vse polno lizunov mergolí, da ves svet od njih smerdí (Novic. 1861 str. 148). O da moji kravi — po geslu: Gleiches Recht für alle (Presse)! — „Hajdi! strune zagromite! — Novo pesem zdaj veljá! — Mi heróa razglasite — Krog po svetu novega! . . Čujte! Liska, moja krava, — Je rodu domačega, — Kar iz ptujega pritava, — Malo, veste, da veljá. — V šolo ni sicer hodila, — Brat' le travo zna samó; — Vendar pridno je vozila, — Ko zidali šolo so itd. (str. 185). — Njegova je menda tudi: Burka o kavani — svojim prijatlom posvečil Hilar V. (Vitoški v Novic. 1862 str. 243). — Danica 1862: Nekaj o kerstnih bukvah (str. 214). — Novice 1863: Dobrovoljna novoletnica, kjer M. V—l poje na pr.: . . Lažnjivi časniki pa naj bi zgoreli, — Že tri dni napreden se z birse rodé; — Ne dajajte toraj za vruga denarja, — Ki zlasti Slovence kot gada čerté itd. — Dobrovoljka letu 1864: Pojdi solit se ti, pratika stara! — Da si pobegnila, bil je že čas itd. (—I str. 2).

V teh letih je iz Stare Loke večkrat dopisoval v Danico o novi cerkvi, za katero je dekanu Kramarju bil najboljši kolednik (cf. Norček Hilari I. 1863 str. 264). L. 1865 je postal farman na Premu, kjer je l. 1867 farno cerkev zidati jel skor brez denarja. Dovršil jo je sicer l. 1869, toda v nedopovedljivih težavah, katere so ga mnogo potrle ter vzele mu lastno veselost. — Vendar je glasil se še nekaj let v Novicah o novem letu na pr. 1866: Slovó staremu, pozdrav novemu letu, kjer —f.— opeva posamne mesece in o zadnjem pravi: Ti december huđi stari, — Boš kasir mi

kás vsih! — Prazne so — pa vendar vari,
— Da kaj kdo ne ukrade ž njih! — Ako
pa 'z te prazne kase — Plačaš moje še
dolgé, — Primojčuk! — da večne čase —
Bo slovelo ti imé itd.! — L. 1868: Pred
liberalizem na kolena! Godčevska pesem
za novo leto. — Zabavnica za novo
leto 1869 (str. 8. —I). — Novemu
letu 1870: Zagasil te dni je uražji
berač — — Po novi je šegi bil zlo liberal
— — Pa zdaj ga spodrinil naslednik je
mlad. — Po prvih treh odstavkih staremu
letu odmenjenih — zdí se — poročá Fre-
lih poslednjič novemu:

Pozdravljen kralj mladi! — res majčkin si še,
Pa mnogo od tebe le nadjamo se;
Napake očetove, da boš popravil,
Vsekane rane po njem nam ozdravil;
Nam življeji polajšal, odvezel nam dolgá,
In luknje zamašil, ki nimajo dna.

Zaupanje naše zdaj dobro imaš,
Glej, v nadah da naših nas ne goljufaš,
In da te kak veter čez noč ne obrne,
Ker ni je pošasti bolj grde in črne,
Kot ljut je odpadnik, nezvest renegat,
Če tudi od glave do nog bi bil zlat.

Prinesi v deželo nam sreče kaj več,
In vražje draživce odpravi nam preč;
Pravičen deželam enako vsem bodi,
Potem zadovoljni vsi bodo narodi;
Nehala bo vojska, sovražni prepír,
Povsod zadovoljnost bo, sreča in mir!

Bil je Matevž Frelih „anima can-
dida“ in dobrim res dober prijatelj, kar
je razodel časih na posebno prisrčen način.
Ker pisal ni kaj lepó, naročil si je strojček,
s katerim je tiskal vsakovrstne liste. Kako
duhovito pa dovtipno je čestital o sedem-
desetletnici Msg. Jeranu, povédal je Je-
zičnik „Svitoslav i Danica“. Kako iskreno
in veselo pa je Jezičniku o njegovem po-
slavljenju za častnega kanonika, pové naj
se tukaj pač le ranjkemu na čast in hvalo:

Reverendissime!
Mi Amicissime!

Živio! eljen! pumf! hopsa! evviva!
— Še je pravica na svetu, — še živa!
Dolgo v ne-marn-osti res da je spala,
A se zbudila, in prvo je djala:
„Marn moj marni — kaj? Je li res mar,

Da ima zmeraj še stari kolar?!?
Hitro denimo mu purpur za vrat,
Spredej peté (P. T.) in pa križiček zlat!“
Factum est ita, et factum est bene. —
Javino torej voščila iskrene:
Mož — korenjak, ki je stalen kot Nános,
Vivat vivatque permultos ad annos!!!

Trebnje 6. febr. 1889.

M. Frelih.

„Ne boj se, reče zala Vila,
Ne boj se! križ in gosli vzemi;
Lej, tebi sem ju namenila:
Poprini gosli, križ objemi!“

*

Janez Bilc r. 7. jan. 1839 v Bistrici
pri Trnovem na Notranjskem, gimnazijo
zvršil v Reki, bogoslovje v Ljubljani, po-
svečen 1. avg. 1864, bil nekaj časa zgod-
njik v Trnovem, l. 1869—72 beneficiját v
Lozicah, prej in slej pa deloma v Bistrici,
deloma v Planini pri knezu Windisch-
graetzu zaradi bolehnosti v začasnem po-
koju, ter sedaj biva v stalnem domu v
Bistrici, kjer si — pod zastavo sv. križa,
gosli v rokah — lajša trpkosti življenja
v poeziji, kakor mu je naročila Vila (Vvod,
Pervenci str. IV), na slavo Bogu in do-
movju.

Kakor A. Umek Okiški — pričel je
tudi Janez Bilc Bistričan zgoodej po-
pevati in dopisovati v Novice, Danico in
Glasnik; na pr. v Novice l. 1856: Čer-
tice o Reki. Popis bistriške doline na No-
trajnskem. Čičarija in pa Čiči (str. 388—
392). Kočanska dolina. Bistriška (Pes.) —
Novice l. 1857: Kako naj Slovenci nem-
ški „sehr“ predstavljajo. Pravlica od Ku-
ranta. Tersački grad. Pastirska (Pes.). Šege,
navade in narodne pripovedke Slovincov
v bistriški okolici na Notranjskem (239—
247). Učenec 6. gimn. šole. Narodne pri-
slovice, poleg malih dopisov iz Reke in
Bistrice. — Danica l. 1857: Čuj! ura je
odbila (Sonet I). Pomoč kristjanov (Sonet
IV). Božičnica (Dramatična sv. igra cf.
Pervenci III). Dopisov več iz Trnovega
na Notranjskem — o cerkvi in šoli; iz
Reke o cerkvenih znamenitostih, narodnem
življenju, o šolskem pričetku in svršetku

itd. — *Novice* l. 1858: Vodnik in pa France Bilc. Iz okolice Pivške. O Reki in njeni okolici. — *Danica*: Véliki petik (Son. III). Velikonočna (Zgodnje solnce razsvetilo str. 57). V dopisih iz Reke o pustu, pobožnostih dijaških, o postu, praznovanju sv. Cirila in Metoda itd. — *Slov. Glasnik*: O Rečanih — čvrstih Hrvatih, o slovénških šolah na kmetih, o šolskem spraševanju v Zagorju na hvalo učitelju Turku gledé slovenščine, o preosnovah šolskih, ljudskih in gimnazijskih, v narodnem smislu hrvaškem na Reki in okolici itd. — *Slov. Prijatelj*: Z Reke. O slovenščini (št. 8. 9).

Novice l. 1859: Misli o Vodnikovem spominku (naj se postavi kip). — *Vodnikov Spomenik*: Valentinu Vodniku o veseli stoletnici 3. febr. 1858 (Perv. str. 49). — *Danica*: Gospodova smert (Son. I). Božičnica (Merzla je zemlja s snegam pokrita). Marijino češenje (Perv. Zdrava Marija). — *Glasnik*: Neven prestal izhajati — zarad nesloge! Narodni pregovori — nabral v notranjski Bistrici. — *Novice* l. 1860: Narodni prigovori. O notranjskih opetovavnih glagolih p. praševati, berevati, jedevati, skubevati, lagevati, stergevati, briševati, koševati, vendar pisevati, klicevati itd. (str. 360). Kmetovanje na Pivki (176—187). Kako je in kako bi bolje bilo na Pivki. I. Spašniki in živinoreja. II. Poljedelstvo. III. Sadjereja. — *Glasnik* l. 1861: Ozir na Notranjsko (10—15). Slovenija oživljena (Dram. prizor: Vodnik, Coiz, Linhart — str. 57. 58. Vid. *Novic.* 1863 str. 53 — v slavni besedi Vodniku na čast 2. sveč.). Na grobu (Pes. sirota za mamico). — *Novice* l. 1862: Omika in narodnost Pivčanov (str. 382—391). — *Glasnik*: Tri dni v Cerknici (cf. Matija Ličan). Domovju (Pes. I. II). Vinska terta (Tertica mila, o roža prezala! — Sladkega vinea boš kapljico dala itd. Zložil B. Bistričan). Puščavnik (Pes. 228). — *Novice* l. 1863: Slovenija oživljena. — Sv. Cirilu in Metodu 9. marca (Slovensko zemljo krije oblak temote . . —

Ciril in Metodi, možaka častita . . — Oblak beži, nebó se kaže jasno . . cf. *Zlati Vek* str. 4). — *Glasnik*: Sava (Tri verhi kipiyo str. 13). Zvončik in vijolica str. 77.

*Pervenci. Poezije Janeza Bilca. V Ljubljani 1864. 16. 80. Nat. J. Blaznik. Izdal A. Janežič v „Cvetji iz domačih in tujih logov“, šestka III. — Posvetil je pesnik svoje „Pervence“ diki jugoslovenski, prevzviš. g. g. škofu djakovaškemu Josipu Jurju Strosmajerju (gl. Vvod). — *Novice*: Prešernu, spomenica Bilčeva (Ena se tebi je želja spolnila — da v zemlji očetov, — Kakor si želel vselej, našel na veke si mir itd. Perv. str. 52). Pozdrav čitalnici v Bistrici na Notranjskem (str. 269). — *Glasnik*: Domorodne iskricice III. str. 94. Vedna pravda — gledé realnih, vsaj nižjih gimnazij (str. 152). Pomladančice (I—VIII. Pes. str. 165—7). Nekaj o šolah (str. 349). — *Koledarček družbe sv. Mohor. l. 1865*: za France Bilca, verli duhoven in domorodec (str. 28—32. Vid. *Glasn.* 1864 str. 218—221. *Vodnik. Spomenik* str. 43—4. — *Danica* str. 269—270: Novomašnik nebes Kraljici. Himna v zahvalo. V opombici: „Častiti gospod prijatelj! Prosim, natisnite to pesmico — če je le moč — celo v prihodnji list „Zg. Danice“. Dolžan sem jo nebeški Kraljici, ktera me je lani iz smertne bolezní rešila, mi zdravje sprosila in me k Gospodovemu oltarju pripeljala. Bodi ji večna Slava!“ B—c. Himna ta je venček iz šesterih pesmic, katerih III. bodi na primer:*

Ko terpel sem bolecine,
Misli, da življenje mine,
Ko krog mene bratje stali,
Britko se jokali;

V persih nada se mi vname,
Serce tak prositi jame:
„Oj pomagaj Pomočnica,
Vsmili se Kraljica!“ —

Glas mi v persih reče mili,
Da me vslíšala je v sili.
Raste up in moč telesa,
Se jasné očesa.

Nekaj Bilčevih umotvorov se nahaja v Berilih za gimnazije in druge šole,

pa v Cvetnikih Janežičevih. V tej dobi je prišel na svetlo: Bogomir, mladi puščavnik. Pripoved za otroško mladost in njene prijatle. Poleg Kristofa Šmida. S 6 podobami. V Celovcu 1867. 8. 78. Nat. Leon. — Sveti večer. Povest v božični dar pridnim otrokom. Spisal Kristof Šmid. Poslovenil J. Bilc. S 6 podobami. V Celovcu 1867. 8. 79. Nat. Leon. — Novice l. 1866: O nekterih imenih Notranjcev in Istrijanov (str. 182). — L. 1867: O novem letu (Po nebu jasnem plava — Sreberna lunica itd.). — L. 1868 str. 419: Na grobu prečastitega nepozabljivega gospoda Antona Kosa, stolnega prošta, knezoškofovega vélikega vikarja itd. itd. Žalostinka v 6 kiticah na pr.:

Razodeni pesem žalostna čutila,
Pevaj srca najbridkejše bolečine:
Črna zemlja nam možaka je pokrila,
Sina vrlega slovenske domovine itd.

V Danici l. 1866 str. 201 piše J. Bilc: „Podajam tu oč. bravcem „Zg. Danice“ nekoliko naj lepših poezij, ki jih poje sv. Cerkev o dotičnih praznikih. Prestavljal sem, kar je bilo moč, na tanko in ohranil mero, ki je v latinskem, da se bojo zamogle po že znanih napevih peti, kakor se pojejo v ljubljanski stolni cerkvi. Pesmi so veličastne, v njih veje duh božji, pa prestava je, se vé da, daleč za originalom, vendar upam, da bom ž njo dragim Slovincem vstregel“. — Te prestave se nahajajo v Danici l. 1866 str. 201—281, l. 1867 str. 25, l. 1868 str. 310—407 in l. 1869 str. 25—235, in na str. 283—4 njim primeren vvod in ogovor. Vse to je prišlo na svetlo v lastni knjižici:

Prestave naj lepših himen sv. cerkve. Poslovenil J. Bilc. Del I. Ponatis iz Zg. Danice. V Ljubljani 1869. 8. str. VI. 42. Nat. J. Blaznik. Zal. L. Jeran.—V vvodu pripoveduje o pričetku cerkvenih himen, o njihovi vnanji obliki pa notranji veljavi, ter o njihovih skladateljih. V ogovoru pa pravi: „Namen moj, kateri me je vodil pri prestavljanju tih pesem, je bil podati slovenskim skladateljem klasičnih, Božji

službi primernih poezij za vse praznike v letu in pa razširjati po deželi lepe staro-cerkvene in novejšje Riharjeve napeve, kateri so na latinske besede zloženi in neprilagodni za cerkve po deželi. Drugi moj namen je bil tudi ta, da sem hotel tudi tistim omikanim Slovincem, kateri latinščine popolnoma ne razumejo, pokazati, kako krasne, kako božanstvene pesme je rodila sv. katoliška cerkev, ki je bila vedno mati lepih umetnost, katere je vselej podpirala in gojila, kakor podobarijo, slikarstvo, umetno zidarstvo, glasbo in petje, ravno tako tudi poezijo... Nekteri teh spevov se smejo meriti z naj slavnimi odami Horacijevimi... Pa tudi sebi sem hotel s temi pesmami o prostih urah prijetno in podučno zabavo pripraviti itd.“ —

Tarbula, keršanska junakinja. Zložil Janez Bilc. To je junaška pesem, katero pojasnjuje pesnik v predgovoru str. 17 v Danici l. 1868 na pr.: „Prebiraje stare legende svetnikov nahajamo pogostoma dogodbe, katere nam globoko v serce segajo. Vidimo tu na eni strani, kako se je peklenska moč prizadevala in npenjala, da bi Jezusovo na skalo zidano cerkev poderla in pokončala; na drugi strani pa moramo se čuditi krasnim značajem mučnikov, ki z veseljem svojo kri prelivajo za Njega, ki jih je odkupil na lesu križa s svojo predrago kervjó. Naj bolj čudno pri tem je pa, da ne le čversti možje in močni mladenči so neostrašeni v obličji smerti, ampak tudi nežne deve in devičice, katerim je Bog vstvaril bolj rahlo serce, katere so, bi rekel, že po naravi boječje in plašljive. Tudi one so z veseljem ko verle junakinje življenje dajale za sv. vero... Stan sv. cerkve v Perziji pod Saporjem II in smert svete mučenice Tarbule Ti bo spevala, častiti bravec, moja pesem. Naj vnema Tvoje serce k spoštovanju in k ljubezni do Tvoje matere katoliške cerkve, katere se mora ponašati s takimi spričevavci, s tako hrabriimi junaki in junakinjami itd.“ Pesem, katero posvečuje pesnik v spomin starega

prijateljstva dr. Jurju Sterbencu (str. 235), se nahaja — Vvod in VII. spevanj — str. 17—301 — s sklepom p.:

Petnajst stoletij je minulo,
Kar sveto kri prelila deva,
Ki pesem moja jo opeva. —
Se tukaj vse je spremenilo,
Le cerkev stara je ostala,
Ko v morju sinjem siva skala.

Al cerkev stara, vedno mlada
Narode mlade v krilo zbira,
Jim luč prižiga, raj odpira,
Kjer je kristjanov sladka nada.
Gospod je seme vs'jal; zalila
Ga je mučencev kervca mila.

Smrt Smail-Age Čengiça. „Preteklo je že mnogo let, kar je bilo po „Glasniku“ naznanjeno, da pride v „Cvetju“ na svitlo moja prestava te prekrasne Mažuraničeve pesmi. Al razne okoliščine bile so krive, da ni takrat pesem tiskana bila. Popravil in opilil sem jo še sèm ter tjà, in jo tukaj slovenskemu svetu izročam, da se napaja krasote narodne in zares veličastne poezije. Slovenci, sprejmite jo blagovoljno! Tuje, Slovincem nerazumljive besede sem pod vrsticami z domačimi pojasnil. Ker sem povsod na tanko originalu sledil in ker so v njem nekatere vrstice nekako nerazumljive, so one tudi v prestavi nekako temne; dajo se različno tolmačiti. Očitalo se mi bo, da sem preveč elizij napravil, al velikokrat se jih ni bilo moč ogniti; posebno pri pridevnikih sem rajši samoglasnice izpuščal, kakor skrajšane, našemu narečju nekako tuje sklone rabil“ itd. Nahaja se prestava v Novicah l. 1870 str. 96—161, pa tudi posebej tiskana: Smrt Smail-Age Čengiça. Po Ivanu Mažuraniču poslovenil Janez Bilc. V Ljubljani 1870. 16. str. 54. Nat. J. Blaznik. Zal. J. Murnik, takrat Novicam odgovorni vrednik.

„O novem letu 1871“ v Novicah krasna pesem: Ko Mesija se prikaže svetu, — Angelj svitli peva, se raduje itd. — Nektere misli o naših šolskih zadevah. Spisal Janez Bilc. „O šolskih

rečéh ne smé nihče pisati in svetovati, kdor ni „Schulmann“. Tako me utegne nekdo zavriniti in zaničljivo moj spis na stran pahniti, da bi vedel, da sem ga spisal jaz, ki nimam zdaj s šolo prav nič opraviti. Al, da se nekoliko utolaži, naj mu omenim, da sem tri leta otroke v farni šoli podučeval in da sem bil dve leti v hiši knežji učenik knezevih otrok, da toraj nekoliko poznam kmetiške in gosposke otroke. Zraven tega imam pa vsaki dan priliko slišati, kako naši ljudje o šolskih zadevah govorijo in sodijo. Naj mi toraj „der praktische Schulmann“ dovoli, da tukaj svoje misli častitim bralcem razodenem; naj oni sodijo, če so prave ali krive, in ako je kaj dobrega v njih, naj bi se porabilo. Omnia probate, quod bonum, tenete!“ — Obravnava se potem I. Šolsko petje in telovadba. II. Šolski izleti in šolske preskušnje. III. Učitelj, organist in cerkovnik. IV. Materni jezik — učni jezik (str. 296—329). — Ker so nazori, katere v teh spisih razodeva Bilc, taki, da naj bi jih resno premišljevali pa modro izvrševali učitelji in učiteljski predstojniki in ker se jaz popolnoma strinjam z njimi, naj se „pro memoria“ povedó tukaj v učiteljskem listu! — „Sklenem pa svoj spis, ki mi je večí narastel, kakor sem izprva mislil. s temi kratkimi opazkami:

Šola ljudska mora biti verska; brez krščanske vere ni omike. Če duhovni na kmetih v šoli ne pomagajo in je ljudem ne priporočajo, ne more šola nikdar napredovati.

Šola bodi narodna; v tujščini podučevati se pravi: grešiti zoper národ, prazno slamo mlatiti.

Če hočemo, da se učitelji z večo ljubeznijo šole oklenejo, zboljšajte jim stan, skrbite posebno za njih starost in za zapuščene družine, da jih zraven družih skrbi tudi skrb za prihodnost ne tare.

Narodna šola bodi kmetovo vseučilišče, v njej naj se kmetovalec ne vadi samo brati in pisati — temuč vsega, kar

bode potreboval. Slišal sem o nekem izvrstnem duhovnem učitelji na Gorenskem, da je odrasle šolarje o prostih urah celó slamnike plesti učil, in jim razlagal, kako bodo župane volili, kar so tudi z lističi storili in si med seboj župana zbrali, da jim je pokazal, kako se vršijo volitve.

Kakor tirjajo okolščine kraja in časa, naj se tukaj sadjereja, tam o svilnih gosenicah, v tretjem kraji zopet nauk o vinstvu, povsod pa o živinoreji, ker živina je večidel največi kmetov kapital, otrokom predava.

Nobena šola naj ne bi bila brez vrtiča, kjer se vse djansko poskuša in otrokom globoko v srce zapiše. Kar otroci v šoli slišijo, to žalibog, večkrat pozabijo; kar so na vrtu videli, tega nikdar ne zabijo.

Lepemu petju naj se v šolah več prostora dá, kajti ono požlahnuje srce.

V kmečkih šolah je dovelj telovadbe, ako učitelj učence ravno stati in lepo hoditi navadi; več s tem ukom vkvarjati se je nepotrebno, nepraktično.

Pri šolskih izhodih, ki naj bi se med letom včasih napravili, naj učenik pazi, da se šolarji lepo obnašajo, da so med seboj priljudni in omikani.

Šolske preskušnje niso nepotrebne, temuč koristne; one so pridnim plačilo, lenuhom spodbuda, starišem tolažba, vrlim učiteljem veselje.

Darila šolska (premije) naj se zopet vpeljejo. Če se že gospodarju, ki je lepo kobilu, lepega vola izredil, darila dajó, njemu, ki ima že v lepi živinici dovelj plačila, zakaj se ne bi pridnemu šolarčku darilo privoščilo?

Učitelj naj bo ljubeznjiv oče svojim šolarjem; vendar naj bi tudi šiba iz šole ne zginila. Strah mora tudi v šoli biti, in ako se šolarji ne bojé učenika, bodo kmalu oni njega strašili.

Poslednja moja beseda o ljudskem šolstvu pa je: dobre šole, srečna dežela!

Danica l. 1871: Pesem presvetemu Jezusovemu Sercu (Prosto po nemškem — v 12 kiticah str. 303). Prevzviš. in premil. gg. Andreju, knezu in nadškofu Goriskemu, o Njihovi zlati maši dne 30. sept. — V imenu rojakov J. B—c (str. 311).

Slovenec l. 1874 ima sprelepo čestitko: Verni Slovenci Piju IX. — O sveti Rim, Ti mesto starodavno! — O blagor, slava Tvoja ne vení itd.; — l. 1877 o 50letnici vladikovanja: Svetemu Očetu Piju IX. dne 3. jun. — Al morja silnega je to šumenje? — Al ljutih je viharjev glas? itd. — L. 1875 pa Valentinu Vodniku 3. febr.: Poljana razprostira se zelena, — Po nji pa bela vije se stezica... Vodnikov duh Slovence naj edini — V zvestobi Bogu, caru, domovini. — Danica 1877: Spomini na Oglej. Potopisne čertice (str. 84—110) s sklepom: „Hic Aquileja fuit; — restat miserabile nomen urbis, et infelix cetera condit humus“. — Novice l. 1878: Nekoliko besed o Emoni Müllnerjevi; l. 1879: Matija Ličan, stari Slovenec. Življenjopisne črtice (str. 22—31). — Danica l. 1879: Himna o presvetem Sercu Jezusovem (str. 329), poslovenil. Tri himne v slavo brez madeža Spočete, po brevirju poslov. (str. 377) J. Bilc. — V Danici l. 1880: † Kanonik Grašič. Nenadna smert pri veselici. Revščina na Notranjskem. V tem dopisu razodeva svoje in mnogih prijateljev res modre misli o cerkvenem petju med Slovenci, o napevih Riharjevih, o cerkvenem petju med Nemci in Lahji, o latinščini pri službi božji itd. (str. 59). Na str. 137 pa je pričel zopet priobčevati „Cerkvene himne“, kar nadaljuje do str. 393, in v Danici l. 1881 od str. 1. do 177. Tudi te poslovenjene cerkvene pesmi, o katerih bi bilo želeti, da bi se v liturgiki pač razlagale bogoslovcem, so s predgovorom in nekterimi pojasnili o merilu, besedilu itd. prišle posebej na svetlo:

Prestave naj lepših himen sv. cerkve. Poslovenil J. Bilc. Del II. Ponatis iz Zg. Danice. V Ljubljani 1881. 8.

str. 66. Zal. L. Jeran. Nat. J. Blaznik. Na prodaj v Katoliški bukvarni.

Prisrčna, a dostojna je čestitka „Prečastitemu Monsignoru Luku Jeranu, novemu korarju ljublj. stolne cerkve“ v Novicah l. 1882 str. 385; tako tudi „O veseljem prihodu Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. na Kranjsko 11. jul.“ v Slovencu l. 1883: Ljubljana se raduje bela, — Razlega se veselja glas itd.; „Tisočletnica sv. Metoda 5. jul.“ v Slovencu l. 1885, in l. 1886 str. 294 „Sveta božična noč“: Noč blažena zémljo pokriva, — Pri zvezdici zvezda migljá itd.

Sveta Družina. Poljski spisal J. B. Zaleski. Prosto poslovenil J. Bilc. V Danici l. 1887 str. 337—404. „Slavni poljski pesnik J. B. Zaleski je razun družih krasnih poezij spisal tudi prelepo pobožno pesem „Sveta Družina“, katero premišljeva opeva dogodbo popisano v sv. evangeliji Luk. II. 42—52 . . . Opeva nam popotvanje sv. družine iz Jeruzalema, kjer so velikonočne praznike praznovali, na dom v Nazaret; dalje nam ginljivo opisuje, kako so sv. stariši zgrešili presvetega mladenča Jezusa; kako so ga potem v tempeljno našli ter se ž njim veselo na dom poverili. Vse to predlaga tako, kakor sicer delajo pesniki (Prim. božične oratorije), prosto, pa vender v edinosti in strinjeno vse skozi s sv. evangelijem. Prelagatelj je sicer prepričan, da je prestava pomanjkljiva, ter da izvirnika nikakor ne doseza, vendar bo pa tudi tako poslovenjena pesem pobožne čitatelje zanimala, ter v njih budila ljubezen in češčenje presvetih oseb, ktere nam predstavlja verli poljski pesnik prelepó in veličastno. Tako prelagatelj; jaz pa: Vzemi in beri!

Drobtiniče XXI. l. 1887: Venček pesmi o svetih dnevih. Zložil Janez Bilc. Per crucem — ad lucem. Skozi trpljenje — v večno življenje: Sveta noč. Razglasenje. Trpljenje. Vnebohod. Binkošti (str. 210—213). — Cerkevne himne. Kraljici presvetega rožnega venca. I—IV. V Danici l. 1888 str. 313—4, poslovenil J. Bilc.

Bolj dovršene se nahajajo v Drobtinicah l. 1890 str. 184—5 z opombico: „Te prelepe cerkvene himne so bile pred tremi leti razglašene in duhovskim molitvam uvrščene. Sploh se misli — in duh, kateri v pesmih veje, spričuje, da so jih sami sv. oče Leon XIII. spisali. Naj bi se kak skladatelj našel, ki bi zložil vsaki teh himen primeren napev! Zares krasna pesen bi to bila! — Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1891: Slovenski drvarji na tujem. Spisal Janez Bilc (str. 100—105). — Poleg manjših dopisov v Danici in Slovencu in nekaterih družih stvari kaže nam še spis, dovršen v Il. Bistrici 18. nov. 1890 — Danica l. 1891: Pompeji nekdanj in sedaj. Spisal Janez Bilc. V XIV odstavkih str. 10—188. „Mnogo slavnih božjih potov, Mariji posvečenih krajev, kjer Gospod Bog na priprošnje preblazene Device pobožnim vernim dobrote in milosti skazuje, nam je že Zg. Danica opisala. Le o naj novejšem svetem mestu, kjer se na tisuče in tisuče vernikov zbira, da počastijo Kraljico sv. rožnega venca, kjer jim ona pobožnost vrača z uslišanimi molitvami in mnogimi čudeži, nismo dozdej razun kratkega poročila ničesar brali v našem cerkvenem listu. Ta kraj se imenuje Novi Pompeji, ali Pompejska ravan — Valle di Pompeji, na južnem Italijanskem . . . Papež Pij IX. so razglasili neomadežano spočetje preblazene Device Marije in ona si je izvolila Lourdes (Lurd), da jo tamkaj kristjani časté kot Kraljico brez madeža izvirnega greha spočeto. — Papež Leon XIII. so kot drugi Dominik razširili in ponovili pobožnost sv. rožnega venca, in Marija je pokazala Nove Pompeje, kjer naj se častí kot Kraljica presvetega rožnega venca. — Pisatelj teh skromnih verstic se je v mnogih zadevah priporočal Mariji Novo-Pompejski, ter je bil tudi uslišan. Hvaležen za te milosti, je obljubil, Slovence soznani s tem svetiščem, kar naj bo z naslednjimi versticami spolnjeno. Posnel sem pa, kar tu spisujem, po več letnikih, v Valle di Pompeji izhajajočega,

obširnega mesečnega lista, ki se imenuje „Il Rosario e la Nuova Pompeji“; torej je vse zajeto iz zanesljivega vira“.

Kar je J. Bilc l. 1882 pel o Msg. L. Jeranu, smé se po vsej pravici peti tudi o njem:

Glej vijolico med mah in trnje skrito,
Odnika tvojim se očém:
Vonjava mila dela jo očito —
Jo razodeva duh ljudém.

Matija Torkar r. 27. febr. 1832 v Zaspah na Gorenjskem, gimnazijo dovršil v Ljubljani l. 1851, mašnik l. 1855, služil za kapelana največ na Dolenjskem in sicer v Ajdovcu, Šent-Lorencu, Črnomlju, Žužemberku, potem v Zagorju ob Savi, pri sv. Petru v Ljubljani, na Vačah in Raki, l. 1865 v Pliberku in l. 1867 v Velikovecu na Koroškem, od l. 1871 župnik v Mozlju, in od l. 1877 farman v Košani na Notranjskem.

V slovenščini se je javno glasiti jel l. 1853 v Novicah in to v vezani besedi, v pesmicah „Prijatelj (str. 204), Večeren sprehod (232) in O večernici“ (372), pa v Danici l. 1855: „Pesem k Mariji za odvernjenje skušnjav“, posebej l. 1856 na čast sv. Erazmu. Ženinu in nevesti l. 1870 (Koledar dr. sv. Moh. str. 55). — Priljubil se je dr. J. Bleiweisu ter mu dopisoval časih v Novice na pr.: Odperto pisemce razkropljenim prijatlom l. 1860; Zgodovinske in pravljicične črtice o starodavnih Indijanih in njihovej omiki. Iz zgodovinskih virov posnel Matija Torkar (L. 1870 str. 135—152) itd. — Tako se je priljubil tudi A. Einšpielerju, kateri ga je zarad pritežnosti v domačiji povabil na Koroško, kjer je potem marljivo sodeloval pri „Slovencu“ in njegovem „Slov. Prijatlu“. Znamenit je njegov dopis v Slovincu koj v l. tečaju l. 1865: Moja razodetev o Slovincu in slovenščini itd. — L. 1866 je sestavil: „Poduk od odpustkov za sveto leto in molitve pri obiskovanji cerkva za škofijo Celovško“.

Izvrsten govornik je Torkar od nekdanj skrbno izdeloval cerkvene govore. L. 1860 jel jih je pošiljati „Slov. Prijatlu“ v Celovec in odslej se jih do leta 1883 na stotine nahaja v njem po vseh letnikih s prav malim prestatkom. Že leta 1862 mu je pisal Einšpieler: „Vaše pridige so pravi kras in kinč mojega časopisa; letos sem po njih pridobil do 200 več naročnikov, le tako naprej in ostanite mi prijatelj“. Najboljše so menda postne na pr.: O smrti; o pokori; trije križi na Golgati itd. Kar je pričel v Prijatlu, to nadaljuje še vedno v Duhovnem Pastirju od l. 1884 v Ljubljani na korist duhovnim sobratom, katerim sedaj pač ni treba kakor nekdanj drago nakupovati si pridigarjev nemških in sploh inojezičnih, ker jim domače slovstvo nudi jih na izbiranje!

Življenje svetnikov in svetnic Božjih. Izdala družba sv. Mohora. Del I. in II. l. 1867—1869 spisal dr. J. Rogač (cf. Jezičnik XIX. l. 1881 str. 38). — Del III. (jul.—sept.) v Celovcu 1871. 8. str. 1—476. Nat. J. Blaznik in — Del IV. (okt.—dec.) v Celovcu 1874. 8. str. 1—629. Nat. tiskarna družbe sv. Mohora. Po najboljših virih spisal Matija Torkar, duhoven ljubljanske škofije. — „Tukaj, predragi Slovenci in bratje v Kristusu in po rodu! podaja vam družba sv. Mohora lepo knjigo životopisov svetnikov in svetnic Božjih. Prizadeval sem si s svojim prijatlom . . . na vso moč umevno in po domače pisati, kakor za priproste kmečke ljudi, ki niso visokih šol obiskali, in kakoršnih družba sv. Mohora največ šteje; ogibal se tudi bolj nenavadnih izrekov, kar se je največ dalo. Kako pa sem ta namen dosegel, sodite sami. Vem, da nobeno človeško delo na svetu ni popolnoma, še manj pa si jez od svojega kaj takega domišljam itd. . . — Bratje Slovenci! udje smo sv. katoliške cerkve . . . Ostanimo tej svoji sveti materi zvesti in hvaležni do groba, kakor so jej bili naši pobožni in bogoslužni rajni stariši. Nikar se dati mo-

titi od sedanjega laži-liberalizma, ki učenosti v nespameti in prave dušne prostosti v razujzdanosti išče, in po naši največi dragocenosti — po naši veri — rega! „Rajše serce iz telesa kakor vero iz serca dati“, bodi naše geslo, naš terdni sklep, vedoč, da prav sedaj so oni časi, od katerih sv. apostol Pavel Timoteju govori, da namreč „zdravega uka ne bodo prenašali, ampak po svojih željah si učnikov zbirali, ki ušesa žgačejo, od resnice se odvrtaajo, k basnim pa vračajo“, kar je tudi že Jezus Kristus pravil, rekoč, da „bodo krivi Kristusi in krivi preroki vstali, naj bi bili tudi izvoljeni zapeljani, ne verjemite jim! Zgrabljivi volkovi so v ovčjih oblačilih, in po njih sadu jih bote spoznali“ (str. 628) itd. — Po priserčni molitvi k vsem svetnikom in svetnicam Božjim sklepa delo (str. 629): Bodi vse na večo čest trojedinega Boga, na slavo brezmadežno spočete device Marije, in vseh svetnikov in svetnic Božjih, ter v pòvzdigo sv. katoliške cerkve, kateri v razsodbo pričujočo knjigo brez izjemka in z največim spoštovanjem poklanja Matija Torkar, župnik.

Matija Hočevar r. 30. jan. 1824 v Lašičah, posvečen l. 1848, bil pristav semeniški, katehet nunski, od l. 1866 župnik Šempeterski, u. 10. sept. 1888 v Toplicah na Dolenjskem, pokopan pri sv. Krištofu v Ljubljani. Marljiv Slovenec je bil jako mirnega duha. Spisal je po nasvetu dr. Močnikovem:

a) Zgodbe sv. pisma stare in nove zaveze za šolsko mladost. Na Dunaji 1858. 8. 331. V c. k. založbi šolskih bukev. Nat. L. Grund. Vvod. Del I. star. zav. v X razdelkih str. 5—159. Del II. novi zakon v VI razdelih str. 160—322. Djanje aposteljnov in začetek sv. Cerkve. Kazalo. 323—331.

b) Sveto pismo star. in nov. zaveze z razlaganjem . . Iz Vulgate . . dr. Allioi. Poslovenjeno v Ljubljani l. 1856—9 (Wolf-Vole). Mej sodelavci je bil tudi Ma-

tija Hočevar ter je poslovenil in vrvnal po tedanjih pravilih I. Bukve Kraljev, bukve Pripovesti ali Pregovorov, in Modrostne bukve (cf. Predgov. str. XIV. Jezičnik XXIV l. 1886 str. 68).

Mihael Žolgar r. l. 1833 pri sv. Petru v Medvedjem Selu na južnem Štajerskem. Po dovršeni gimnaziji — nekaj časa bogoslovec v Mariboru a kmalu modroslovec v Gradcu — postane učitelj začasno na gimnaziji v Celju, potem l. 1868 stalno v Kranju in naposled spet v Celju, kjer je umrl 2. febr. 1890. Bil je mirnega in blagega značaja, v Kranju tudi okrajni šolski nadzornik, v Celju poslanec v deželnem zboru, odbornik Matici Slovenski, soustanovnik „Popotniku“, založnik in poldrugo leto mu tudi urednik itd. (Zvon 1890 str. 186). Kaj in koliko je pisal v njem, povedó drugi; jaz naj tukaj le pokažem, kako marljiv pisatelj je bil v šolskih izvéstjih.

V Celjskem gimnazijskem poročilu je že l. 1866 napisal razpravo „O slovenskem glagolu“ in l. 1867 „O slovenski sklanji“, in poznej l. 1873 „Slovensko narodno pesništvo“. — Prav tako delaven je bil v Kranju, kajti priobčil je v gimnazijskem letniku 1869 znanstveni sestavek: „Pogled na atiško zgovornost“ v treh oddelkih (1. naravna, 2. sofistovska, 3. umetna str. 15); l. 1870 „O domači odgoji in njenem upljivu na vspeh šolske mladine“ (str. 23); in l. 1872 „Različnosti v slovenskem ljudskem jeziku“, kjer proti koncu pravi na pr.:

„Toliko v dalje premišljevanje in opazovanje domačega ljudskega jezika jezikoslovcem in drugim rodoljubom, da po skerbnem preiskavanji njegove zaklade pozabljivosti otemajo in ž njimi naš pismeni jezik bogatijo. Kajti mnogo besedi in mnogo lepih oblik bi se pozabilo, če bi se ne zaznamnjevale in naslednikom ne izročevale. Šaljivost, po kateri se v jednom kraju zasmehuje, kar je v drugem navadno in domače, ne snte pametne ljudi od mar-

ljivega nabiranja jezikovnih zakladov od-
vračati. Pa ne samo jezik raznih krajev,
tudi noša, šega, navade, pravljice, pesmi
in vse, kar je spomina vredno, naj bi se
spominu marljivo ohranjevalo, da dobijo
naši nasledniki gradivo za svoje izobra-
ževanje na domači podlagi. Bolj ko se
omika med ljudstvom širi, bolj se pozablja
staro, in toliko več dolžnost imamo na-
birati to, kar bi se nekdanj z velikim tru-
dom iskati moralo. Kakor se godi nam z
zgodovino naših davnih prednikov, tako
bi se godilo v jeziku in drugih rečeh našim
naslednikom, če bi jih z majhnim trudom
ne podpirali“ (str. 16). —

Jernej Križaj Severjev r. 18. avg.
1838 v Orehku na Notranjskem, gimnazije
šest razredov v Trstu, poslednja dva do-
vršil v Ljubljani l. 1860, učenec moj v slo-
venščini, bogoslovec v škofiji Tržaški postal
mašnik l. 1866, bil kapelan p. v Gradišču,
v Žminju, naposled kurat pri sv. Antonu
polec Kopra v Istri, kjer je u. 19. jun.
1890.

Kot pisatelj v vezani in nevezani be-
sedi prikaže se javno v Novicah l. 1861:
Pomlad in jesen (Pes. str. 151). Karanfil.
Zgodovinska povestica. Poslovenil J. Se-
verjev. — Glasnik l. 1864: Nova pes-
mica. Trojno serce (cf. Zvon 1890 str. 508).
Glas valov. Alenka orehovka. Spomin in
obstanek. — L. 1865: Ognjeni zmaj. Ma-
loruska pripoved. Odlomek iz Pellikove
tragedije „Tomaž Mor“. — Koledarček
družbe sv. Mohorja l. 1865: Domo-
ljubje. Slepa deklica. Po laščini poslove-
njena. — Tomaž Mor. Žalostna igra v
petih djanjih. Spisal Silvio Pelliko. Po-
slovenil J. Križaj Severjev. V Ce-
lovcu l. 1866. 16. str. 96. Na svitlo dal
A. Janežič v „Cvetji iz domačih in tujih
logov“ V. šestka. Nat. J. Blaznik. — Be-
sednik l. 1871: Bratovska ljubezen. Iz
laškega poslovenil. . . Zima na Ruskem.
Prigodba, posl. J. Severjev itd. — Zora
II. l. 1873: Frančiška z Rimini. Ža-
lostna igra v petih dejanjih. Spisal Silvio

Pelliko. Poslovenil J. Severjev (str. 81—
229). Blaženka. Novela. J. ŕaj (str. 166—
233) itd. Znači ga ljubovna otožnost. Na
primer bodi pesmica:

Pomlad in jesen.

Dvakrat v letu
Serce kipi mi:
Kadar zeleni kras
Krije zemlji obraz,
Cvetice, hrib in log
Kinčajo vse okrog:
Slavčkov poslušaj spev
V gaji mladenč vesel.
Mladi čas
Zemlje kras,
Ti si ljubezni
Mileni čas.

Še enkrat v letu
Serce kipi mi:
Jesen ko blagoslov
Troši po zemlji nov,
Milo ko sad zori,
Grozdje sladko žari,
Bliža se zime mraz,
Škerb za prihodnji čas.
Jesen ti
Polna si,
Daš nam prijatlov
Svete dari!

J. Severjev.

Luka Svetec Podgorski r. 8. okt.
1826 v Podgorju pri Kamniku, srednje šole
zvršil l. 1848 v Ljubljani, pravoslovje leta
1853 na Dunaju, služil pri banski stolici
na Hrvaškem do l. 1860, potem pri okrajni
gosposki v Mokronogu, Kočevju, na Brdu,
od l. 1866 pri mestnem uradu v Ljubljani,
l. 1870 postal beležnik ali notar v Idriji
in l. 1872 v Litiji, kjer vrlo deluje še sedaj,
od l. 1877 vedno tudi kot deželni poslanec
i. t. d.

S e b l.

Dokler verbe Triglava
Zarja mi zlati;
Dokler me bistra Sava
Žejnega poji;
Dokler prijatli zvesti
Me objemajo
In po življenja cesti
Marno spremljajo;

Dokler sinovi Slave
 Materi živé,
 Za dom se in postave
 Boja ne strašé;
 Dokler slovensko petje
 Serce mi jasni;
 Dokler lepoti cvetje
 Lipino bersti;
 Vetrovi, žalost-nate!
 Skerb nesite vso!
 Veselje vabim v svate,
 Venčam si glavó.

Tako radostno jo je zapel sam sebi l. 1849 v Sloveniji št. 39 Podgorski, kateri je čvrsto sodeloval še dijak (L. Svetic) v šolskem listu s Cegnarjem itd. ter oglašil se bil že l. 1848 v Sloveniji: Kazen radovednosti (Božična povest str. 72). — L. 1849: Lipi (Pesem: Rasti, draga lipa! rasti, — Ti kraljica vsih dreves, — Kinč prelepi naše vlasti, — Našim dedom sveti les! itd. v 22 kiticah št. 11). Svečan in cvetica str. 108. Tolažba. Rojakom. Vinski terti (Oda št. 35). Sebi. Pomladanska. Misli o sprehodu str. 184. — Slovenija svojim bravcem o začetku drugega tečaja — v distihu str. 212. — Zaboju, Slavoj in Ludek (Iz kraljodvorskega rokopisa str. 284—292). Kraljevič Marko in Vila (Serbska narodna pes. str. 312—316). — Vedež II: Dobro jutro (Pes. str. 6).

(Iz te dobe je menda tudi: Zlato ne blaži. Dramatična drobtinica, po Klicperu iz českega posl. Podgorski (Slov. Talije I. Vezek str. 171).)

L. 1850 Vedež III: Piščalka (Povest. — Po ruskem Karamzina str. 60). Kazen krive prisege (str. 105). — Slov. gimn. Berilo I: Pogreb starega Slovana (knez Sviatorog). Pomladanska. Dobro jutro. Božič na Serbskem. — Slovenska Bčela: Darovanje (Stoji oltar, u znožju Slava, — Pobožna služba se godi, — Tišina sveta vse obdava, — Prinesli sinki so dari itd. str. 1). Tožeče drevó (str. 129). — Slovenija: Nove oblike. Iz Dunaja št. 2—4. Odgovor sostavku „novo-oblikarski vihar“ v 4. listu Novic št. 11, 12. Podgorski (Vid. Jezičnik XXIII str. 91).

L. 1851 Bčela: Kolednica (Koledniki hodijo! — Kaj čakam, kaj jaz, se mudim? — Le berž se, perute, razpnite! — Le berž me za njimi nesite! — Koledvat i jaz poletim. — Novo leto nosim, Vas darova prosim itd. str. 17). Vladimir i Kosara (Izvirna povest str. 4—72). Podgorski. — Daničica (Kaj pravo srečo da, — Zapoj mi pesmica! — — Ako ne dá je čast, — Blagó, lepote slast? — U persih jo imej, — Ne išči je drugej; — Vest čista, serčni mir — Sta prave sreče vir).

L. 1852 Slov. gimn. Berilo II: Piščalka. Svečan in cvetica. Kazen krive prisege. Pogreb pri turških Bošnjacih (Iz ilirske knjige „Pogled u Bosnu“). Kakor ti drugim meriš, tako drugi tebi (Basen iz Polškega). — Novice: Pomenki o „Zori“ (Zora, jugoslavenski zabavnik za godinu 1852, od R. Razlaga i Iv. Vinkovića). „O namenu i vrednosti tega dela se je že govorilo (cf. Cegnar); jaz toraj pretresa ne bom ponavljal, le nekoliko dostaviti mislim. „Zora“ je namreč prevzela težko nalogo voditi Slavene po poti k občenemu slovstvenemu jeziku, ter v djanji kazati, kako se je treba pri tem ravnati. Sveti, ki smo jih zastran slovstvenega jezika doslej slišali, so dvojne verste. Nekteri velé, da bi neko narečje vzeli, ter potem na jednej podlagi nadaljno izobraževanje osnovali; drugi svetujejo jezik, ki bi bil složen iz vsih narečij, misleč, da bo oni jezik slavenstva vreden, ki bo bogastvo vsih narečij v sebi združil. Kteri teh svetov je bolji: Jaz sem mnogo pre-mišljaj, ter véasi tudi poskušaj, kako bi si mi Slaveni k občenemu jeziku pomagali, i naposled se mi je zdelo, da imajo vendar le tisti prav, ki terdijo, da ne dobimo slovstvenega jezika, ako nam ne požene korenin iz jednih tal, i mladik ne obrodi iz jednega debla. Le potem, ko bo terdna podlaga dana, je razvitek njegov mogoč; dokler ta ni položena, je pisati po vse-slavensko to, kar na pesek zidati; trud i čas, na tako delo obrnjen, sta brez koristi zgubljena. Zatoraj mi je vselej žal,

ko knjigo te verste v roke dobim, posebno če je ko „Zora“ od sposobnih rok pisana, ker si mislim, ko bi bil ti trud drugače obrnjen, bi bil narod kaj od njega imel; tako sta pa pisatelj i bravec goljufana. Zakaj tako sodim, bom skušal v kratkem razložiti . . . Ker priložnost nanese, bom še nekaj o „Zorinem“ životopisji spomnil . . . Tudi premile sodbe i preobilno kadilo nekterim pisateljem mi ne dopade . . . O slovnici samo to opomnim, da bi se razloček predlogov v in u v složenih besedah ne smel zanemarjati. Vsak lahko vidi, da postavim vhod i uhod, vrezati in urezati ni jedno. Severna narečja, kakor tudi stara slovenščina so v tem vselej natanki; tudi mi bi imeli paziti, ker ta razvada večkrat smisel kalí, kakor tudi ni prav, da se svojega bogastva brez potrebe znebitvamo itd.“ (str. 35—43). — Bčela 1852 str. 62—64: Odgovor gospodom pretresovavcem (Cegnarju, Podgorskemu i Bleiweisu) „Zore“ od Radoslava Razlaga: — „Gosp. Podgorski je mirno pretreseval „Zoro“; on je nepristransko izustil svoje prepričanje proti našemu prepričanju. Tako velja dokaz proti dokazu! . . . Do zdaj še nisem prepričan, da po krivoj poti hodim; rad pa jo zapustim, kadar se mi to popolnoma dokaže ali saj boljša pokaže itd.“ — Hvala vinske tertice. Oda ponatisnjena iz Slovenije 1849 (Novic. str. 245).

L. 1853 Novice: Klepec (Stoji na skali terdni Grobnik, — Ponosno gleda na dolino . . . Zlata . . . hčerka Radoslava . . . Presilni borec turski Hasan-aga — Ponos slovenski, silni Klepec str. 52—104). — V tej dobi je Svetec pravnik na Dunaju pomagal Cigaletu vravnovati „Občni državljanski zakonik“ in vladni list, slovenil vojno postavo itd. (Vid. Jezič. XXVIII str. 27). Pri tej priliki bodi popravljena pomota v Jezič. XXIX str. 55, da pesem „Kosovka deklica“ v Sloveniji l. 1848 se znakom *U* ni Cegnarjeva, marveč Cigaletova (Serb. nar. str. 8).

L. 1854 Slov. gimn. Ber. III: Pirenejski medved (Iz Lista). Kakor pravo tako

zdravo (Serbska nar. pripovedka). Triglav (Po Rosthornu). Smert kraljeviča Marka (Serb. nar.). Poslovenil Svetec. — Kalendarček Bleiweisov: Metod, slavenski apostelj (Po sila starem, morebiti še za Svatopluka zloženem življenjopisji. Vzeto iz I. E. Schmalers's Slavische Jahrbücher str. 49—53.)

L. 1855 Slov. gimn. Ber. IV: Potovanje po jutrovih deželah (Po Listu). Oblega Dunaja (Po Majlathu). Princ Eugenvojkovodja avstrijski (Po Hormajerju posl. L. Svetec str. 155—166). — Kalendarček Bleiweisov: Pasji Turci lulo nabašite (Serb. nar.)! Vilenska pesem (Serb. nar.). —

Nato pa je nekako omolknil L. Svetec v slovenskem slovstvu in je utihnila lira Podgorskega tako, da je pač v smislu mnogih rodoljubov pobratim mu Fr. Cegnar v „Slov. Glasniku“ l. 1858 (II. št. 8) zložil poziv:

Podgorskemu.

Pomlad zbudila	Nogo je vstavljaj
Se je vesela,	Potnik stermeči,
Ondi pod goro	Serce napajal
Tica zapela.	V pesni doneči.

Cvete še pomlad —
Lepše ne more; —
Kaj da ne poje
Tica spod gore?

Vrnivši se s Hrvaškega na Kranjsko je L. Svetec jel se glasiti na slovnikiškem polju, in znamenito, da so Novice l. 1861 priobčile prvi njegov umotvor iz Slovenije l. 1848: Radovednost kaznovana. Božična povest. Podgorski. — V Novicah l. 1862 pa se prično njegovi „Slovnikiški pomenki“ (O naglasnicah in breznaglasnicah cf. Glasnik M. Cigale str. 74—92). „Še nekaj o parlamentarnem jeziku, in nekoliko medú pa tudi pelina za naše domače ljudi gosposkega in kmečkega stanú“ (str. 131), kjer piše: „Jaz bi tedaj pravilo zastran našega parlamentarnega jezika postavil takole: Govôri sploh, kakor pišemo; samo soglasnica *l*, kadar stoji pred drugo soglasnico, ali pred polglasnico *e* v

končnicah na *ec, en, ek*, ali na koncu besede, izrekuje se tudi kakor *e*; vendar se mora v vseh teh primerljivejših glasnicah ali polglasnicah pred *l* stoječa popolnoma in jasno izgovoriti“. — Temu nasprot pa je Cegnar svetoval: „Vsaka čerka naj se vselej izreka tako, kakor se piše, tedaj tudi čerka *l*“ (Jezič. XXIX str. 62). Podgorski kaže ondi pelin t. j. grdo navado, govoriti pol po nemški in pol po slovenski; kakošna zmota je misliti, da je znanje kakega tujega jezika že samo po sebi učenost in modrost. . . Jezik je le sredstvo, le posoda človeškega znanja. Al kaj pomaga posoda, ako je prazna? . . . Primimo se resnobno svojega jezika, ter ga postavimo tudi v društvenem, v vsakdanjem življenju na mesto, ki mu po naravi gre itd. (str. 132). — „Še nekaj o fonetičnih zakonih našega jezika“ (str. 392 cf. J. Pajk str. 326). — „O členkih“. Jako važni v človeškem jeziku so členki ali partikule. Komaj zineš, že potrebuješ teh besed. Ne izrečeš skoraj ne dveh besed brez njih. Zatoraj so pa členki tudi v vsakem jeziku neizrečeno oglašeni, izbrušeni in večkrat tako majhni, da jih človek komaj spazi. Al kakor so neznatne viditi te besedice, to vendar še le one stikajo besede in stavke v lepo, razvidno, soglasno celoto. Če jih ne obračamo prav, ali če nam jih pomanjkuje, postaja jezik okoren in temen. Tudi mi Slovenci še nismo popolnoma v čistem s členki. . . Da se tedaj pozornost mislečih naših filologov obrne tudi v to strani naše slovnice, in da se tudi tukaj uredi, kar bi še trebalo, namenil sem spregovoriti nekoliko o najnavadnejših in najpotrebnejših členkih našega jezika, namreč o besedih: *i, a, no, ko* in *kor* (str. 407—435).

L. 1863 je v Novicah spisal Podgorski razpravo „O slovenskem naglasku ali akcentu“, kjer pravi na pr.: „Lani je, o pretresovanju parlamentarnega jezika našega, bilo izrečeno upanje, da se najde tudi nekdo, ki nam pomore premagati težave, ktere ustanovi parlamentarnega jezika raz-

lično naglaševanje napravlja. Od tiste dobe sem bil jel marljiveje premišljevati o naglasku našega narečja, poslušal sem pazljiveje narod raznih krajev, prebiral sem iznovega južnoslavenske pisatelje, primerjal jih z govoricco našega naroda, in naglaševanjem naših slovničarjev itd. . . Ne morem se tedaj zdržati, da ne bi očitno razglasil zvedeb in skušinj svojih zastran naglaska. : I. Kaj je naglasek (akcent)? Kolikovrsten je v slovenskem jeziku in kako se zaznamuje? — II. Kako se naglasek premiče, in kaj je ritem (rhythmus)? — III. V kakem razmerju stojimo Slovenci zastran naglaska z našimi brati na jugu, to je, s Hrvati in Srbi? — IV. Kteri slog se v slovenščini po navadi naglašuje (str. 51—123)? — „Še nekaj o besedih an in ni“ (str. 401). — V Novicah l. 1864: „Nadalje o besedah anti, an, ni, niti“, češ, ker smo se začeli od teh besed pogovarjati, ne smemo jenjati dokler se popolnoma ne porazumemo. . . Zato sem prav hvaležen gosp. Cigaletu, ki mi je v zadnjem listu lanskih Novic (str. 417) z izvrstnim svojim peresom pomogel bistriti stvar, ki res ni malenkost, temveč živa potreba za lepoto, spretnost in pravilnost našega jezika in za knjižno slogo slovensko. . . Če ima še kdo kaj dodati ali popraviti, naj blagovoli, da tudi to stvar po prijateljski in složno z dobrim vspehom doženemo (str. 27—36 cf. Cigale str. 59—66). Podgorski. — Kakor daje Janežič v „Slovnici“ svoji Svetcu (Podgorskemu) srčno zahvalo za marsiktero prijazno opombo ali popravo, tako je ponatisnil tudi nektere umotvore njegove v svojih „Cvetnikih“ slovenski mladini za vzor in posnemanje.

S pesniške livade in s polja slovenskega je Podgorski prestopil naposled na politiško borišče, na katerem vstraja še doslej. Že l. 1862 so ga jele Novice priporočati za deželnega poslanca v Trebnjem, češ, Mokronovcem ga ni treba, ker ga sami dobro poznajo, pač pa rečemo mi drugim, ki ga ne poznajo, da g. Luka

Svetec je mož modre glave, pošten kakor zlato skozi in skozi, — nikodar prenapet je pa nepremakljiv v tem, kar je za pravo spoznal; od prve svoje zavede do današnjega dne je zvesto stal za narod svoj, kterege težave dobro pozna in njegove pravice vselej odkritosrčno zagovarja s tisto mirno in lepo besedo, ktera je njemu dana kakor malokteremu, — z eno besedo: vse izvrstne lastnosti ima za poslanca. Da je Avstrijan z dušo in telesom, vsigdar z besedo in djanjem kaže. Novice ga tedaj živo priporočajo vsem volivcom ter so si sveste, da mnogi prijatli naši, ki g. Svetca poznajo, bojo mu vso to hvalo potrdili in volitev njegovo v svojem okrožji pospešili, ker dobro vejo, da treba nam je v deželnem zboru takih mož. Ker g. Svetca ni strah, sedaj ko uživamo ustavno življenje, očitno pred svetom se spovedati svojih misli, da vsak iz njegovih ust zvé, kaj srce njegovo čuti, nam je poslal svoj program, ki se tako-le glasi:

Moj program.

„Kranjc, tvoja zemlja je zdrava — za pridne nje lega najprava — za uk si prebrisane glave — pa čedne in trdne postave“ — tako je pel pred stoletjem naš neumrlj Vodnik. Kdor se je ozrl le koliko po naši kranjski deželi, lahko se je prepričal resnice teh pevcovih besed . . . — To so v kratkem načela mojega političnega mišljenja, ktere bom branil vselej in povsod z možko besedo, srčno in stanovitno“. L. Svetec (str. 338—9).

Takrat Svetec sicer ni bil izvoljen za poslanca, pač pa l. 1864 za deželnega in l. 1867 za državnega (do l. 1872), in takrat jel je spisovati tudi političskega značaja reči na pr.: Kako uravnamo naše nove občine ali soseske (Novic. l. 1863 str. 5—11)? Historično pravo in narodna ideja (Novic. 1866 str. 323—328). Spisal L. S. — Zgodovinski spominki, iz Triglava prevedel L. S. itd. — Krepko se je oglašal v zborih, dasi je imel neprijetno stanje v tisti zločesti dobi in borbe

celo z domačini, zlasti v državnem zboru, kar poleg drugih časnikov pripovedujejo tudi Novice na pr.: Govor v deželnem zboru kranjskem o adresi (okt. in febr. patent. l. 1865 str. 418). O adresi v državnem zboru (l. 1867 str. 204—213). Odprto pismo Novicam iz drž. zbora (str. 362—364). Nove državne razmere. V zagovor slovenskih narodnih zastopnikov (l. 1868 str. 27—51). Kako človek lahko okrajne sodnije svetovalec postane (str. 22). Še nekaj zastran §. 19. osnovnih državljanjskih pravic (str. 112). Nekoliko vprašanj Primorcu (str. 128 cf. Jezič. XXIX str. 63 Fr. Cegnar). V zboru kranjskem poročevalec o volitvah (str. 324). Zarad šolskega nadzorstva (Dežmanu — o duhovščini — str. 407). O vpeljanji slovenskega jezika v šolah in uradnih (Novic. 1869 str. 11—37). O adresini razpravi v državnem zboru (l. 1870 str. 44—46) itd. itd.

Koliko se je boril L. Svetec še sicer na političkem polju in kako se vojskuje še sedaj, o tem naj povedó druge listine. Jaz sem se namenil tukaj opisati ga le bolj v dobi, kadar je z drugimi nadejpolnimi vrstniki (Jeriša, Cegnar, Oliban itd.) zaslovel v našem mladem slovetvu na pr. z mičnimi pesmicami, po izvorni povesti Vladimir in Kosara, po vspešni borbi za nove oblike in zoper pisavo Zorino, po čvrstih razpravah slovnških itd. Oménim naj tu samo še, da je koj v l. obnem zboru Matice Slovenske l. 1865 izvoljen bil za odbornika, v družbi ss. Cirila in Metoda za podpredsednika, in da je l. 1881 o smrti narodnega voditelja, očeta dr. J. Bleiweisa, občno mnénje imenovalo ga naslednika zlasti, ko bi stanovitno bival v Ljubljani. Govoril mu je takrat v slovo na grobu Luka Svetec ter kazal na pr.: „Utrnila se je nenavadna, svitla zvezda, ki je tako lepo, tako dobrotno svetila slovenskemu narodu skoraj celega pol stoletja . . . Dr. Janeza Bleiweisa-Trsteniškega, kterege je narod naš tako visoko spoštoval, tako srčno ljubil, kterege smo s

tolikim zaupanjem in s tolikim ponosom klicali svojega očeta — njega ni več! . . . Tvoja delavnost, dragi Janez, bila je vsestranska . . . Mi ti obetamo vedno tvoj zgled posnemati. Kedar bi hotela hidra razprtije dvigati med nami svojo glavo, naj tvoj zgled potolaži nasprotne strasti . . . Tvoj duh naj veje nad nami, kakor angelj božji; naj nas navdaja z gorečnostjo in pogumom za narod in delo, za slogo in edinost, da se bomo tudi za naprej trdno držali tvojega starega gesla: Vse za vero, za dom in za cesarja (Novic. 1881 str. 396)!⁴

Andrej Marušič r. 7. dec. 1828 v Šent-Andrežu pri Gorici, mašnik 20. dec. 1851, najprej domači učitelj pri grofu Ivanu Lud. Attems, potlej začasno učitelj slovenščine, in od l. 1858 profesor verozakona, naposled celó v treh jezikih — v slovénkem, talijanskem in nemškem — na gimnaziji v Gorici, ud deželnega šolskega sovéta, nadškofijskih ljudskih šol nadzornik, častni kanonik.

Slovénščina se mu je omilila vže v očetovi hiši po branju starih bukev slovénskih, l. 1848—9 po vrlih časnikih p. Sloveniji, Novicah, Danici, po narodnih pesmih, vzlasti po čvrsti poeziji Koseskega, po občevanju z iskrenim Kocijančičem itd.

„Kakor Kocijančič — oglasil se je tudi Marušič v „Šolskem Prijatelju“ na pr. z opazkami o nekaterih slovstvenih delih na Goriškem, o tedanjem društvu sv. Mohora in o knjigah, kakšne naj izdaja, da vstreže društvnikom (1854 str. 278—288) itd. ter si je naklonil tako Einšpielerja in Janežiča, kateri poznej v svoji Slovnici tudi njemu hvalo daje za marsiktero prijazno opombo.

Tako je pisati jel v „Danico“ na pr. l. 1854 str. 171 o prvih duhovnih vajah v Gorici, kjer tudi pravi (X): „Česar je polno serce, rado iz ust gre! Tudi moje serce je polno slavniga O. Stögerja, moža po volji Božji . . . Bog večna ljubezen —

je zapopadek vsih njegovih govorov; ime Jezusovo, gerb svojiga reda, ima tako reči vtisnjeno v serce, in geslo njegoviga društva — Vse k večji časti Božji — je rudeči trak, ki se vije očitno skoz vse njegovo govorjenje in djanje . . . Sedaj naj mi se dovoli dve njegovih priporočil tukaj ponoviti in poterčiti, ki zadevate brevir in cerkvene obrede . . . Še nekaj mi že dolgo na sercu leži . . . Bolj kakor jest čuti-tjo gotovo vsi dušni pastirji goriške vélike škofije živo potrebo posebniga škofijskiga obrednjaka (rituala) za tiste dele službe Božje, ki se v domačim jeziku opravljajo . . . Sedaj, ki pričakujemo noviga poglavarja in ki naši véliki škoffi nova doba napočí, se mi je zdel priložen čas sprožiti to važno reč; način izpeljave navsvetovati pa ni več moja reč (str. 172) itd.“ — „Vsi sveti — vernih duš dan“. V Podgori pri Gorici 25. okt. (str. 186). — L. 1855: O ginljivih sv. obredih vélikega tedna (str. 72); o slovesnem prihodu novega višjega Pastirja (str. 108) in o svatbenem dnevu Goriške cerkve s krepkim sonetom: „V spomin slovesne vpe-ljave prečast. in prevzv. kneza in višiga škofa dr. Andreja Gollmayrja v pervostolno Goriško cerkev 24. rožnika 1855“ (str. 112. X.). — L. 1856: Golgota (. . . „Pač res, odrešenje je jedro in duša zgodovine človeštva . . . Skrivnost odrešenja na Golgoti je in bo — naj veljá prederzna prilika — nar. višji verh na Himalaju duhovniga sveta; ona naj bi bila vsakimu tako rekoč Ariadnina nit v neizmernim labirintu modroslovskih preiskovanj“ str. 53) itd. O napravi semeniša za dečke (str. 71). O šmarnicah in o lepšanju cerkvá, kjer pa opominja: „Le nekaj bi bilo želeti, de bi se duhovni z leposlovskimi pravili so-znanili in se vselej zvesto po njih ravnali in nobenega ugovora ne terpeli, bodi si oñ ključarjev, ali kogar koli, če si ravno je kaj pripomogel, ker tu je treba le neodjenljivim tirjatvam umetnije zadostiti. Nadjam se, de po željno pričakovani novi vredbi bogoslovskiga učenja se bode tudi

od cerkvene zidarije, malarije in glasbe kaj razlagalo. Še zmiraj vladajo po deželi mojstri skaze.. O ti reči bi se dalo veliko govoriti, za zdaj sim jo hotel le sprožiti“ (str. 107. X.) itd. —

Posebno marljiv in stanoviten dopisovalec je bil Marušič Novicam od l. 1854 do 1882. „Ženitvanske šege Slovencev Goriške doline“ so v Novicah l. 1854 str. 49—58 njegov prvi dopis, ki ga pričinja s pesmico: Kje dom je moj? — Tam kjer Soča v blagem kraju vije se — — Na Slovenskem dom je moj! — ter sklepa z opominom, naj tudi drugod domorođci opisujejo lepe stare narodske šege, in obeta: Ako slavno vredništvo želí, bom skušal včasih še druge navade in narodske posebnosti goriških Slovencev popisavati. — O letopisu Goriške gimnazije in posebej o mlačnosti šolske mladine do maternega jezika, do slovenščine (str. 303 A. M.). — L. 1855: Nasvet višje slovnične sodnije (akademije), češ „brez terdne podlage, brez občevaljavne slovnice, ktera mora biti pisatelju zakonik, naše slovstvo ne bode cvelo“ (str. 62. A. M.—č). O slavnostni veselici, katero je obhajala gimnazijalna mladina vsled rojstva presvitle cesaričinje, in pri kateri se je pred izbrano olikano družbo v goriški kazini prvokrat javno slovenski govorilo in pelo na veliko zadovoljnost in radost pričujočih domorodcev slovenskih (str. 87 cf. str. 104). — O šolskem sklepu in o svečanosti gimnazijalne mladine na večer pred cesarjevim rojstvenim godom, kjer pravi tudi: „Z veseljem rečem, da bil je zapaziti važen napredek o tem, da je začela slovenska mladina svoj materni jezik spodobno spoštovati in dostojnost njegovo in enakopravnost z drugimi predmeti spoznavati, kar je temeljni pogoj napredovanja itd.“ (str. 271). — Beseda o slovenskem knjigoteržtvu (str. 299). — „Eno uro pri Koseskem“, kateri se je po hudi bolezní zdravil v Ločniku poleg Gorice.. „Ni mi moč popisati, kaj so sedaj serca naju čutile, — al komu niso znani

občutki, ki nas obhajajo, kadar nam je dano od obličja do obličja gledati moža, kterega poezije so nas jezerokrat navdajale z rajskim nadušenjem in kterega slavno ime vsak hip na jeziku imamo! — Koseski, ki je sama prijaznost, nama je začel z redko besedo, ker še enmalo težko govori, od svoje bolezní pripovedovati, ki ga že čez tri leta tare.. Globoko v serce mi je segla njegova bogaboječnost in vdanost v voljo božjo in terdno zaupanje v pomoč od zgoraj. V bukvah Joba, kterih pesniško prestavo so Novice pred nekimi leti prinesle, je žlahna duša se krepčala in tolažbe iskala ter v pravem keršanskem duhu z izgledno poterpežljivostjo bolečine prenašala. Njegove dušne moči prihajajo vedno čversteje in bodo svojo znano krepkost zopet dosegle. Ljubezen do mile domovine še vedno tako v njem plamení kakor v dvajsetletnem mladenču itd.“ (Str. 315. Od desnega brega Soče pri Gorici 24. sept. A. M.).

Izvrsten je sostavek, ki ga je s polnim podpisom Andrej Marušič, katehet spod. gimnazije in učitelj slovenščine priobčil v Novicah l. 1860 str. 92—107 pod naslovom: „Narodnost in slovenščina v Gorici“. Tu kaže, kaj je narodnost in kaj je nerodnost ali pretirana narodnost, češ: „Narodnost se dá primeriti žlahnemu vinu. Pij ga zmerno, ti bo v zdravilo, ti dá veselje, pogum, moč in krepost; — prestopi pa meje zmernosti, gorjé tebi, sužen si nežnanim duhovom! Tako se valja pijan narod po blatu človeških strast, pomandraje vse, kar je v sercu najdražjega“. Berite to, narodoslavci!.. Najterdníša vez narodnosti pa je jezik.. Zato bodi nam skerb, da zadobi naš jezik v šoli, vradu (kancelijah) in sploh v vsakdanjem življenju spodobno in pravično veljavo.. Vodnik zapoje: „Ilirija vstani!“ in Slovenci postajajo iz ljudstva narod, ki ga Japel s sv. pismom blagosloví. Kopitar in Miklosiç, slovnice viteza, potegujeta na-se pazljivost učenih jezikoslovcov; Prešernova lira mečí Slovincem

serca, Novice jim bistrijo um na vse strani in jih navdajajo z zavestjo narodno, in veličastni Koseski govori z verh Parnasa z mogočnim nadzemeljskim glasom ustvarivši jeziku svojemu postave; in komur ni bilo še zadosti, zadene ga Habakukova osoda. Duh leta 1848 ga zgrabi za lase in nolens volens mora biti domorodec“.

„Serce narodnega življenja, narodno ognjiše so šole, vikše in sosebnost srednje, zlasti gimnazija, prav za prav semenišče višje omike. . . Moj namen je, podati kratek pregled nekdanjega in sedanjega stanú slovensčine v Gorici, zlasti v goriški gimnaziji. . . Po latinščini za Jezuitov in nemščini za Jožefa II. skušala je v prve šole pomagati si tudi slovensčina, v sedanjem veku, l. 1847 celó na modroslovno učilišče; l. 1848 pa je nagloma vpeljana bila v latinske šole ali v gimnazijo. Kako se je godilo slovensčini v gimnaziji, popisuje Marušič gledé na postave, na učni red, na učitelje in učence, ter razpravlja mnogotere zadržke napredovanju p. a) Pomanjkanje slovenske knjižnice in pripravnih, sosebnost poetičkih zbirk za odraslo mladino; b) Učna vredba po gimnazijah, primerjena le mladenčemu izverstnih zmožnost itd. — Značaj goriškega, dasiravno s slovenskim obročem okovanega mesta, pravi, je in ostane — furlanski. Od tod žalostna prikazen na gimnaziji — znamenito število narodnih polutanov, kajti — v nekaki babilonii živijo leta in leta slovenski učenci. Domá slišijo večidel le furlanski ali slovénko-furlanski jargon, po ulicah poverh še italijansko-slovensko-nemško žlobodranje, in v šoli se ukvarjajo s staro klasičino v poterjenje, menda, poslednje slovniške izjeme. To je vendar le preveč plevéla za slovensko pšenico!“ . . . Naposled kaže tedanji stan slovensčine v gimnaziji do ministerskega vprašanja, ali ne bi se dal učbeni red vravnati po onem za česki jezik po nekterih českih gimnazijah (str. 107)“. —

„Važen sklep goriškega deželnega odbora gledé na slovénki jezik“ je prav

tako važen spis Marušičev v Novicah l. 1861 str. 250—259. Nektere županstva so se ustavile italijanskim dopisom ter prosile naj jim deželni odbor poroča v razumljivem jeziku, in po jedernatem in temeljitem dokazovanju odbornika Winklerja se je vendar sklenilo: Vsi, kakoršni koli razpisi do slovénkih županstev, bojo slovénki. — Veselite se toraj goriški Slovenci, dokler imate na Dunaji Černeta in Winklerja v Gorici, pravi dopisnik v Novicah, ter pripoveduje, kako se je gledé službenega jezika godilo dotlej v deželnem odboru. Ker je veliko, da ne rečem vse, na osebah ležeče, naj mi bo dovoljeno, v boljše razumljenje naših zadev in tudi zato, da se sedanja in prihodnja, za vso deželo važna delavnost deželnega odbora lažje presodi in ceni, vverstiti tukaj kratko in kolikor mogoče, resnično karakteristiko naših odbornikov. Ti so bili tedaj gg. grof Pace, dr. Doljak, A. Winkler, dr. Deperis in dr. Pajer. Ker mora zlasti nam kranjskim Slovencem zanimljivo biti, kako se je že pred tridesetimi leti sodil in opisoval naš deželni gospod predsednik in česarjev namestnik v središču Slovenije, naj se omenjena karakteristika pokaže tudi tukaj od besede do besede:

„Gosp. Winkler je naš domačin, edini Slovenec v odboru. Da ga imajo za izverstnega jurista, za razsvetljenega in modrega vradnika, kteremu je duhomorno kalupovanje neznano, kterega bistro oko je že davno zapazilo in spoznalo, kar je v državnem in javnem življenju skaženega in pomanjkljivega in kako bi se dalo pomagati; da ga vikši in tovarši visoko čislajo in vse stranke spoštujejo; da mu zraven nemškega italijanski jezik tako gladko teče, da bi se bilo še celó italijanskim matadorom njegove kritike bati, ako bi se tako rešetanje z njegovim ojestro nravnim značajem vjemalo: za vse to bi moglo tistim mar biti, kterih je skerb, da pride pravi mož na pravo mesto. Kar imam jez pristaviti, je to, da ga je gola ponižnost in priljudnost. Ure in ure se s po-

moči in sveta iskajočimi kmeti ne kakor vradnik, ampak kakor prijatelj, s čudno poterpežljivostjo tako umevno in po domače pogovarja, da jim more serce veselja igrati. Kakošen razložek med njegovim vedenjem in enim sirovim režanjem „parlè da cristian!“ Za koliko bi bile ljudstva in vlada na boljem, ako bi se ne le nižje, ampak tudi višje službe takim možem podeljevale. — Winkler ni le po rodu in kervi Slovenec, ampak tudi po mislih in prepričanji svojem, in kolikor zmerniši in previdniši, toliko bolj intensivno in zdatno je njegovo postopanje po poti narodnega napredka; on vé, za kaj se poganjamo in kaj hočemo doseči. Da slovenski tudi piše, bi skor ne bilo treba praviti (Novic. 1861 str. 258).

„Prokletstvo in blagoslov ali Mavra nad jeziki“ je pomenljiva poezija, katero je z ozirom na različnost jezikov sploh in goriško mnogojezičnost posebej zložil profesor A. Marušič ter dal natisniti v gimnazijskem letopisu l. 1862. O šolskem sklepu jo je izvrsten učenec slovesno govoril. Ponatisnjena je v Novicah l. 1862 str. 317—8 (cf. str. 310). Zložena v 15 kiticah razlaga nekako geslo sv. Avgušтина: „Napuha duh jezike razdeluje, — Nebeški duh v ljubezni jih združuje“ — ter kaže, kako je jezikov razlika tudi vsemogočnosti in modrosti božje slika, in kako je sv. Duh posvetil vse jezike, da se v njih oznanjuje in podeljuje sedaj nebeški mir (mavrica — mirú in sprave znak) vsem narodom.

Na razgled bodita razstavka XI pa XV

Kar zvezd tedaj na nebu je razlika,
Kar brezštevilih vrst in barv cvetlice,
Kar pevcov v logu razna je oblika,
Kar glas ljudi vès razni in razno lice:
Glej to jeziške raznosti je dika,
To čudotvor Očetove pravice. —
Toraj previdnost v prahu zdaj molimo,
Ter jezik, um, sreč ji poklonimo! . .

Gorica draga, domovina mila!
In Ti Gimnazija, Mati ljubeznjiva,
K' jezikov si šestero nas učila!
Hvaležnih Vama sreč ljubezen živa

To pesem danes bi rada posvetila;
To pesem, ki je priča zanesljiva,
Da v šolah teh, pri znanstev mizi zlati,
Slovenski jezik z drugimi se brati.

L. 1861—63 je Marušič prestavljal zapisnike deželnega zbora goriškega, ki so tiskani v dveh zvezkih: I. Sejni zapisniki prve sejne dobe deželnega zbora pokneženih grofij goriške in gradiške. V Gorici 1861. 4°. str. 321. Natis. Paternolli. — II. Obravnave druge sejne dobe deželnega zbora poknežene grofije goriške in gradiške zložene po stenografičnih zapisih. V Gorici 1863. 4°. str. 321. Natis. Seitz. Prelagatelja velika zasluga je, da je ustanovil razne terminologije v pravoslovnih strokah s pomočjo tedanjega deželnega odbornika g. A. Winklerja.

Umni gospodar. Mesečen časnik za kmetijstvo, gospodarstvo in obrtnijstvo. Izhaja v osmerki na 4 listih v Gorici. Izdaja ga c. k. kmetijska družba. Vreduje prof. A. Marušič. V predgovoru se obrača vrednik do Slovencev goriških, kterim hoče kmetijska družba podajati slovenski kakor Lahom laški list itd. (Novic. 1863 mes. julija, str. 265 cf. Pisava primkov str. 321 itd.). — Umni Gospodar. Mesečnik za kmetijstvo, obrtnijstvo in druge deželne zadeve ter za izobraževanje ljudstva sploh. Izhaja 15. dan vsacega meseca na pol pòli itd. (Novice 1864 str. 398). „Vreduje ga mož, s kterim se naša slovenska domovina po pravici sponaša in ki nam v lični domači besedi prinaša mnogovrstnega podučnega in kratkočasnega blaga“, pravijo Novice v vabilu za naslednje leto; a vrednik sam pa je prav zato imel dokaj težav, kar se pripoveduje deloma v Novicah 1865 str. 216—7 pod naslovom: „Britkosti slovenščine“ v dopisu iz Gorice. — Tako neprijetno je, kar se čita v istem tečaju (str. 314—5) o Goriški gimnaziji in viši realki; jako prijetno pak, kar piše x+y str. 263—4 pod nadpisom „Glasi domorodni o novem času“ iz Gorice o deželnem odboru, kteri si je štel v dolžnost — z ljudmi, ktere zastopa,

y njih maternem jeziku govoriti ter v njihovem jeziku jim dopisavati — laškim županstvom laški, slovenskim pa slovenski. Začetnik temu prevratu pa je mož, kateri ves vpljiv, ki ga mu nenavadna spretnost in izvedenost v opraviilih in uradna oblast daja, le v to obrača, da bi naše ljudstvo sramotne duševne in materijalne sužnosti rešil, in ta mož je odbornik A. Winkler (str. 264).

Domovina. List posebno za primorsko-deželne, pa tudi sploh slovenske zadeve. V Gorici. I. Teč. 1867. Lastnik, izdajatelj in odgov. vrednik Andrej Marušič. Po geslu za vero, dom in cesarja. Namen listu glej v Novicah l. 1866 str. 391. — „Duh, ki bo naš list — tednik — skozi in skozi preveval, bo duh sprave in prijaznosti, pravi vrednik. Prepira s komur koli bomo ogibali se, kakor gada. Vendar pa, če kdo naš list ali našega naroda pravice hudobno napade, najde nas oborožene in pripravljene na borišči itd.“ — Poleg navadnih, zlasti političkih stvari je vrednik, ki je postal tudi poslanec deželnega zbora Goriškega, v tem tečaju spisal na pr. „Staroglejski obred, ali Ritus Patriarchinus“ (št. 5—16). „Imena in priimki“. Popularno-znanstvena imenoslovska razprava (str. 33—214). — Tečaj II. 1868. Tednik za domače, slovenske in občne potrebe. Razum nekterih jezikoslovnih stvari na pr.: Obred vstajenja Kristusovega v veliko saboto v Ogleji v predtridentinski dobi (št. 15. 16). Pred našim pragom — Slovenskemu Narodu. Učni jezik v goriških šolah. Posvet slovenskih poslancev v Ljubljani. Zastran šolskega nadzora. Popravki in dodatki k govoru Klavžarjevemu. Prosimo besede za nekaj djanjskih in osebskih popravkov gledé dež. zbora itd. — Tečaj III. 1869. Krajna imena na Goriškem. Novo leto. Cerkveni zbori. Razne politične in polemične razprave. kakoršnih se ne manjka nobenemu vredniku itd. — Iz tega leta je znamenit dopis iz Gorice v Novicah str. 378: „Horribile dictu!“ 85 slov. študentov viših šol

je iz Gradca poslalo „befehl“ v Gorico deželnim poslancem . . . da naj kar brž položé mandat deželnega poslanstva, in to zato, ker niso podpisali interpelacije zarad „zedinjene Slovenije!“ . . . Da goreča naša mladež hrepení po tem uzoru, čast in hvala jej! — al da se ona še v šolah vtika v stvari, za ktere nima še „vestes nuptiales“, to je krivda onih, ki za vsako pisarijo imajo pripravljene svoje liste. Kar nisi komu dal, tega tudi zahtevati ne moreš, da bi ti nazaj dal. Tedaj le takrat še le, kedar mladenči postanejo možje volilci, imajo njihove zaupnice ali nezaupnice svojo upravičenost in veljavo“. — Tako se Andrej Marušič kot poslanec zoper natolcevanja in obrekovanja v „Slov. Narodu“, da je odpadnik, da drži z vlado, glasuje z Winklerjem in Pinotom itd., brani v Novicah l. 1870 str. 211 ter z dobro véstjo sklepa svojo poslanico: „Bodi-si kakor koli, jez sem in ostanem nepremakljiv in zvest svojemu narodu, kakor sem mu bil od l. 1848, ter prizadevam si, koristiti mu v vseh razmerah svojega življenja“. — Kot deželni poslanec (1867—70) je vredoval Marušič tudi sľovénski tekst deželnih zakonov, kar ga je stalo pač mnogo truda.

L. 1871, kakor tudi v naslednjih tečajih nahaja se v Novicah mnogo, premnogo njegovih čvrstih dopisov na pr. o političnem društvu „Soča“ nasproti „Slov. Narodu“, o društvu Katoliškem, o 25letnici papeževi v bogoslovnem semenišču, o Wolfovem slovarju (str. 216), o šolskem nadzorništvu, o deželnem šolskem svetu, o deželnem zboru, o drugih važnejših dogodkih na Goriškem itd. V listu 40. so celó trije zapored, katerih srednji pravi: „Sprejmite Novice popis redke svečanosti, ktera zadeva enega najstariših Vaših naročnikov in ceniteljev, možaka, s katerim se Slovenci vže celih 50 let ponašamo — popis svečanosti o priliki petdesetletnice — zlate maše — prevzvišenega našega kneza-nadškofa Dr. And. Gollmayer-ja, Radoljčana . . . Došla je Novi-

cam, pravi vredništvo, s tem dopisom tudi krasna himna, ki jo je na čast prevzvišenemu zlatomašniku zložil g. A. M. (Andrej Marušič). Srčno obžalovaje, da tiskarne sedanje zadrege ne pripuščajo cele himne natisniti, kakor bi radi, natisnemo vsaj poslednji dve kitici itd. (str. 324 l. 1871)*.

Jez sem pot, in resnica, in življenje. Molitvenik in pesmarica za mladino srednjih šol, posebno gimnazijsko, pa tudi za druge izobražene vernike. Sestavil Andrej Marušič, učitelj verstva na c. k. gimnaziji v Gorici. V Gorici 1873. 16. VIII. 240. Zal. F. Wokulat. Nat. Seitz. Po geslu: Deum colit, qui novit. Seneca. Ille novit recte vivere, qui novit recte orare. S. Augustinus.

Sveti Veliki Teden in Velika Noč ali cerkvena opravila tega sv. časa v latinskem in slovenskem jeziku, s pravili za duhovne in pojasnili za ljudstvo. Sestavil Andrej Marušič, učitelj verstva na c. k. gimnaziji v Gorici. V Gorici 1874. 8. XIII. 407. Zal. in nat. E. Seitz. — S tema knjigama je iskreni pisatelj jako vstregel mladim in starim, zlasti neduhovskim Slovencem.

Koliko ljubezen in pravo sinovsko spoštovanje je gojil v svojem srcu A. Marušič do dr. Janeza Bleiweisa, razodel je v iskreni čestitki o njegovi sedemdesetletnici priobčeni v Novicah l. 1878 str. 373. Pričenja jo z besedami: „Bilo je 8. sept. 1862, ko sem — po osemletnem pismenem občevanju z Vami po Novicah pred slavno cerkvijo v Logu — v krasni Ipavski dolini — čast in veselje imel, videti Vas v prvo. Poljubili ste me in kot „Oče domovine“ narodno posinili. Bil je trenutek, ki se mi je globoko vtisnil v srce in spomin ... Četrto stoletja občujeva sedaj pismeno in osebno... Dovolite mi tedaj, sklepa čestitko, da Vam za 70letni rojstni god s kratkimi pa priprostim besedami voščim, kar danes posebno živo čutim: Bog Vas milostljivo ohrani še mnogo let — narodu, Novicam, rodbini, prijateljom in meni!“ — Vaš vdani zvesti

spoštovavec in prijatelj A. M. — Tej ljubezni primerno — prestrašilo nas je, pravi v Novicah l. 1881 str. 386, nepričakovano naznanilo, da je naš velečastiti „oče“, gospod dr. J. Bleiweis vitez Trsteniški nevarno zbolel. Iz potrtega srca najživejše sočutje, kaže v telegramu iz Gorice o smrti njegovi (str. 394). Za pogrebom je v goriški deputaciji nesel celó dva venca, svojega očetovskemu prijatelju in goriških rodoljubov. Tej ljubezni primerno je razodel svojo žalost v dopisu iz Gorice 4. dec. str. 397, kjer piše na pr.: „Kaka sprememba v osmih dneh! Preteklo nedeljo ob tej uri sem pisal še dopis za Novice in privaten list „očetu“ samemu...; in danes — ni ga več!.. Sedem in dvajset let in deset mesecev sem ž njim občeval pismeno in ustmeno. Še zdaj, ko te vrste pišem, zdí se mi, kakor da bi še zmeraj pisal 39letnemu, taktnemu, zglednemu vredniku Bleiweisu, toda me brž potlači spet misel: Nikdar več ne pride tvoj dopis v njegove roke;... nikdar več mu ne boš mogel potožiti, kar ti srce teži. Nikdar? Temu „nikdar“ se hudo upira nekaj v mojih prsih; glas slišim iz sebe: Non omnis moriar; ni umrlo vse, kar je bilo v ranjkanem očetu, on še živi nad zvezdami. Še bom ž njim občeval — ne sicer po navadni pošti, po navadnem telegrafu; 12. poglavje II. Makabejskih bukev sv. pisma mi kaže pot do njega; tam je nanzanjen in popisan neki telefon, po katerem bom še ž njim govoril in — nadejam se — on z mano itd.“ —

Kakor narodskemu, tako je bil Andrej Marušič tudi svojemu duhovskemu očetu, višjemu pastirju dr. Andreju Gollmayr-ju vdan s sinovsko ljubeznijo, katera je bila vir raznim umotvorom, ki niso brez pomena v slovstvu. Tako je opisal njegov prihod in njegovo slovesno vpe-ljavo v prvostolnico Goriško l. 1855 v Danici ter jo počastil z lepim sonetom. O zlati maši njegovi l. 1871 je zložil krasno himno, in o 25letnici nadškofovski l. 1880 je priobčil v Novicah (str. 191—218) njegov

životopis pod naslovom: „Spominski listi. Njihova Prezvzišenost gospod dr. Andrej Gollmayr 25 let nadškof v Gorici.“ Posebej pa mu je o tej priliki v latinski besedi sestavil čestitko iz samih svetopisemskih rekov, ki naznanjajo njegove nadškofvske službe in kreposti ter dal na svoje stroške tiskati v Ljubljani pri Milicu „Quidam Presbyter Goritiensis“, ki v predsllovju pravi, da mu je narekovala sinovska ljubezen in hvaležnost (*amor erga Te filialis et grati animi sensus*) to: „Quod Tibi offerre audeo, „photographia“ est, ut a iungloriosi Pontificatus Tui divini ipsius Solis luce impressa seu picta seroque e divinis floribus nexo, ut decet, redimita, vel — ut clarioribus fortasse verbis utar — operum Tuorum pia recordatio ac virtutum Tuorum justa laus est e sacrarum literarum locis contexta etc.“ — O smrti njegovi pa je priobčil njegov životopis v „Vaterlandu“ l. 1883. Po tem in onem iz leta 1880 je sestavil msg. Rajčević v talijanskem jeziku življenje in delovanje ranjkega nadškofa Andreja, kar se poslovenjeno nahaja v Novicah l. 1884 str. 34—108.

Neko posebno pozornost je obračal And. Marušič na „Jezičnika“ vže v „Učit. Tovarišu“ ter o njem spregovoril časih v Novicah, potem v Slovencu od l. 1876 do 1882 kratko in krepko, kar je zlasti vrlina njegova. Brž pa, ko se je oglasil o njem znani kritikar v „Zvomu“, omolknil je omenjeni kritikar v Slovencu. Zadnji letnik, ki ga je ocenil on v Slovencu 1883 št. 6, bil je XX: „Novice pa dr. Janez Bleiweis“ in očeno svojo sklepa z opazko: „Tolažim se s klasičnim rekom, ki ga je g. Marn postavil Jezičniku na čelo: „Non omnis moriar“ in sè svetopisemskimi besedami: „Njegova dela gredó za njim“. — Bog daj, da bi naša, tudi književna dela, v večnosti ne bila brez — čisla!

Janez Vesel (Vesnin) r. 16. avg. 1840 v Mengišu, zvršil v Ljubljani gimnazijo l. 1860, bogoslovje 1865, služil za ka-

pelana in šolskega voditelja v Postojni do l. 1868, bil potem kapelan v Poljanah nad Loko, pri sv. Trojici na Dolenjskem, v Starem Trgu na Notranjskem, od l. 1875 župnik pri sv. Duhu (Trn, Grossdorn) in je od l. 1886 dekan v Trnovem (Dornegg).

V slovénkem pisménstvu se je javno prikazal v Janežičevem Glasniku l. 1861: Zora in Ljubin (Pes. zložil J. Vesnin) in v pripovedi „Povodnji mož“, ki jo je spisal v pojasnilo Prešernovi: „Od nekđaj lepé so Ljubljanke slovele, — Al lepše od Zalke bilo ni nobene“ itd. — V Novicah l. 1861 pa je popisal „Ložki potok“, ter priobčil „Narodne pesmi iz okolice Ložkega potoka“ (str. 120). V Glasniku l. 1862 se nahaja (str. 3—100) „Bojmir“, povést iz 33. leta pred Kristusom, kjer se kaže, kako Metulum se Avgustu brani (Prešern) in kako je bil hrabri Metuljčanov rod svoboden do zadnjega diha (Koseski).

Glasnik l. 1863: Černogorska mati (Pes. str. 65—67). Detetom (str. 316). Iz ruskega A. S. Homjakova poslovenil J. Vesnin. — L. 1864: Pred spanjem (Iz rusk. Homjakova str. 46). Demon (M. Lermontova. Odlomek iz II. dela št. X). — Izmael-Bej. Vzhodna povest. V ruščini zložil Mihael Lermontov. Poslovenil Janez Vesnin. Na svetlo dalo vredništvo Slov. Glasnika (v Cvetju III. 3). V Celovcu 1864. 16. str. 88. Natis. J. Blaznik. Krasno vezan izvod je konec l. 1864 hvaležni učenec Jan. Vesel poklonil meni, češ: „Svojemu prvemu učitelju slovenščine“. —

Danica l. 1865: „Aleluja“ (Poslov. Jan. Vesel: Aleluja poje nebeški raj, — Aleluja! zemlja zapoje naj; — Aleluja! pojte veseli čas, — Otroci! pojte vedno na ves glas itd. str. 97). — Glasnik: Kavkaz. Po A. Puškimu. — L. 1866 Glasnik: Smrt. Po M. Lermontovu (cf. Zora 1873). — „Poezija v ljudskih šolah“ — to je v letnem poročilu c. k. glavne šole v Postojni l. 1866 naslov sestavku, v čegar prvem delu ravnatelj Janez Vesel razlaga moč, ki jo ima poezija do človeškega srca, v drugem pa odgovarja

vprašanju: ali smé ljudska šola poslužiti se poezije? ter priporoča, da bi se na-njo bolj ozirala prihodnja berila, kakor se ta, ki so zdaj v rabi; svetuje, kake pesmi naj bi se jemale, . . . kako naj jih mladina tudi popeva, kako naj se véde učitelj, češ, najbolja knjiga ne koristi nič, če je učenik ne zna rabiti, če ni tudi pri njem to prijetno soglasje med glavo in srcem, med umom in čutjem itd. (Novic. str. 263—4). — „Zemljepisje v ljudski šoli“ pa je spisal v poročilu postojnske šole l. 1867, kar so hvalno ponatisnile Novice (str. 371—2). V tem sestavku kaže, zakaj je sedaj potreben nauk zemljepisja in kako naj se razlaga z večo natančnostjo in v veči obširnosti, da se v mladini zbudí prava ljubezen do domovine, do domače dežele, do domačega jezika, da po mladini tudi narod slovenski dobí malo več spoštovanja do samega sebe, malo narodnega ponosa; potem le je mogoče večje blagostanje, viša omika, sploh boljša prihodnost itd.

Olikani Slovenec. Spisal Ivan Vesel. Izdala in založila Matica Slovenska. V Ljubljani 1868. 8. 132. Nat. J. Blaznik. — To je knjiga, katero sem jaz nasvetoval i Matici i pisatelju, in s katero se je vstreglo rojakom tako, da je sedaj popolnoma pošla in se pogosto spet po njej poprašuje. — V lični besedi se v štirih poglavjih učí, kako se I. vedimo proti Bogu, II. sami seboj, III. do drugih ljudi in IV. do neumne živine. — „Naj potuje tedaj Olikani Slovenec po slovenskem svetu, pravi pisatelj o sklepu, naj širi pravo vnanjo oliko, ter naj bode tudi lepo zrcalo notranje omike. Pisatelj si je prizadeval ob kratkem razložiti različne razmere človekovega življenja, zato si je preskrbel mnogoterih spisov, ki so mu pravo pot kazali; vzlásti pa je nahajal lepe misli v knjigi: „Ueber den Umgang mit Menschen“ von Adolph Freiherrn Knigge; kar se pa tiče ličnih šeg današnjega sveta, posnel je marsikaj iz knjige: „Der Mann von Welt“ von J. G. Wenzel. Se vé, vse je sestavljeno po razmerah naše domačije in

po pravilih krščanske vere. Menim, da marsikako zdravo zrnje se nahaja v teh listih; marsikomu bo knjiga v dvomljivih slučajih prav svetovala, in marsikake napake v družbenem življenju se bode laže ogibal mladi, še neizkušeni človek. Naj bode tedaj dobrovoljno sprejeto pričujoče delo; pisatelju bode največe veselje, če bode mladenču ali morebiti tudi starejemu možu pripomoglo hladnokrvno paziti tudi na dozdam prezirane reči, da si tako z malo pazljivostjo pridobi čast, spoštovanje, ljubezen (str. 132)“. — Novice so vesele omenjeno knjigo posebej priporočile l. 1868 str. 280—282: „Odprto pisemce našemu slovenskemu narodu o Olikanem Slovencu“. — Cvetnik Janežičev: Adamova smrt (G. Herder).

Letopis Matice Slovenske l. 1870 kaže str. 163—201: Severni cveti. Poslovenil Ivan Vesel. Obrekovalcem Ruske. Prerok. Morju. Gvadalkvivir. Gruzinska pesem. Elegija (Puškin). Terekovi darovi. Mrličeva ljubezen. Želja (Lermontov). Tesnoba (Knez Vjazemski). Valensko jezero. Fantazmagorija (Karolina Pavlova). Orel (A. S. Homjakov). Demon. Vzhodna povest, v ruščini zložil M. Lermontov. Poslovenil Ivan Vesel (str. 174—201).

Zora. Tečaj I. l. 1872 v Mariboru: Psalmi. Poslovenil Ivan Vesel. Ps. 22: Gospod je dobri moj pastir. 102: Veličaj moja duša Gospoda. 121: Radujem se, ko srce glas zasliši. 130: Gospod! srce se moje ni prevzelo. 136: Na vodah Babilonskih — Sedeli smo in jokali glasno. 93: Maščevanja grozni Bog. — Pridi, sem obraz obrni! itd. — Vredništvo spremlja prevod z opombo: „Davidovi psalmi nimajo samo dogmatične vrednosti, nego tudi pesniško, zato so je pesniki vseh izobraženih narodov v granesa (verze) vredili, tako pri Nemcih Herder in drugi, pri Jugoslovanih slavni Gundulić. Naj tukaj čestitim bralcem za poskušnjo ponudimo, kako blago se glase v slovenskem jeziku psalmi Davidovi izvrstno vredeni trudom

vrlega slovenskega pisatelja gosp. kaplana Ivana Veselega (str. 194).

Zora. Tečaj II. I. 1873: Prevodi ruskih pesnikov. — „Čestiti g. Ivan Vesel že dolgo slavno znani slov. pisatelj iz Zore in Glasnika, v katerega je pisal izvrstne članke pod imenom: Vesnin, je prestavil več najlepših poezij najboljših ruskih pesnikov, in je blagovoljno „Zori“ poslal. Mi te poezije z veseljem razglajamo, ker ne delajo samo česti ruskim klasikom, nego tudi spretnemu slov. predstavljavcu“, pravi uredništvo (str. 242). — So pa naslednji: 1. Krokarja. 2. Zimski večer. 3. Besi. 4. Črna megla (A. Puškin). 5. Molitev. 6. Soseđa. 7. Kozaška zazi-balka. 8. Smrt (cf. Glasnik 1866. M. Lermontov). 9. Prošnja. 10. Isola bella (A. S. Homjakov). V dvojnem oziru bodi pač na razgled:

Molitev.

Ne obdolžuj me, Vsemogočni,
Ne karaj, prosim, me nikar,
Zato, ker ljubim mrak polnočni,
Ker moti srce strasti čar.

Zato, ker redko v dušo hodi
Besed mi tvojih živi šum;
Zato, ker v temnih znotah blodi
Od Tebe daleč še moj um.

Zato ker reka navdušenja
Na prsi moje tak bobni,
Zato, ker divja moč kipenja
Tak često mrači svit oči;

Zato, ker svet mi je pretesen —
Umeti Tebe sem se bal, —
In z grešnim glasom svojih pesen
Pa nisem Tebi čast dajal.

Ugasi pa ta čudni plamen,
Ki bode v meni vse sežgal,
In srce mi prestvari v plamen,
Da lepše bom pred Tabo stal.

Ohladi petja žejo grozno,
Ki tak mori me, stvarnik moj:
Tokrat bom, da le ne prepozno,
Na tesni pot se vrnil Tvoj.

Drobtinice XX. Letnik 1887 v Ljubljani str. 205—209: Psalmi. Prevel Jan. Vesel. I. Vsi narodi naj slavé Gospoda! Ps. 95: Novo zapojte pesem Gospodu! —

II. Bog zavetje v svetá viharjih. Ps. 45: Bog je zatočišče nam in moč. — III. Zahvala za dobrote kralju podeljene. Ps. 20: V moči se vladar raduje Tvoji. — IV. Hrepenenje po templji. Ps. 83: Preljubo je Tvoje stanišče. — V. Trpeči pravičnik je srednik za spreobrnjenje narodov. Ps. 21: Moj Bog, moj Bog! usliši vpitje! — VI. Tožba, ker je svetišče razdejano. Ps. 73: Kaj si, Bog zavrgel nas, — Svoji čedi groziš s pogubo? itd.

Mnogo se je bavil Vesel s svetopisemsko poezijo, s psalmi Davidovimi, ter skušal jih tudi Slovencem kazati v vezani besedi. Tu in tam je priobčil katekere za pokušinjo. Veliko let je prevdarjal in preiskoval njihov skrivnostni pomen, po izvirniku, po raznih prevodih, in po posvetovanju s pravimi pesniki pilil in spopolnoval njihovo vnanjo obliko, prav po svetu starega klasika: Nonum prematur in annum! Prevod je srečno dovršen in tiska se na stroške pisateljeve v Katoliški tiskarni pod naslovom: Psalmi. Preložil Ivan Vesel. V Ljubljani 1892. — Knjiga ta bode na korist duhovnikom, a tudi na radost vsem, katerim je v čisljih prava vzvišena poezija. Na razgled bodi tukaj I. psalma prestava z nadpisom:

Življenja dvojna pot.

Blagor móžu, ki ne hodi v svet brezbožni,
Na pregrešnem potu ne stoji,
In v grdilecv družbi ne sedi,
Komur draga božja je postava,
Ktero vsigdar premišljava.

On podoben je drevesu kraj potoka,
Komur list ne vene vedno mlad,
In rodeva v pravem času sad.
Srečno njemu delo vspeje vsako,
Grešnikom pa ne enako.

Prahu so podobni, ki ga piš razveje:
Grešnik pred sodbo ne bo prestal,
Na pravičen zbor se ne pozval.
Pot pravično Bog pozná in vodi;
Pot krivična v pôraz blodi.

Anton Zupančič r. v Ljubljani
13. jan. 1841, gimnazijo dovršil 1864, po-

svečen 1867, služil za kapelana v Smartinu pri Litiji, Mengišu, v Cerkljah na Gorenjskem, od l. 1878 pri sv. Jakobu v Ljubljani, l. 1882 profesor duhovnega pastirstva, katehetike in pedagogike, predstojnik kat. tiskovnega društva itd. *F. V. 1915*

V gimnaziji že jel je spisovati slovenske stvari ter jih priobčevati najprej po Novicah, in vredništvo je hvaležno koj očitno poprosilo dopisnika začetnika, naj bi nas večkrat razveselil z mičnimi natoroznanskimi spisi. So pa na pr.:

Novice l. 1861: Mladi hudodelnik. Poslovenil A. Zup. — Novice l. 1862: Pomladansko življenje (str. 105). Martinček pa slepec. Krta pred sodbo! Kukavica. Véverica. Življenje peščenega zrnca (str. 316—326). — Glasnik 1862: Kras in ipavska dolina (str. 209). Juri Kovač. Zaklad pri Savici. Spis. A. Zup — Koledarček družbe sv. Mohora 1862: Večna luč. Svobodno poleg Wiesemanove povesti „Die Lampe“ (str. 1—26). — Novice 1863: Nekoliko o zraku in njega pomenu za življenje človeško (str. 17). Mrtvaška ura (str. 74). A. Z. — Glasnik: Dvoje utopljenecv. Pred Jamo. Ledena jama. — Glasnik 1864: Krimski mož (str. 333). — Koledarček: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. Poljska pripovedka (str. 1—33). —

Danica l. 1865: Pridne roke boljši ko zlate goré (str. 125). Z—č. Naj lepši plajš. Bog nedolžnost varuje (str. 239). — Glasnik: Smert za domovino. Resnična dogodba l. 1813 (str. 174). Ruški car Aleksander v Ljubljani l. 1821 (str. 215). — Koledarček: Vožnja po zraku (str. 40). A. Zup. — Čitalnica v Gradcu Zv. III: Pogoji življenja. Sp. Ant. Zupančič (str. 240—246). — Glasnik 1866: Brtavsov Jurček. Humoristične črtice iz domačega življenja (str. 8—215). Dom žajfje kulture (Bizovik str. 181). — Koledarček: Človek gospodar stvarjenja (str. 43—47). — Večernice: Zadnja leta nesrečnega kralja Ludovika XVI (Zv. XIII. str. 61—70).

Glasnik 1867: Kostanjevo drevo. Natoroznanski obraz. Sp. Z. (str. 40). — Cvetnik I: Zimsko življenje. Črna kuga na Dunaji. II. Najboljši kažipot. Demosten. — Danica: Nekaj besed zastran bogoslužbine obleke (str. 107—8). „Učeni in zvedeni možje se zelo prizadevajo zadnje leta, da bi odpravili napake, ki so se vrinile med našo bogoslužno obleko, bodi-si zastran robe, koja se jemlje za cerkveno obleko, bodi-si zastran njene oblike ali podobe. Akoravno se je po prizadevanji posameznih že res po nekoliko na bolje obrnilo, vendar je videti še toliko nepristojnega in nesposodbnega, toliko kar se ne vjema z duhom cerkvenim, da si ne moremo kaj ter spregovorimo nekoliko o tem... Zadnje leta se je v našem cesarstvu v vseh cerkvenih umetnostih na bolje obrnilo; tako — hvala Bogu — tudi s tkanjem in napravljanjem blaga za cerkvene oblačila.. Tako tudi pri nas na Kranjskem.. Pred vsim naj bolj se imamo zato zahvaliti bratovščini presvetega Rešnjega Telesa v Ljubljani, ki razpošilja revnim cerkvam lepe, terdne pa vselej ojestro po cerkvenih določilih in v cerkvenem duhu izdelane oblačila ter tako bolj in bolj razširja boljši okus“. —č.

Fabiola ali cerkev v katakombah. Po kardinalu M. Wisemanu poslovenil Anton Zupančič. Izdala družba sv. Mohora. V Celovcu 1867. 8. III. 245. Nat. J. Blaznik. „Ko je to delo zagledalo beli dan, pravi v predgovoru, razširilo se je na nagloma po vsem omikanem, sosebno katoliškem svetu, tako da je sedaj že skoraj v vse evropejske jezike predstavljeno in že po večkrat natisnjeno... Ni čuda tedaj, da je tudi skerbna „družba sv. Mohora“ vernim Slovencem v domači besedi podati hotela to delo. Skerbela je pa za to, da bi se knjiga nekoliko predelala in tudi prostemu ljudstvu razumljiva storila.. Berite tedaj tudi vi, predragi Slovenci, povsod toliko čislano „Fabiola“ itd.

„Credo kristjanu v sedanjih časih zavetje“. To je slovénki vravnani

*) Leta 1866. v. n. bral: pri slovenski uri v t. b. gov. narredu to lepo povest, profesor slovenski je bil g. Tomo Zupan.
F. V.

prevod knjižice: „Credo! Zuflucht des Christen in den jetzigen Zeiten“. Von Msgr. Dr. Gaume, apost. Protonotar. Domine, salva nos, perimus. Aufl. II. Münster. 1867. 8. 80. — Po predgovoru o besedicalih „verujem pa zavetje“ kaže, kaj je povod temu spisu. Izmed 11. vzrokov povésta naj se tukaj samo I. pa 10. s koncem slovénke prestave Zupančičeve:

I. „Po sedanji Evropi razgrinjajo se vsakoverstne zmote, brezštevilne kakor prah v zraku, kužljive kakor sopuh smerdljivega močvirja. Razun nar ostudniše dobe starega poganstva ni svet nikdar tacega vidil. Te zmote se razgrinjajo danes v svoje slednje krilo. Racijonalizem, panteizem, materijalizem, ateizem, naturalizem, cesarizem, senzualizem, pozitivizem, socializem, solidarizem, spiritizem — že imena človeka s strahom pretresajo... 10. Tem zmotam nasprot kaj je kristjanu zavetje? Morebiti dokazovanje? — Ne. V stoletji, v katerem je na dnevnem redu le zofistika ali zvijačno preslepljevanje z napčnimi dokazi, v sedanjem času tedaj nima dokazovanje skor nobene veljave, nič moči. Zofisti spravijo nar terdnejši dokaze ob vso moč, otemnijo jih, oskrunijo, razkrojijo, razpišejo na vse strani in spravijo jih v smeh pred neomikanim in tudi omikanim svetom. Česa torej potrebujemo? Djanjosti, djanstev, djanjskih dogodb. Kakošnih? Djanstev, iz katerih kristjan v nevarnosti dvoma z nepretresljivo gotovostjo spozná, da je njegova vera resnična in prava, djanstev, ktere denejo razširjaveca zmote v železen kolobar, iz ktereга sta le dva pota: vera ali pa brezumnost...“ — Po takih djanskih dogodbah dokazavši resničnost keršanstva pravi naposled: „Tedaj je prazen in neresničen racijonalizem, prazen je panteizem, prazen materijalizem, ateizem in naj se jim še reče kakor koli tem prikaznim starejšega in novejšega časa... Naj po tem takem prihrumé preganjavci z mečem v roki, naj pridejo obrekovavci zoper sv. vero in

cerkev, naj pridejo zapeljivci s svojimi izmišljenimi zvijačami, naj se vse peklenske moči upró zoper našo sv. vero: — Credo! Verujem! Verujem, da je Cerkev delo Božje, da ona edina hrani resnico, da naša sv. vera edina ima pot do zveličanja, da le ona bo do konca ostala! Tedaj je in ostane zares zavetje, mogočno zavetje kristjanovo v sedanjih časih in vselej: Credo! Verujem!“ — Ta tudi za sedanje dobo tolikanj pomenljivi prevod se snuje v Danici l. 1869 str. 219—412 pa l. 1870 str. 17—139.

Jako potrebna in podučna so bila „Odperta pisma I—XIII“, katera je Z. (Zupančič) priobčeval po Danici l. 1871 str. 249—379, l. 1872 str. 2—320 in l. 1874 str. 253—302 pod naslovom: Marsikaj o cerkveni umetnosti. Kaže se v njih, kaj umetnost sploh in cerkvena posebej po gotovih določilih zahteva in svetuje na pr. o znamenjih in javnih križih, o svetih podobah in kipih, o snaženju in zlatenju cerkvenih posod, o njihovi tvarini in obliki, p. o kelihu, ciboriju, monštranci, o tabernakeljnu in kadilnici, o cerkvenih oblačilih p. mašni, večernični plašč, pluvijale, dalmatika, tunicela, velum, burza; o njihovem blagu, o obliki in barvah, o nekaterih dragocenih stvareh med zaverženo šaro itd. — L. 1875 bil je v Rimu pri sv. očetu/Piju IX., kateremu je izročil po Danici tedaj nabrane darove itd. (str. 320). Znanstven plod svojega potovanja podal nam je A. Zupančič pa v Letopisu Matice Slovenske l. 1879 str. 88 do 94: „Žalostna 1800letnica ali posuto mesto Pompeji“.

Duhovno Pastirstvo. Slovenskim bogoslovcem in mašnikom spisal Anton Zupančič, profesor pastirstva na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. V Ljubljani v vél. osmerki. Del I. 1884 str. 280. II. 1885. 281—505. III. 505—760. IV. 761—903 (Popravki in dostavki str. 882. Stvarno kazalo str. 883—903). Založil pisatelj. Nat. Kat. Tiskarna. — Povod temu prevažnemu delu pripoveduje pisatelj v

začasnem predgovoru: „Pokojni milost. knezoškof Janez Krizostom dali so podpisnemu nalog, da sestavi ter za tisk pripravi „Duhovno pastirstvo“; kajti spisani sešitki te vede, do sedaj v Ljubljanski škofiji rabljeni, postarali so se po duhu in jeziku, ter jih je vže tudi težko dobiti. Lotil sem se dela . . . Ako vstrežem s pervim zvezkom, izide čez nekoliko mesecev drugi itd.“ — V dovršenem predgovoru pa pravi: „Narod slovanski letos obhaja tisočletnico smerti slavnega svojega blagovestnika in škofa, sv. Metoda. Hvaležno se spominjajo potomci Solunskih bratov, katera sta njihovim predstarišem v jeziku domačem oznanovala vero krščansko ter mnogoštevilno čedo pridobila nebeškemu Pastirju. Tudi ta knjiga, častiti sobratje slovenski, želi Vas v mili besedi domači učiti: množiti čedo Kristusovo in po izgledu najboljšega pastirja, gospoda Izveličarja, jo voditi na dobro pašo, k večni srečji; — blagovoljno jo toraj sprejmite za spominek letošnje slovanske slavnosti!.. Ko bi le šoli bilo namenjeno to „Duhovno pastirstvo“, smelo bi, se vé da, krajše biti. A s tím spisom sem tudi častitim duhovnim pastirjem hotel podati knjigo, v kateri naj bi v raznoterih imenitnejših zadevah in prigodkih svoje službe našli poduka in pojasnila . . . Vseskozi sem si prizadeval, pisati v duhu sv. katoliške cerkve in častitim duhovnim sobratom kazati ono pot, ki pastirja in čedo vodi v nebeško krasoto; in če sem učitelju in in učencu s tím kaj pripomogel k večni blagosti, prejel sem za svoj trud vže obilno plačilo!“

Pedagogika. Po najboljših virih spisal Anton Zupančič, učitelj pedagogike na Ljubljanskem bogoslovnem učilišču. V Ljubljani 1888. 8°. IV. str. 152. Na svetlo prišlo po „Duhovnem Pastirju“. Zal. Kat. Bukvarna. Nat. Kat. Tiskarna. — „Ko sem l. 1882 začel podučevati v tej vedi, jel sem se kmalo pripravljati na izdajo slovenskega po krščanskih načelih sestavljenega vzgojeslovja, ki naj bi se

hkrati oziralo na zahteve avstrijskih šolskih zakonov . . . V Ljubljani se bogoslovci vže blizo dvajset let učé pedagogike slovensko, čeravno do sedaj nismo imeli domače knjige te vrste. Služila je prejšnje čase semenišču prav tista nemška učna knjiga, kojo so rabili na učiteljskem izobraževališču. A odkar šola in z njo vred tudi učna knjiga ni več verska, si s takim učilom katoliški duhovni niso mogli in niso smeli več pomagati — živo smo čutili potrebo slovenskega, v krščanskem duhu pisanega vzgojeslovja. Moderno vzgojstvo namreč hodi napačno, pogubno pot, kajti moti se gledé nature gojenčeve in gledé namena njegovega, priznavajoč mu edino le zemeljski cilj. Krščanska pedagogika pa se ozira na vsega človeka: na njegovo telo in na njegovo dušo, na naravno in čeznaravno v njem, na časno in večno; le krščansko vzgojstvo more gojenca storiti resnično srečnega. Ono pozná pravo nalogo odreja ter obseza vse, kar resničnega in dobrega v sebi imajo druge vzgojne sisteme, a varuje se njih enostranosti itd.“ —

Kakor v „Danico“, tako je pisal Anton Zupančič v Slovencea, podpornik mu od začetka, na pr.: „Politika na kmetih“ l. 1874 št. 17—24, kjer v pogovorih učitelj, dober sin katoliške cerkve, kmetom razlaga nove konfesijonelne postave, kar je pa nekterikrat zasegel državni pravdnik v tistih hudih časih. Kot profesor bogoslovja vreduje vseskozi razne spise za tisk v imenu višje cerkvene oblasti, razprave iz dekanijskih posvétovanj v cerkvenem glasilu itd. Jako koristno deluje kot načelnik „Katoliškega tiskovnega društva“, v katerem vravnava „Koledar“, namenjen zlasti slovénki duhovščini, od l. 1889 l. L., kateri ima poleg navadnih poročil koledarskih tudi naštete slovénke vladikovine ter njihove dostojnike in upravitelje, poštne in brzojavne določbe, pojasnila o kolkovinah, o tiskovnem društvu, posebej ocene slovénkih knjig za mladino in ljudstvo, kar je na veliko korist slovénkim učiteljem in vzgojevateljem. Sploh veljá

o njem in njegovi marljivi skromnosti: Kar raste, šuma ne dela.

Andrej Zamejc (Zameje) r. 20. nov. 1824 v Horjulu, mašnik l. 1848, grajski duhoven in učenik pri baronu Lichtenbergu v Prapračah l. 1849, katehet v dekliških šolah nunskih l. 1850, v zglednih ljudskih l. 1852, učitelj katehetike v bogoslovju, l. 1865 profesor duhovnega pastirstva in metodike, l. 1880 kanonik stolne cerkve, goreč podpornik dobrodelnih društev, vesoljni dobronik.

Za slovenščino se je vnel vže domá, kjer je duhovni pastir takrat bil vrli Fr. Veriti. V bogoslovju bil mu je profesor Fr. Metelko, čegar nauke si je prilastil popolnoma, da mu prav gladko teče peró slovensko. Kot ud slovanske knjižnice bogoslovske je poleg slovenskih, kranjskih (Metelko, Baraga), koroških (Gutsman) in štajarskih (Krempl, Volkmer) zvesto prebiral slovnice in slovarje ilirske, pesni St. Vrazove, letopise Jordanove, vzajemnost Kolarjevo, starožitnosti Šafařikove itd.

Kakor Vodnik — spisal je naprošen tudi A. Zamejc slovensko knjigo: „Nove kuharske bukve“ ali nauk, nar boljši in nar imenitniši jedila brez posebnih stroškov perpraviti. Z 200 jedilnimi listki. — Knjiga perviga natisa 1850, družiga pa je v Ljubljani l. 1861. 8°. II. str. 332 (+ 11 z obsegom). Nat. in zal. J. Blaznik. V predgovoru pravi na pr.: „Žene in dekleta!... Razun bukvic, ki jih je bil Vodnik spisal, še ni dozdam nobenih drugih v slovenskim jeziku pisanih kuharskih bukev na svitlim. Prejmite torej blagovoljno nove kuharske bukve, ktere vas bodo podučile v vsim, kar koli vam je vediti treba, znane in neznane, neimenitne in imenitne jedila tako dobro pripraviti, de bodo vsim prijetne in tečne“ itd. V Prapračah 1849. **A. Z.**

Jezusa in Marije dvoje najsvetejših Serc. Molitevne bukve za vse, ki Jezusovo in Mariino serce pobožno častijo, in zlasti za brate in sestre teh ne-

omadežanih Serc. Spisala po najboljših izverkih L. Jeran in A. Zamejc. S 3 podobami. V Ljubljani 1850. 12. 437. Giontini. — V. 1875. 12. 528.

Lilija v Božjim vertu ali deviški stan, njegova lepota in pomočki ga ohraniti. Po spisih sv. Alfonsa Liguorskiga. S podobo. Na svetlo dala L. Jeran in A. Zamejc. V Ljubljani 1851. 8. 75. — IV. 1880. 8. 220. — V. 1889. 8. 251.

Stezičica v nebesa. Bukvice pridnim otrokam namesto podobic. Na svitlo dala L. Jeran in A. Zamejc. V Ljubljani 1852. — IV. 1892.

Kratek Katekizem v vprašanjih in odgovorih, spisal J. Kek l. 1838. — Ta katekizem se je sprejel v ljudske šole; popravljal ter pomnoževal ga je katehet A. Zamejc, in tiskan od l. 1852 in 1855 mnogokrat je sedaj v rabi pod naslovom na pr.: „Kratki Katekizem v vprašanjih in odgovorih za ljudske šole ljubljanske škofije“. V Ljubljani 1882. 8. 96. Nat. in zal. J. Blaznikovi nasledniki (Jezničnik XXIV. 1886 str. 27).

Zgodnja Danica. Katolišk cerkven list. Odgovorna vrednika Luka Jeran in Andrej Zamejc l. 1852 in 1853 do št. 26, kjer L. Jeran namenjen za misijonarja v srednjo Afriko pravi: „Danico pa, ki se dans ž njo poslovim, priporočim še nadalje vsim Slovencam; s pomočjo Božjo in dobrotnih podpornikov in s trudam spretniga in marljiviga g. vrednika se bo ona gotovo med Slovenci vedno bolj razširjala, in — ako Bog da — tudi v prihodnje iz srednje Afrike še marsikterih mikavnih novic donašala“. — Drugo polletje 1853 in celo leto 1854 bil je odgovorni vrednik Andrej Zamejc, kateri v povabilu na naročbo za l. 1855 str. 216 piše: „Z novim letam se bo verli gospod Luka Jeran, čigar zdravje se je, hvala Bogu! dobro popravilo, vredništvu Zg. Danice pridružil, gotovo v veliko veselje vsim Slovencam, kterim je njegovo spretno pero dokaj znano“. — Vredovala sta potem Danico skupaj l. 1855 in 1856 do št. 10,

v kateri v slovo pravi Jeran: „Moj sovrednik in prijatelj, č. gosp. A. Zamejč, je zavoljo bolednosti in vredniških pritežnost po nasvetu zdravnikovim od daljnega vredovanja odstopil in o ti priliki vsim podpornikom priserčno zahvalo razodene itd. (str. 44)“.

Cerkveni Govornik slovenskiga duhovstva za vse nedelje in zapovedane praznike skozi leto. Na svitlo dajo nekteri Ljubljanski duhovni. I. Tečaj. V Ljubljani 1856. 8. 524. Nat. J. Blaznik. Izhajal je po zvezkih I—III l. 1855 in IV. l. 1856. Mej sotrudniki (Dr. A. Čebašek. Luka Jeran. Janez Stritar) bil je tudi Andrej Zamejč (Danic. 1855 str. 92).

Sveto Pismo stare in nove zaveze z raz'aganjem . . dr. J. F. Allioli . . po povelji kneza Antona Alojzja. V Ljubljani 1856—59 v VI zvezkih. Nat. J. Blaznik. Mej sodelavci in pomočniki je bil Andrej Zamejč, katehet v ljubljanskih zglednih ljudskih šolah in učenik katehetike. Knjige, katere je po prejetem navodu vravnal in poslovenil, so: Dvoje bukve Makabejcov. IV. str. 759—869. Evangelii sv. Marka in sv. Lukeža. V. str. 136—163. List sv. Jakopa aposteljna VI. str. 358—372 in list sv. Juda aposteljna str. 417—420. „Upati je, da se ne bodo pri natiskovanji tega imenitniga dela kake veči tiskarne pomote vrinile, ker že zgorej imenovana sodelavca Zamejč in Jeran perve stise prav pridno in skerbno pomagata Jurju Volcu pregledovati in popravljati (Predgov. str. XIV)“.

Veliki Katekizem za ljudske šole (Za četrti razred). Na Dunaji 1861. Po tem večkrat tiskan na pr. l. 1882. 8. 216. V c. kr. zalogi šolskih bukev. Nat. K. Gorišek.

Kalvarija ali premišljevanje Jezusoviga terpljenja v petnajst križevih potih z navadnimi molitvami. Na svitlo dal Jožef Zupan. V Ljubljani 1862. 8. VI. str. 450. V predgovoru se bere: Slovensko prestavo sta napravila častita gospoda duhovna L. Jeran in A. Zamejč, in nju spise pregledali so visokoč. g. korar J. Volc.

Dušna Hrana za katoliške deržine ali keršanski nauk in življenje svetnikov s podobami. V Ljubljani 1864. 4. 44. Po Mehlerju spisal A. Zamejč. Do l. 1869 je prišlo na svetlo zvezkov I—X str. 420. Zal. J. Giontini. Nat. J. R. Milic.

Berila ali listi in Evangelii v nedelje, praznike in imenitniši godove celega leta z navadnimi molitvami pri očitni službi Božji. Z dovoljenjem preč. in mil. g. Jerneja, kneza in škofa. V Ljubljani 1870. 8. 706. Kazalo. Zal. in na prodaj ima M. Gerber. Nat. J. R. Milic. Posebej tiskane so tudi: Molitve pri očitni službi Božji. V Ljubljani 1870. 8. str. 64. Gerber. Milic.

Nar lepši čednost in nar gerši pregreha. Po nemški spisal dr. J. Zwenger; poslovenila mašnika ljubljanske škofije — jedno polovico kan. A. Zamejč, jedno pa K. Klun — zal. in na svetlo dal J. Zupan. Tisk. Blaznikovi nasledniki. V Ljubljani 1879. 8. VII. 355.

Kot profesor duhovnega pastirstva je nauk mnogotero poživljal, posebej spisal bogoslovcem Napeljevanje k spovedovanju, Nauk o sv. zakramentih itd. Primeri tudi: Kdo ima pravico postave dajati zastran zakona kot sv. zakramenta (Zg. Danic. 1868 str. 283—303)? Z. — Kot katehet in poznej kot profesor je presojeval in popravljal brez števila pobožnih rokopisov in bukev, zlasti molitvenikov, nekaj naprošen po pisateljih in zakladateljih, nekaj pa v imenu knezoškofijstva. — Zvésto je slovénil višje pastirske liste in misijonske naznanila iz srednje Afrike i. t. d.

Družbo sv. Detinstva je priporočil bil že l. 1850 v Danici (str. 139). V naši škofiji je pa „Misjon otrok“ prvi sprožil in spisal Juri Krašovic (r. 1811 u. 1884), kar je po Danici in tudi v posebej tiskanih knjižicah in podobicah nadaljeval L. Jeran, dokler se je tega misijonskega dela poprijel kanonik Andrej Zamejč, kateri je spisal „Nauk o sv. Detinstvu“ ter vrede in spisuje misijonske sporočila „De-

janje sv. Detinstva“ celo sam — od V. zvezka doslej že do XII. — v poduk malim in odrasčenim, vsem pač veren voditelj.

Andrej Čebašek r. 14. nov. v Smledniku, posvečen l. 1844, pristav semeniški l. 1845, na Dunaju doktor bogoslovja leta 1847, kapelan v Stari Loki in Mengišu, l. 1852 profesor vérne v bogoslovju, častni l. 1872 in pravi kanonik l. 1880, apostolski protonotarij in papežev prelat, podpredsednik katoliške družbe, predsednik podpornega društva duhovskega, škofovski poročnik za veronauk in bogočastje v srednjih šolah itd.

„Pristavek zastran zamaknjenih gledé na 41. in 42. list Novic“, češ, kar je ondi „v pismnicu“ je resnično, le enostransko je; . . zamaknjenstvo ni le natorno, kakoršno pismice popisuje, in katero izvira iz natornih vzrokov in moči, ampak je tudi čeznatorno, katero ima viši, čeznatorne vire, kakoršno pa pismice naravnost tají, ker pravi, da je vsa drugačna misel skoz in skoz napčna, in da je zamaknjenje prosta natorna prikazen, tedej nikoli in nikakor ne čeznatorna, kar pa pravoverni kristjan, ki ima katoliške zamene od človeške natore in našiga odrešenja ter veljavo sv. pisma in sv. cerkve pozna, reči ne more in ne sme“ itd. „Zastran opazke v 48. listu „Novic“ s podpisom Č. Danica 1855 str. 101—3 in str. 107.

Cerkveni Govornik slovenskiga duhovstva za vse nedelje in zapovedane praznike skozi leto. Na svitlo dajó nekteri Ljubljanski duhovni. I. Tečaj. V Ljubljani 1856. 8. 524. Izhajal po zvezkih I—III l. 1855 in IV. l. 1856. Nat. J. Blaznik. Mej sotrudniki (L. Jeran, J. Stritar, A. Zameje) bil je dr. A. Čebašek najizdatnejši, kajti med 67 pridigami nahaja se njegovih (A. Č. ali Č.) okoli 30; med njimi so nekatere tako tehtne, da iz ene same naredim dobre tri, dejal je neki dušni pastir.

Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem . . dr. J. F. Allioli . . po povelji kneza Antona Alojzja. V Ljubljani 1856—1859 v VI zvezkih. Nat. J. Blaznik. Mej sodelavci in pomočniki je bil dr. Andrej Čebašek, učenik verne v ljubljanskih bogoslovskih šolah (Predg. str. XIV). Knjige, katere je po danem navodu vravnal in poslovenil, so Mojz. III. p. 13 — V. (cf. Javornik). Zv. I. l. 1857 str. 197—401. Bukve Psalmov (cf. Klančnik). Zv. III. l. 1858 str. 97—320. Evangelij Jezusa Kristusa po svetim Matevžu. Zv. V. l. 1856 str. 1—135. List. I. do Korinčanov. Zv. VI. l. 1856 str. 77—140.

Zlati Vek ali Spominica na čast ss. Hermagoru in Fortunatu, sv. Nikolaju in ss. Cirilu in Metodu. V Ljubljani 1863. 8. 293. Nat. J. Blaznik. Mej založniki in pisalci je tudi dr. A. Čebašek. Spisal je čvrsto razpravo: „Verski razložki med staroversko ali pravoslavno in edino pravo rimsko katoliško cerkvijo“ (str. 145—229). Vvod. § I. Viri in kratek obseg razkolniške vere. § 2. Razložki med katoliško in razkolniško cerkvijo. § 3. I. Izhaja sv. Duha. § 4. II. Poglavarstvo ali viši oblast Rimskega papeža v vesoljni cerkvi. A. Pervaštvo ali viši oblast sv. Petra. B. Pervaštvo naslednikov sv. Petra ali Rimskih papežev. § 5. III. Vice. § 6. IV. Prec po smerti pravični Boga gledajo, in grešniki kazni terpé. § 7. V. Nerazvezljivost keršanskega zakona. § 8. VI. Opresni kruhi. § 9. VII. Nekteri drugi razložki o sv. Rešnjem Telesu. § 10. VIII. Kerst oblivanja. § 11. IX. Še nekteri dozdevni razložki. § 12. X. Neomadežvano spočetje Marije Device. § 13. Sklep in zdanji stan — O tej razpravi piše T. M. . . . e. v Novicah 1863 str. 410: „Visokoučenega bogoslovca najdemo v gosp. dr. Čebašku, kateri je v svojem spisu pokazal, kako temeljito pozná historijo dogmatov in najnovejše simboliške in ireniške spise. Njegov spis bi dobil občeno pohvalo v najslavniših bogoslovnih časopisih; mi pa od samega veselja, da

ima naš narod takošne talente, ne najdemo dostojnega izraza za izvrstni ta spis". — In v Danici l. 1864 str. 28 pravi prošt Jernej Arko: „Ta sostavek je spisan s tako strebljeno pa umevno besedo, ter tako logično in umno, tako priljudno in poljudno, de je bilo vse ginjeno in razveseljeno moje staro serce... Osvetili ste, gospod doktor, dostojno svojo tvarino od vsih strani, in pa kaj pametno je tudi, de ste omenili pesem in molitev razkolnikov, ktere so žive pričala zoper njihove zmotnjave. V serce so mi segle tudi vaše sklepne mile vabila: obernejo naj se ogoljfani razkoljniki nazaj v edinost ene, prave rimske cerkve, ki je mati in učenica vseh vernih. Tudi je izversten in dognan historičen sostavek gosp. dr. L. Vončina-ta: Razkolništvo vzhodnje cerkve. Oba spisa gresta skup, ter jeden družega razsvetlujeta... Naj bi se oba ta sostavka prevedla v vse une jezike, ktere govore razkolniki; gotovo bi to ne bilo zastonj, in gotovo bi to močno pospešilo, kar zahteva bratovšina ssv. Cirila in Metoda itd.“ —

Bistro je pazil na Matico Slovensko ter njej na korist koj o rojstvu, pa zlasti poznej o raznih borbah režno povedal kako resno; na pr. l. 1865 v Danici str. 127: Kaj je z Matico? (Priatelj slov. Matice); l. 1877 str. 43—60: Ali naj Matica slovenska Slovencem vero zatira itd.? —

Danica l. 1868 sè znakom —a— in: Non quis, sed quid: „Novo leto — kaj obeta — in kaj tirja? — Dunaj, poglej kako Turk spoštuje katoliško cerkev in njene škofe. — Čertice o civilnem zakonu (str. 29). Še enkrat „civilni zakon“ (str. 107). Slovstvo (str. 47. 222. 274 itd.) — Ločenje cerkve od šole (str. 77—118): I. Kaj to v sebi ima, ločiti cerkev od šole? II. To bila bi naj veči krivica, in sicer 1. staršem samim; 2. srenjam; 3. za marsikterega učitelja, in to iz dvojnega ozira: a) Marsikteremu učitelju bi bilo gotovo težava, službo dobiti ali si službo zboljšati; b) Učitelji bi imeli tudi

prav veliko težav v svojem poslu, ako dojdejo pod posvetno oblast. 4. Ločenje cerkve od šole bi slednjič tudi lahko krivično bilo slovenski narodnosti. — Sklep temu izvrstnemu sostavku je: „Tako bi tedaj ta in vsaka tej enaka šolska osnova, ki vzame cerkvi šole, krivična bila staršem in otrokom, srenjam, učiteljem in slednjič tudi narodnosti slovenski. Ločenje cerkve od šole, kakor so ga namenili novotarji, ki bi radi dosti pre naredili, kar je dozdej éversto stalo, bi slabilo deržavno poslopje, kteremu je ravno sveta katoliška vera in kristjanski duh po naših družinah naj močnejši podlaga. Lahko, da v šoli bi verski poduk ne bil glavna reč in ne imel potrebnega vspeha; poglavitna reč bi bila le prerada poduku, učiti otroke, kako naj prav po kertovo mislijo in delajo le za ta svet. S tem pa se zadušuje keršansko življenje; navdaja se otrok s posvetnim duhom, kteri ne pustí človeku iskati, kar je nebeškega, večnega, ampak ga naganja, da le za sedanji čas skerbi. Komur ni sv. vera naj viši in naj potrebniši reč, za tega nima prave vrednosti! Zarod, ki ga izredé preveč posvetne šole, je brezbožen in posveten. Verozakon namreč ni teorija, ampak je življenje; hočem reči, da ni toliko za glavo, temveč za serce, za voljo in djanje. „Kdor moje zapovedi ima in se jih derži, ta je, ki mene ljubi“ (Jan. 14, 21), govori Sin Božji. In katehet v šoli ni učitelj, ki svojo reč v eni ali v dveh urah na teden opravi, ampak je služabnik Božji in namestnik Kristusov, ki mora otrokom djansko kazati, kako se vse to zveršuje, kar velewa sv. vere nauk. Katehet tedaj mora mladost pod svojo roko imeti, ter jo k keršanskemu življenju napeljevati, v čemur ga nihče motiti ne smé. Bolj ko se mladost v šolskih letih naučí keršansko živeti, boljši je šola. Ta kristjanski duh, kterege se mlade serca v dobri šoli vnamejo, je človeku ravno to, kar je umna roka orglarjeva na orglah. Brez njega ostanejo tudi naj verliše orgle nemo orodje,

ali pa nesoglasno renčijo, ako neskušena roka na nje bije. — Kristijanski duh pobožnosti mora otroku pravo pot kazati, ga ravnati pri vsem. Druge vednosti šolske so kakor piščali pri orglah; te vednosti človeku v resnici le koristijo, ako jih kristijanski duh prav obrača, da človeku strežejo pri njegovem prizadevanji, doseči svoj večni cilj. —

Vzemite pa cerkvi nadzor v šoli; stesnite ves poduk verski v učenji v šoli za kake dve uri na teden in k večemu še v kake verske vaje, zvežite cerkvi roke, da s šolsko mladino drugega opraviti nič več nima; izročite učitelje vradnikom in srenjanom: — in izgnali ste iz šol pravega duha, zapravili šolam blagoslov Božji, družinam kristjanskim pa in vsi deržavi vzeli pravo pravno moč (str. 118)!¹⁴ —

Dr. Jan. Serneec in nova posvetna zakonska postava. „V Sl. Narodu št. 46 je stopil dr. J. Serneec očitno pred slovenski svet, ter je kot pravdnik razodel po svoje z razlogi svoje misli gledé svetne zakonske postave, ki jemlje sv. katoliški cerkvi postavodajno oblast v zakonskih rečeh. Ime g. dr. Serneca pri Slovencih dobro slovi, in to po pravici, ker je v pravniških zadevah skušen mož, ob enem pa tudi verl rodoljub. Prav zato pa se je morebiti njegova razprava o zakonskih rečeh marsikomu še bolj prikupila, ki utegne njegove misli si osvojiti in se zá-nje potegovati sklicevaje se na dr. Serneca. Vredno je toraj vprašati: Ali ima g. dr. Serneec tudi prav? Tu pa kar v začetku tega sastavka rečemo, da je vsa razprava tega odvetnika s hudimi pomotami preprežena, toraj je jako nevarna vsem bralcem, ki stvari bolj na tanko ne poznajo. Temu nasproti je dolžnost katoliških, v tej reči zvedenih pisateljev, stvar pojasniti, nevarnost odstraniti. Resnica nam mora čez vse drugo ljuba in draga biti; in ker smo terdno prepričani, da glava, kakor je g. dr. Serneec, se nikoli iz oholosti ali terne resnici ne ustavlja: naj poskusimo dokazati vélike pomote one

razprave nadejajoči se, da bode nasprotna razprava g. odvetnika nagnila, da zakonske stvari in sploh cerkveno pravo po dobrih, katoliških knjigah premozga, in tako v kratkem v versto branilcev katoliškega prava stopi. In v to ime — pomozí Bog! — I. Stališe g. odvetnika. II. Razprava dr. Serneca gledé zakonskih postav. III. Dr. Serneec in nova zakonska postava oziroma na sodnijsko oblast. Vid. Danica l. 1868 str. 251—272. Non quis, sed quid.

Sveta Vojska v svetem letu za vesoljni, cerkveni zbor s primernimi nauki, opomini in molitvami. Poleg nemškega (korar V. Kramer v Monastiru) od viših poterjenega spisa. V Ljubljani 1869. S. 127. Zal. H. Nieman. Nat. R. Eger (Danic. str. 218).

Že l. 1868 se je sprožila blaga misel in spoznala živa potreba, da naj bi se po zgledu družih dežel in mest vstanovilo tudi v Ljubljani društvo, s katerim bi se budila in krepčala katoliška zavest in ljubezen zoper mnoge nevarnosti in napade nove dobe. Poprijel se je tega dela grof Wurmbrand, kateremu je v začasnem odboru tajnik bil dr. A. Čebašek. V čvrstem spisu „Katoliška družba na Kranjskem“ je v Danici l. 1869 str. 41—43 skazal nje potrebo in dobroto, ter v prvem vstanovnem vélikem zboru 3. marc. imel poročilo o delavnosti vstavnega odbora in o tedanjem družbinem stanu (Danic. str. 85—94). „Sklepam to svoje naznanilo s serčno željo, da bi mlada družba prav verlo napredovala, naj bi iz zerna izrastla v košato drevo in rodila obilno sadú v čast Božjo, v naš in bižnjega prid in veselje, v korist cerkvi in domovini. Vsegamogočni pa naj obilno blagoslovi delo odbora in družbe, njegova milost naj bo vselej med nami in z nami!“ — Ostal je v njej še tajnik, in v prvi odborovi seji prevzel nalogo za ude sastaviti knjižico o petdesetletnici sv. Očeta, kateri se bo dala na čelo dostojna podoba Njihova. Tako je prišla na svetlo knjiga:

Zlatomašnik Sveti Oče Pij IX. Čertice o Njegovem življenju, delovanju in značaju. Na svetlo dala in založila katoliška družba na Kranjskem. V Ljubljani 1869. 8. 50. Natisnil Eger. S podobo Pijevo in v pristavku s himno papeževo. V praznik sv. Jožefa spisal Č. po geslih: „Na nobenem prestolu sveta še ni bilo toliko modrosti, učenosti in čednosti.“ Maistre. „Brez vsih pripomočkov sem, vendar nisem nepokojen; nar večji moč, Bog, mi daje stanovitnost.“ Pij IX.

Letni shod katoliške družbe na Kranjskem 24. listopada 1869 — je druga knjižica, katero je sestavil njen tajnik. V Ljubljani 1870. 8. 24. Nat. J. R. Milic. — „Letni shod ali občni zbor je tehtnega pomena za sleherno družbo, njen poglavitni praznik, slovesni spomin njenega rojstva, pravi v „Vvodu“. V njem se razodeva bolj ali menj živo vdeleženje družbinih udov; kaže se dosedanje delovanje v kratkem pregledu kakor v zerkalu, kakor se z višave vidi okolica; kaže se njena moč po številu udov in dnarnem stanu, ali dobro vkoreninjena čversto stoji in veselo prihodnost obeta, ali pa nasprot le hira in peša v vsakem oziru. Taki prvi občni zbor je imela naša katoliška družba po svojih pravilih 24. listopada v čitalnični dvorani. Sošlo se je okoli 300 družbenikov, domačih in vnanjih, med temi tudi naš slavni rojak, mil. gospod Ignacij Mrak, škof v Marketi v severni Afriki, rojen v Poljanah na Gorenškem itd. — 1. Ogovor g. predsednika. 2. Poročilo tajnikovo, kateri naposled živo kliče: „Krepko naprej!.. Naprej po poti, ktero kaže Kristusova nevesta, sv. cerkev, če nas tudi imenujejo ultramontance in klerikalce, saj s tem le resnico naše vere priznavajo, ker unkraj gora (ultra montes) v Rimu je pravi namestnik Kristusov in sedež edinosti katoliške cerkve, in le aposteljnom in njih naslednikom, duhovnim (clero), ne pa liberalcem, je Kristus zročil vso oblast v svoji cerkvi. Le to bo pravi napredek, ne puhlih izrazov po lažnjivi poti nasprotnih širokoustnežev, ampak napredek, kateri nas

v resnici razsvetli in oblaži, ktereга bodo vesele nebesa, kateri nas popelje k slavni zmagi in pravi časti. Naše geslo pa ni le: Naprej, ampak tudi: Kviško! Sursum corda!, . Naprej po poti prave vere, in kviško v duhu keršanske ljubezni! itd.“ 3. Pregled in posnetek daljnih obravnav in govorov. Sklep.

Papeževa nezmotljivost kratko pojasnjena vernim Slovencem v poduk. Zal. in na svetlo dala Katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani 1870. 8. 60. Nat. Eger. V praznik Mariinega imena spisal Č. t. j. dr. A. Čebašek, kateri v „Vvodu“ pravi: „— Že med zborovim pretresovanjem in še bolj sedaj po slovesni določbi so nasprotniki prederzno in zaničljivo kričali, češ, da je to nova vera, da je zgodovini in zdravi pameti nasprot, in so iskali po spisih in časnikih verne motiti, da to ni mogoče, da to ni delo sv. Duha, da je človeška zmota!.. Tega je kriva nekoliko nevednost, nekoliko hudobna volja in sovraštvo do katoliške cerkve sploh in še posebej do rimskega pervaštva. Gotovo je marsikteri zmed bralcev slišal ali bral tako neslano blendenje, v katerem vsak širokoustnež stavi svojo modrost nad modrost zbranih škofov, ktere je sv. Duh postavil vladati cerkev Božjo. To zbega tudi pobožnega kristjana, da ne vé, kaj odgovoriti.. Zato bo ta knjižica kratko in kolikor mogoče razumljivo skusila to resnico pobožnemu slovenskemu ljudstvu pojasniti itd.“ — „Kupite si bukvice „P a p e ž e v a n e z m o t l j i v o s t“, ker so tako izverstne in toliko potrebne. Ponosni smemo biti, da imamo v svojem maternem jeziku tako čversto delo, ktero morebiti vse druge enake dela, kar jih je do zdaj v raznih jezikih na svitlo prišlo, deleč prekosí. Skažimo s tem pa tudi hvaležnost preč. g. dr. Čebašku, kateri je v tako malem času tako dobro delo na dan pripravil.. Z učeno in vender lahko umevno besedo je ta gospod nezmotljivost papeževo tako dokazal, da bi mógel vsak tega prepričan biti, ko bi tudi

resnica še ne bila razglašena za verski stavek itd.“ (Vid. Danic. 1870 str. 395—6). — Nekaj besed o začetku katoliške družbe na Kranjskem — nasproti društvu konstitucionalnemu (str. 232). — Zdi se mi, da bi tudi naša katoliška družba delovala z boljšim ali vsaj bolj očitnim ter vzajemnim vspehom, ko bi se povzdignila v politično katoliško društvo po zgledu družih konservativno-katoliških kazin ali društev po katoliškem svetu. Mi katoličani se le ne zavemo, kako močni smo, ako delamo s Kristusom. Pa Gospod spi v nas; treba je da ga zbudimo, in z njim vred se vojskujemo zoper nevarne vetrove sedanjega lažnjivega liberalizma in gerdega frajnavrarstva (str. 378) itd. — Ktere časnike si naročimo v novem letu (Danic. str. 401—2)?

V Danici l. 1871 so jako krepki njegovi sestavki, na pr.: Rojaki, snujte si katoliško-politične društva (str. 57)! — Govor v katoliški besednici 7. majnika, na pr.: „Ljubljansko konstitucionalno društvo, ki je že pri raznih priložnostih očitno pokazalo svojo zagrizenost do katoliške cerkve, je v svoji seji 18. apr. sklenilo adresu do sedaj velikrat imenovanega Döllingerja, ki se je očitno vzdignil zoper versko resnico papeževe nezmotljivosti in je zato tudi očitno od cerkve izobčen, in je s tim poterdilo, da je v tej reči enake misli z imenovanim izobčenim profesorjem in torej tudi zapade z njim enaki kazni, izobčenju (excommunicatio). Tudi je dalo prošnjo do vsega ministerstva, da naj varuje državo nevarnega vpliva te verske resnice. Težko je razumeti, zakaj in kako se vtika posvetno politično društvo v čisto versko resnico, ktera ima s politikom ravno toliko opraviti, kakor nezmotljivost vesoljne cerkve, in prav lahko bi se Apelova prislovica obernila na konšt. društvo itd.“ (str. 148—169). — Govor v shodu kat. družbe 3. sept.: Ljudska šola. 1. Vvod. 2. Namen in začetek ljudske šole. 3. Značaj in podlaga ljudske šole. 4. Stara šola. 5. Njene

pomanjkljivosti. 6. Nova šola. a) Kaj je namen nove šole? b) Ali je nova šolska postava katoliški veri in cerkvi pravična. c) Nadzorništvo. d) Novi učitelji. e) Novi predmeti ali šolski nauki. 7. Sklep in nasvèt (str. 295—330). Novodobni učitelji in novošegne učiteljice, berite, čitajte, sodite, kajti — čuti je treba oba zvona, da se resnica prav spozná!

L. 1872 v Danici: Bogoslovške šole. Govor v seji katoliške Besednice 4. febr. Na primer bodi začetek: „Konstitucionalno društvo se je v svoji poslednji seji 24. jan. spet zaletelo z obče znano prederznostjo čez svoje meje na ptuje bogoslovsko polje in sicer prav do središča, ko se je s svojo novo-erno modrostjo lotilo nar važniši in nar tehtnejši tvarine bogoslovskega izobraževanja; gosp. Dimic je govoril o „Reform der Bildungsanstalten für den Klerus“, in je nasvetoval, da naj se odpravijo semeniške bogoslovške šole, ter se bogoslovci pošiljajo na vseučilišča. To čitaje sem mislil nekoliko obširniše o tej reči govoriti; pa ni treba, ker so naši verli gg. bogoslovci prederznega govornika po „Zg. Danici“ 2. sveč. tako izverstno zavernili, da ga mora biti sram, da jo je tako hitro skupil ravno od tih, katerim je ponujal svojo modrost in svobodo zoper ultramontansko tlačenje duha“ (Vid. gosp. Dimicu in dimičarjem str. 35—6). Prav mu je, da je hitro našel svoj Sedan, ker se prederzno spuša čez svoje meje v ptuje, kar mu je čisto neznano, nikakor ne lastno. Zato sedaj meni ni treba obširno govoriti in zavračevati nasprotnika. Le zavoljo tega, ker bi ne bilo prav, ako bi naše kat. pol. društvo o tem važnem vprašanji čisto molčalo, hočem to tehtno vprašanje nekoliko razjasniti in novošegnega bogoslovca kratko zaverniti“ (str. 50—53) itd. — Slava jezuitom! Nasprot njihovim sovražnikom (tudi lažnjivi „Tagblatt“ je začel vnovič zoper nje divjati) hočemo navoditi le nektare izreke in misli slavnih veljakov in zlasti tudi pervakov

nekatoliških ver, iz katerih se bo očitno vidilo, da izverstni učenjaki različnih narodov in vér so vse bolj pravično sodili o tem slavnem redu, da tedaj le strast in nevednost, hudobija in enostranost more tako krivično ves izverstni red obsoditi, kakor je to storil pretekli vek in namerja naša doba (Danic. str. 156—158) itd. — Mnoge zasluge si je pridobil za ustanovitev podpornega društva duhovskega, v katerem je predsednikov namestnik že v osnovalnem odboru postal dr. Andr. Čebašek, častni kanonik in semeniški vodja (Dan. 420).

O prepirih v „Matici Slovenski“ je na poslednjem svojem spisu dodal: „Gospode pa, zlasti mlajši in čverste duhovne prosimo, naj se poprimejo goreče in serčno cerkvenega slovstva, verskega polja, da ne zamerjemo, ker zastali smo že daleč. Naj spisujejo dobre, podučljive, mične spise po zgledu toliko verlih katoliških pisateljev današnjega časa; pot, da se na svitlo spravljajo, se bo dobila, mora se dobiti, ako Bog dače i sreča junačka“ (Danic. 1877 str. 61). — „Mislim in celó prepričan sem, da je treba duhovstvu društva, katero bi mu dajalo bogoslovnih knjig in učenejših obravnav tudi v slovenskem jeziku. . . Bati se je, da pride vrag, ki si postavi nebogoslovno društvo, in sicer ondi, kjer bi bogoznansko stati imelo“ — klical je „V premislek“ v Danici 1878 str. 381—2 s podpisom: Non „quis?“ sed: „Društvo za duhovsko omiko“. — Tako spet v Danici 1880 str. 212: „Slovenski duhovščini v prevdarek“, budeč k vzajemnemu delovanju na bogoslovskem polju, češ, Mohorjeva družba po svojem namenu skerbi bolj za potrebno omiko našega ljudstva; Matica obdeluje bolj znanstveno polje različnih strók. Nobena se ne peča strogo z bogoslovsko védo, ter ni pričakovati, da bi ktera izdajala znanstvene bogoslovske knjige ali letopise“.

Pomanjkanje duhovnov. „Mnogotere nadloge stiskajo dan danes naš mili

narod, ter opovirajo vsakoverstni razvoj in napredek, srečo in blagostan. Med naj nevarniši stiske spada gotovo pomanjkanje dušnih pastirjev, ki s keršansko resnico in ljubeznijo pospešujejo pravo omiko, ki skerbno celijo dušne rane vérnih ter jim z božjo resnico in milostjo pomagajo že tu k pravemu miru in tam k večnemu poklicu. . . Mnogi in različni so vzroki, da se dan danes manjša število bogoslovcev in s tem duhovnih pastirjev. Med naj bolj znane se prišteva 1. vojaška postava; 2. velika revšina navadnega kmeta in nenavadno veliki stroški za vzdrževanje dijakov; 3. sedanji duh časa, nikakor vgođen duhovskemu stanu; 4. mnoge in razne druge službe, odperte dijakom; 5. slabo plačilo, ki nikakor ne zadostuje sedanjim potrebam, ne imenitnosti stanú, in dostikrat ni v nobeni primeri z visoko plačo drugih stanov; 6. sedanja osnova in sedanji navod latinskih šol, ki mladino preobklada s premnogimi, različnimi predmeti. . .; ki že malim učencem na spodnji gimnaziji v enem razredu daje po 5—7 učenikov, zmed katerih slehern svoj predmet čez vse povdarja. . . Zdrava pedagogika priznava in térja, da osnova in navod morata biti primérjena večini t. j. srednjim učencem, ne samo izverstnim, katerih je le malo in ne zadosti za različne stanove. . . Tako skušnja in dušeslovje uči, da za spodnje šole niso primerni strokovniški, ampak razredniški učitelji, ki dobro zamorejo poznati učence od več strani ter jim biti učitelji in odgojitelji. . . Kake sredstva moramo rabiti zoper pomanjkanje duhovnih pastirjev? . . . To so nekatere čertice o vzrokih pomanjkanja duhovnov in o potrebnih pomočkih. . . Pomagajmo, bratje, vsestransko z besedo in z djanjem, in bo pomagano gotovo, Bogu v čast, zlodju v kvar!“ Non quis, sed quid (Danic. 1878 str. 105—107).

Zeló navdušen govor je imel dr. A. Čebašek v katoliški družbi 16. febr. l. 1879 pri tomboli v pomoč revnim katoličanom v Bosni. Razpravljal je v njem

katoliške družbe namen in pomočke, ki so „razun dobrodelnosti in razveseljevanja na pr. tudi podučilni spisi in bukve, ki se na svitlo dajo, razširjanje dobrih katoliških bukev in lastne bukvarnice, govori in branja, ki se napravljajo v ta namen... Prve čase naše družbe smo že imeli take govore in sicer ne brez vspeha... S takimi govori o tehtnih vprašanjih katoliške vere in vede bomo začeli pri prvi priložnosti, ako se zbere toliko moških, da bo truda vredno govoriti“ itd. In res je imel mnogo takih govorov v nemškem in slovenskem jeziku.

L. 1877 je jela katoliška družba izdati svoje glasilo pod naslovom „Glasil v katoliške družbe“, in v teh je dr. Čebašek priobčil na pr.: *Serce Jezusovo*, času jako primerno razpravo, v kateri odgovarja na trojno vprašanje: 1. Kaj častimo v tej pobožnosti? 2. zakaj? in 3. kako naj častimo Jezusovo Serce? (Zv. XVI. l. 1882 str. 3—30). — *Katoliška cerkev — drevo spoznanja in življenja*. — Cerkev, nevesta Kristusova, mati vernih. 1. Cerkev — drevo spoznanja — je nezmotljiva. 2. Cerkev — drevo življenja — je edino zveličavna (Zv. XVII. l. 1883 str. 3—70). — *Zakaj sem kristjan?* Vvod. 1. Prerokovanja o Mesiju — Sinu Božjem. 2. Pričevanja ob času Jezusovega bivanja na zemlji. a) Kaj pravi Kristus sam o sebi? b) Značaj in c) Nauk Kristusov. d) Čudeži in vstajenje Kristusovo. e) Spričevanje apostelnov. 3. Spričevanja po Kristusovem času. a) Razširjanje sv. vere. b) Ohranjenje kerščanske vere. c) Včinek in sad kerščanske vere. Sklep. (Zv. XVIII. l. 1884 str. 3—80). *Govor pri občem zboru katoliške družbe* 26. jan. 1886 vpricho prem. gosp. kneza in škofa Jakoba. Dr. A. Čebašek razpravlja v njem v bolj splošnih potezah in poglobitvinih točkah zgodovino kat. družbe (Danic. str. 42—58), kar je nekoliko bolj za ljudstvo priobčeno v „Glasih“ zv. XX. l. 1886 str. 136—170 pod naslovom: *Kratka zgodovina ka-*

toliške družbe. Ta mu je zlasti pri srcu, in klasični so njegovi ogovori v njenih občnih zborih vedno z ozirom na dobo, v kateri se vršijo. Taki so tudi ogovori, ki jih ima kot škofovski poročnik do učencev, kadar nadzoruje verski nauk v srednjih šolah.

L. 1887 je segel nekoliko v družbino zgodovino ter ponovil željo, naj bi skorej se obudilo spet politiško katoliško društvo (Danic. str. 32). Iskreno je priporočal krščanske družbe treznosti (str. 53, 65 itd.), ter kazal, kdo je pravi rodoljub. Posebej pa je slovesen govor imel prelat dr. A. Čebašek pri veselici katoliških rokodelskih pomočnikov novega leta večer 1887 (Danic. str. 6—12).

— L. 1888 je poglobitvno vodil svečanost o papeževi zlati maši ter v svojem čverstem govoru najprej omenil, kaj se je ta dan godilo v Rimu, kaj je slavnostni odbor storil za papeževo zlato mašo v naši deželi in v Ljubljani, potem je pojasnoval dobroto in potrebo papeževga pervaštva ali poglavarstva, ter sklenil s klicem na slavo Leonu XIII (Danic. 5). Bil je to leto pri katoliškem shodu na Dunaju, ter tu in tam boril se za versko šolo, za katoliške družbe in časnike nasproti liberalnim pa brezverskim (cf. Slovenec, Danica itd.) — L. 1889 je v občnem zboru katoliške družbe navdušeno govoril o papežu in o zlati maši v papeževem letu, gledé na Slovence na pr.: „Pri slovesnem zaslišanju v Rimu l. 1878 pod vodstvom kardinala Schwarzenberga je bilo le okoli 21 Slovencev, l. 1881 pod škofom Štrosmajerjem blizo 80, in letos mesca aprila se je že čez 100 Slovencev vdeležilo javnega zaslišanja. In kolika gorečnost in vnéma je bila domá pri vernih od prve slovesne službe božje novega leta dan do zadnje dovoljene milosti na sv. Silvestra dan itd.“ (Dan. 42—51). — L. 1890 pa je z ozirom na tedanje dogodke v Podragi in neslane pisarije po nekterih časnikih spregovoril o pravi veri in cerkvi nasprot pravoslavni (Dan. 57—67). —

L. 1891 o potrebi in ovirah katoliške družbe z ozirom na novodobni liberalizem in indiferentizem v verskih rečeh, pa tudi v vedah itd. — L. 1892 živo poprijema liberalizem mej tako zvano „inteligenco“; dokazuje, da slovensko politično napredno društvo ni ne katoliško, ne napredno, ter pojasnuje, v čem se razodeva pravi kersčanski napredek nasprot novoslovenskemu poganskemu (Dan. 67—85). Ko bi pač slovenski rodoljubi, duhovski in neduhovski, prebirali take čvrste razprave! — Letos pa deluje z dušo in s telesom za prvi slovenski katoliški shod v Ljubljani. Bog obilno blagoslovi njegovo pa njegovih sotrudnikov iskreno in pošteno prizadevanje!

Janez Terdina r. 31. maj. 1830 v Mengišu, gimnazijo dovršil l. 1850 v Ljubljani, preskušujo iz zgodovine, zemljepisja in slovenščine l. 1854 na Dunaju, postal učitelj gimnazijski v Varaždinu, l. 1856 na Reki, umirovljen l. 1867 živi v Novem Mestu na Kranjskem.

Navdušen l. 1848 jel je pisati javno v Sloveniji l. 1849 na pr.: Narodne pripovedke Bistriške doline. Od Janeza Terdina: I. Pričetik Mengša. II. Ogrinovo znamenje. III. Veronika. IV. Dernovo. Turki na Limbarški gori (Pes. str. 376). Trap (str. 392). — Slovenija l. 1850: Narodne pripovedke iz Bistriške doline. Spisal Jovan Terdina. V. Jermanova vrata. VI. Gradič. VII. Hudamos.

Ljubljanski Časnik l. 1850: Kresni Žarki, blagorodnemu visokoč. gg. Janezu Kersniku, starašinu c. k. akademiškiga učelišča v Ljubljani, učeniku naravoslovja itd. o njegovim veselim godu od hvaležnih slovenskih učencov, posvečeni 24. rožnika 1850:

Čuden narave je gib in njene kovačnice redba,
Čuden kot čuden je sam, ki je postave ji dal itd. (str. 100).

Pripovedka od kovača. Lesica, volk in medved. Od šivarja. Od mlajšiga izmed treh bratov (Babek, Bibek, Bobek št. 30). Od zaklete deklice. Od mertvaške kosti.

Kmetje in žlahtni. Dogodba 9. stoletja. (Ravno polje, na sredi velika kamnitna miza, na kateri je kosilo pripravljeno. Na eni plati mize so visoki pogernjeni sedeži, tudi so tu sreberne žlice itd. predložene; na drugi plati so pa nizki sedeži, brez slonil in leseno orodje. Ravno pride velika množica žlahtnih in kmetov, kmalo tudi slovenski vojvoda Inko). Po srečno dovršeni vojski napravi jim gostijo, ter posadi kmetiče na visoke, žlahtnike pa, ki mrmrajo in zobni škrip-ljejo, na nizke stole, češ, kmetič vas redi in brani; v boju gre naprej (str. 176)...

Stvaril Bog en sam je stan in ta je kmečki.
Cesar, kralj in knez in vojvoda in žlahtni.
Vsi so kmečke korenine. Zema kmečka
Bla je mati vsim.
Kdor ratarja zaničuje, zaničuje
Svoje dede, naj bo cesar ali žlahtni.
To ošabneži naj bo vam v podučenje.
Kmečki stan je važniši od vsib, nej tudi
Pervi v cenl bo!
Torej kmetje le pomaknite se gori,
Sedite na krasne sedeže, vzamite
Žlice sreberne in nože pozlačene
In kristalne kupe in si napivajte
Serčne, rajske slje!!

Pripovedka od Glasan Boga ali Poskus narodne epopeje Slovincov (št. 58—69). Od zlate hruške. I. del za učene. Pres-tres slovenskih pesnikov (št. 74—79, sp. T...d...a) z naslednjim pričetkom: „Navada, ki smo jo do zdaj imeli, vse slovenske dela hvaliti, je imela res po eni plati to dobro, de je pisatelje v pridnost spodbadala; pa po drugi plati je ta navada vender tudi mnogo zlega prinesla. Pisatelj je smel že hvale pričakovati, de je le pisal in mu je bilo pri tem večidel malo mar, de bi bil tudi zares dobro in izverstno pisal. Ker je pa ravno to poglavitna reč pri pisanju, je mogla omenjena navada veliko slabih nasledkov imeti. Gotovo je pri tem edino prava pot: de so to, kar je zares dobro, povzdiguje, tisto pa, kar je slabo, odloči in zaverže. To ne koristi po naših mislih le slovstvu, ampak tudi vsak dober pisatelj mora žele-ti, de je nekoliko razločka med presojo njegovih del in med tisto navadnih pi-savcov. To nas pripravi, slovenske pes-

nike v kratkim pa resnično po vsih prednostih in slabostih pretresti itd." (cf. Novice pa Lj. Časnik 1851 str. 52: Beseda na pretres slovenskih pesnikov" — zlasti o Vodniku. Podlipski). Basni (1—16. Zlate hruške 2. del. — Bčela v Celovcu l. 1850 I: Arov in Zman. Narodna pripovedka (str. 98—137). Spisal Janez Terdina.

Ljubljanski Časnik l. 1851: Bran in pogin Japodov (v pesnih št. 12—30): 1. Razdertje Terpa. 2. Hoja v Metulo. 3. Metulo. 4. Tabor Rimljanov in vedežvavec. 5. Boj pri zidu in zmaga Japodov. 6. Darovanje. 7. Reka in jez. 8. Ogenj. 9. Boj pri lesenim stolpu. 10. Huda zima. 11. Huda bitva pri zidu. 12. Nov boj. 13. Zadna noč. Vila. 14. Pogodba. — Basni (16—20). Pevska vila. Pervi sneg. Začetek deža. Solze. Ponočne misli na nekim griču na Gorenskim itd.

Nekoliko o slovenskim slovstvu na pr.: „Prekucije slovstvu malo na roke gredo. Res je leto 1848 za nas Slovence silno važno, kar učenosti zadene; pa le zato, ker nam je enakopravnost materinšine pridobilo. Ne more se pa terdit, da so dogodbe tega leta domače slovstvo samo na sebi povzdignile. Marveč so zagledale ravno na tem polju beli dan prikazni, ki se jih po pravici vstrašiti moramo itd. (str. 56)". — Novice 1851: Zadnje besede matere na smertni postelji (Pes. str. 51). Jan. T. . . d. . . a.

Slovenska Bčela 1852 III: I. Bukve iz Iliade (str. 14—112 v. 1—611). Poslovenil iz gerškoga Jan Terdina. Kuga — jeza na pr.:

Jezo zapoj, boginja, Pelejevića Ahila,
Kvarno, ki zlega nezmerno Ahajcem je naklonila,
Slala v Hades duhove mnogo pogumnih možakov,
Nje same pa podajala psom v požertvo i tican
Verste vsaktere — tak Cenova volja se je
spolnovala —

Od kar v prvo nasprot si vstopita se prepiraje
Vodja možev Atrejevič ino nebeški Ahilej itd.

Luna. Zadnja vojna cara Zolimana (str. 89—133). Pesmi: Vert (Po narodni povedki). Spomin. Rojenica. Razjasnjenje itd.

V tej dobi l. 1851—53 je tudi Terdina kot pripravnik učiteljski za malo nagrado z Valjavcem in Žepičem pomagal A. Janežiču sloveniti razne knjige p. Slov. Goffine, Zgodovinski katekizem Šmidov in nektere druge za Mohorjevo in Ljublj. Slovensko društvo (cf. Valjavec str. 8 in Predgovor k Zgodovini Slov. naroda), kar je tiskalo se tudi v Slovenskih Berilih za gimnazije na pr.: Ber. I. 1850: Hudamos (Pes. po nar. pravljici). II. 1852: Trap. III. 1854: Bramba Sigeta. Oblega Ogleja l. 1510. IV. 1855: Čertice iz stare dogodivščine Slovincov. V. 1853: Prihod Uskokov na Slovensko. Kacijanar v bojih s Turki. VI. 1854: Perve turske vojske po slovenskih deželah. Bitva pri Brežicah in pri Terbižu. Nasledki prvih turških vojsk po slovenskih krajih. Celjski boji. VII. 1858: Boji Benečanov na Slovenskem. Herbart Turjaški in Turki. Šestnajsto stoletje zgodovine slovenske. Naši kraji v sedemnajstem stoletju itd. —

Novice 1854: Torkla. — Novice 1859: Odgovor na gosp. dr. Klunovo vprašanje v 52. listu lanskich Novic, jeli so Perojci v dolnji Istri res Černogorci itd. (str. 83—84). J. T. — Na Reki dopis na pr.: „Jez letos vsako nedeljo Vodnika razlagam, se vé da po slovenski; druzega polleta bom pa Prešerna začel, če bo kolikaj mogoče, dvakrat na teden. Med učenci imamo čedalje več Slovincov, prav bistre glavice so večidel; učiti se morajo tudi horvaško... Rečani so pa čudni ljudje, po vsi sili hočejo Lahi biti itd. (str. 87)". — Glasio cesarskem ukazu, ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva. II. O jeziku slovenskem, da pokažem, kake so bile overe boljemu napredovanju v slovenščini, in kako naj se te overe odpravijo (str. 297—8). III. Kako in v koliko bi se dala slovenščina že zdaj za posamesne nauke s pridom porabiti, na pr. v keršanskem nauku (str. 312—4). IV—V. O nemškem jeziku — kako naj se uči. Pet pötov je, po kterih se človek druzega

jezika navadi (str. 321—329). Gledé teh nasvetov glej dopis: „Gosp. Terdinov spis je ves prav iz našega serca vzet; vse kar je rekel, smo sami skusili. 10. t. m. sem bil na Gorenskem, pozneje na Dolenskem; povsod smo se pomenkovali od gospod Terdinovega spisa v Novicah; vsakdo je terdil, da je od konca do kraja gola resnica, resnica — k nesreči naši. Martrali so nas moliti po nemško, latinsko in greško — in — in še hebrejsko v 10. šoli, in ko smo izučeni gospodje na deželo prišli, smo mógli malega katekizma iskati in se učiti; iskati, kar nam je — čudna, čudna šola vzela. Bog daj, da bi pravica zmagala (str. 346)!!“ — Otok Kerk. Spisal J. Terdina v odgovor gospodoma Vuku in Klunu (str. 296—316).

Novice 1860: Glasi o cesarskem ukazu, zastran učnega jezika v šolah. I (str. 11—13). II. (str. 18—27): Premislimo najpred, kako in s kakim vspehom se je nekđaj po starem sistemu učilo.. Moja misel je: A. Da se vsi nauku v domačem jeziku razlagati začnú, in da se toraj za zdaj saj v 1. in 2. šoli slovenski jezik za učni jezik ustanovi. Vzroki so (1—2). B. Naj bo slovenščina pripomočni jezik tudi ondi, kjer se po nemški razlaga, tedaj z eno besedo v celi gimnaziji. Vzroki (1—5). III. O latinskem jeziku (str. 114—134). — Jako važno in za vse čase pomenljivo je, kar je pisal Terdina takrat o potrebi pravega značaja, na pr.:

„Gimnazijalne šole so ali bi pa saj zato biti morale, da mlademu človeku poleg znanosti tudi karakter podelé, da ga z moštvo nadahnejo. Dolžnost je tedaj vse podpirati, kar daje mladini terden karakter. Ena pglavitnih podpor je po moji misli tudi domači jezik. Kdor spoštuje svoje, spoštuje tudi tuje; kdor je s svojim ponosen, ne bo grajal drugih, če se enako s svojimi dobrotami ponašajo. Domorodec ne bo nikoli tujega naroda zaničeval. Jasno pa je, in sem že pred enkrat oménil, da je posebno nam v Avstrii te lepe sprave med narodi treba; zato dajmo in budimo

vsakod domorodnost, ki tako žlahen, za državo in za človeštvo koristen sad prinaša. Naj bo našim mladenčem mogoče, tudi v gimnaziji skoz in skoz se za Slovence čutiti; naj jim njihov jezik tudi v gornjih šolah čast in veljavo ima. Mladina bo vidila skerb, ki jo ima visoka vlada za njeno celo izobraženje, za druge znanosti kakor za jezike, za slovenski kakor za nemški, pa bo dobila ob enem tudi ljubezen do države in do vlade, ki nobenih drugih interesov ne zahteva, kakor blagor svojih državljanov.

Kar sedanji čas najbolj potrebuje, je pravi karakter, ker mergolí, kamor pogledamo, vse polno takih ne le malopridnih, ampak tudi nevarnih ljudi, katerim ni mar ne za državo, in ne za narod, ne za idejo in ne za poštenje; katerih prva in zadnja misel je — kruh, naj se jé z dobro vestjo ali ne, — katerih Bog je meso, trebuh in sirova materija. Naj se porabi zoper te sovražnike človeštva, držav in ljudstev vsak pripomoček, tedaj tudi národni jezik; zakaj boj je hud in nevaren; če bodemo le količkaj nemarni, je prazna vsaka nada, da kdaj te zopernike užugamo (Novic. str. 27)⁴.

Prav tako važno je zlasti za sedanji čas tudi, kar pravi o latinskem jeziku, o vprašanju: Kaj je latinščina za nas Slovence, kako se dotika in strinja naš jezik z latinskim, kako sta si eden proti drugemu? — Latinski jezik je jezik katoliške cerkve, katoliška cerkev pa je naša národna cerkev. Pravim národna, in ta beseda mi je tù v prvem edino pravem pomenu. Katoliška cerkev nam ni narodna, ker jo zdaj národ terdi, ampak zato, ker si jo je že od konca sam izvolil, se je vedno stanovitno deržal, vkljub silnim nadlogam in skušnjavam, se vedno te zvestobe tudi zavedil in vse svoje mišljenje in čutenje po nji obračal, po drugi strani je pa tudi vselej v nji pomoči, zavetja, rešenja iskal in ga našel. Premislimo to malo bolj natančno. Dozdaj smo se menili premalo za

to reč; nauk, ki ga bomo prejeli, je imeniten za nas in za naš jezik“.. Opisavši staro in srednjo dobo pravi, da najlepše je razodevala se vzajemna podpora med vero in narodnostjo v strašnih stiskah turških vojská.. „Te so bile našemu narodu kervav kerst, s katerim je iznova poterdil, kako globoko prepričan da je o resnici katoliške vere, kako tesno se je z njegovo narodnostjo združila. Pa sred vojskovanja mu je prišla druga, še huja skušnja: začela je terkati na vrata tudi njemu lutrova prekucija. Res, da so jih ji nekteri naši sinovi odperli in jo z gorečim sercom narodu priporočali, da je marsikdo omahoval, marsikdo tudi omagal. Al večina ljudstva zaverže priliznjene obete, — dobljena je nova, častitljiva zmaga. Ponosni smemo biti, da naših krivovercev niso preobračali tuji, sirovi dragonarji, kakor se je drugej pogostoma godilo; luterstvu se je uperl narod sam; mogočna, prepričavna beseda škofa Krena in njegovih pomagavcov nam je zopet deželo pomirila, uterdivši vsakod staro vero, povernivši nam z njo prejšno edinost v narodu. Tuja mladika ni mogla na našem drevesu ozeleneti. Al ta zvestoba ni ostala Slovencu prazna, brezkoristna.

Cerkev mu je obilno trud povračala, ki ga je za-njo preterpel. Njeni duhovni so mu bili vedno prvi in najbolj resnični prijatli. Oni so mu zbudili domačo literaturo; očedivši mu jezik tujih pritlik so spisali zanj lepo število pobožnih bukev, po njih je dobil veselje do branja in do šol... Neupehani delavnosti svojih duhovnov imamo hvalo dajati, da nam je narod čil in zdrav, priden in pobožen in za vsako delo pripraven; od nje in iz nje mu je dohajala vsa omika in mu dohaja večidel še dandanašnji.

Iz vsega tega vidimo ozko, natančno, vzajemno djansko društvo svoje vere in svoje narodnosti. Pri nas ne dá se misliti patriotizem brez katoliškega duha; brez njega je brez sadú, jalov zato,

ker je katoliškemu Slovencu brez njega nerazumen, že zanaprej sumljiv. — Pa čemu to dolgo besedovanje? utegnejo bravci prašati. Ne zamerite, za moj namen je bilo potrebno itd.“ — To dokazuje potem Terdina v drugem in tretjem stavku (str. 115). To naj bi prebiral in premišljevali vsi narodnjaki, katerim je sedanjí čas katoliška cerkev tako strašna in katoliška duhovščina tolikanj zoperna. Pisal je to brez strasti gimnazijski profesor — neduhovnik.

Jako mikavni in znameniti so tudi opisi, ki jih je priobčil J. Terdina v ravno tem tečaju l. 1860 pod naslovom: „Kranjci na Horvaškem“ (str. 107—216). „Če greš v križem-svet, najdeš Kranjca, je star in resničen pregovor. Menda je ni zemlje na svetu, kamor bi ta ali uni naš rojak ne priblodil, največ pa jih je na Horvaškem v vseh stanovih, v vseh mestih, skoraj v vsaki vasi jih boš najdel in sem ter tje celó kupoma. Ne bom se motil, če pravim, da Horvaška najmanj 30.000 Kranjcov redí. Zato mi se ne zdi od več, nekoliko bolj natanko o njih in o njihovem življenji govoriti itd.“ Vzemi in — beri!

Zgodovina slovenskega naroda. Spisal Janez Terdina. Izdala in založila Matica slovenska. V Ljubljani 1866. 8. VI. 144. Ta zgodovina je bila v rokopisu dovršena že l. 1850 za „Slovensko društvo“. Ker so pa njegov natis ovirale razne okoliščine, izročil ga je društveni predsednik dr. J. Bleiweis „Matici Slovenski“, češ, naj ona dožene, kar je pričelo omenjeno društvo. Po odsekovem nasvetu se je rokopis, nekako zastarel že zlasti v obliki, poslal v Zagreb profesorju Franju Bradaški, naj ga presodi in popravi, kolikor je neobhodno potreba. Tako popravljen Trdinov rokopis z nekterimi opazkami Bradaškovimi je Matica izdala družnikom svojim za l. 1865 s čvrstim predgovorom tedanjega predsednika dr. L. Tomana. Kolikor je povzeti iz naslednjega slovstva, vstreglo se

je s to knjižico prav dobro slovenskemu ljudstvu, na hvalo pisatelju, kateri je še dijak in pripravnik na učiteljstvo l. 1849—51 že tako na tanko poznal svojega naroda povéstnico.

To potrjuje tudi jednak znanstveni spis v Novicah l. 1866 str. 344—410 pod naslovom „Sedemletna vojska s Prusi“, katerega priobčuje vredništvo z opazko: „Že od l. 1850 leži ta rokopis med rokopisi našega lista. Al kdo se je pred letošnjim letom brigal za Prusa? Ni bilo tedaj poprej času primerno, da bi bili natisnili ta rokopis učenega našega zgodovinarja gosp. J. Trdine. Dandanes, žalibog, pa Prusa po nesrečni sedemdnevni vojski le preveč poznamo! Kaj je počenjal že pred 100 leti, to nam kažejo pričujoče zgodovinske értice“.

Kaj in koliko je pisal in kako deloval v teh letih profesor J. Trdina na Reki, ne vé. Kar vé, je še to-le: L. 1881 jel je v „Ljubljanskem Zvonu“ priobčevati „Verske bajke na Dolenjskem“ (str. 164—542), in l. 1882 „Bajke in povésti o Gorjancih“, katere je snoval do l. 1888 ter jih vseh skupaj nasnoval XL (str. 712). L. 1884 in 1885 je priobčil v IV. in V. letniku nekatere „Posnetke“ pod naslovom „Vinska modrost“ in „Uganke“.

L. 1884 jel je sodelovati v „Slovanu“, kjer je l. str. 107 do 214 zelo dovtipno opisal „Dolenjce“. L. 1885—87 pa je v II—IV priobčeval svoje lastne opazke in skušnje pod nadpisom: „Hrvaški spomini“. J. Trdina je dijak imel slovénščino že v oblasti ter pisal v lahki, narodni besedi; popolnoma vzorna in dovršena mu je v „Zvonu“ in „Slovanu“. Ker pa je stvar sama bila tu in tam prepodla, prekosmata in mladini sploh pohujšljiva, peklo je to dobre roditelje in skrbne reditelje slovénške mladine, in — ko je na prižbo bridko užaljene matere v Slovanu l. 1887 v posebni „Poslanici“ (ABC) Resnicki opozoril na to tudi gospojo Hribarjevo in nevéstico Tavčarjevo, ustavila sta izdajatelja takoj „Hrvaške spo-

mine“ in koncem leta celó „Slovana“ v dotedanji smeri.

Živo, preživo so mi prihajale takrat v spomin besede, katere sem zapisal v IV. Jezičniku l. 1866 o pisanju slovenskem na pr.:

„Straši me, kar pravi sv. pismo, da duh je, ki oživlja, čerka pa morí. Kaj pa, če tudi duh morí — duh, — kaj pa tedaj? Različni so duhovi, različni pisatelji, različne so tudi pisanja. So taki, kateri samí blazega duha dobro in lepo pišejo; drugi so sicer dobre volje, pa imajo slabo besedo ali pisavo; spet drugi pišejo mično in krasno, pa od slabih reči; in so tudi taki, kateri napačno pisarijo napačne reči... — Gerda reč v gerdi besedi je kača, ki očitno preží, kdo se je ne bojí? Ostudna sama na sebi se prikupiti lahko ne more, ker se ji upira že samo človeško le nekoliko olikano čutilo. — Gerda reč v lepi besedi je kača, ki skrita tičí — kako nevarna zlasti neskušeni mladini! Hud duh v mični podobi, gad v krasnem svitku, strup v sladki pijači, ki mika in pika, morí in umori! — Lepa reč v gerdi besedi je dobro jedilo v nečednem umazanem torilu, in kateri nalašč tako ravnaajo, grešijo z zamudo dobrih del! — Lepa reč v lepi besedi je pa dobra, slastna jed v lepi, čedni skledi, ki diši in tekne, krepí in oživljuje. Taka pisava je prava, in v taki oživlja i duh i čerka (str. 2)“.

Franjo Bradaška r. 3. dec. 1829 v Kranju, gimnazijo zvršil l. 1850 v Ljubljani, preskušnjo iz zemljepisja in zgodovine l. 1854 na Dunaju, postal učitelj in naposled ravnatelj na kr. gimnaziji v Zagrebu, živi od l. 1883-umirovljen v Gradcu na Štajarskem.

V slovénski knjigi se prikaže najprej v Bčeli l. 1851 na pr. Eskimec. — L. 1852: Slovenci po popisu nekega Nemca. Peter Véliki. Znajdbe. Ljubezen je človeku vrojena.

Novice l. 1856: „Kratek pregled starega slovstva hervaškega“. Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška. Na primer bodi: „Slovanska literatura Hervatov je dvoeverstna: glagolska ali cerkveno-slovanska, in pa popolnoma narodna ali prav za prav hervaška. Začetek glagolske literatura ni popolnoma znan; po vsem pa je verjetno, da je, ako ne pred, vsaj že v prvem začetku keršanstva v našem narodu nastala. . . . Uzpored z glagolico je že od davnih časov tudi prav narodna hervaška literatura, in sicer ali z glagolskimi ali cirilskimi pismenkami. . . . V hervaško književnost spada nekako tudi literatura tistega plemena našega naroda, ki na današnjem civilnem Hervaškem stanuje, namreč v županiji zagrebški, varaždinski in nekdanji križevski, in to ne samo zastran politične zveze in naravne bližine narečja, ampak še bolj zato, ker je to pleme že od poslednjih sto let svoje izvirno slovénsko ime, ki se izključljivo nahaja pri vseh njegovih starih pisavcih (kakor so: Pergošić, Vramec, Habdelić, Belostenec itd.) s hervaškim imenom zamenilo. . . . Kakor so pisavci tega plemena dvakrat že skazali se ljudje praktični, ker so berž v prvem začetku namesto pesem in verzov začeli pisati v prozi, in pa zopet kasneje, ko so svoje ne dosti po zakonih zavarovano slovensko ime premenili na hervaško, v katerem so vidili, da bodo dovoljno brambo našli zoper napadanje ogersko, tako so zopet v poslednjih časih dali velik izgled modrosti, ko so posebno spodbujeni po dr. Ljudevitu Gaju, zapustivši svoje prirojeno kajkavsko narečje, voljno še čisti hervaški jezik za svojo književno rabo sprejeli itd. (str. 289—301)“. — Temu vendar ugovarjajo mnogi na pr. Kopitar itd. (Vid. Jezičnik XVIII. 1880 str. 15—21; cf. Jezič. XXI. 1883 str. 51—58).

Vodnikov Spomenik l. 1859: „Kaj je Slovane overalo, da niso do svojemu množtvu primerjene moči dospeli (str. 75—78)?“ — Naštevši nekatere raz-

loge — pravi: „Vsi ti vzroki pa, ki so gotovo mnogo škode Slovanstvu vzročili, nebi bili njegovih sil toliko omajali in podjédli, ako bi jih Slovan sam z nekimi gerdimi napákami podpiral ne bil. Kakor se ima človek naj bolj sovražnika bati, ki se je v njegovih lastnih pèrsih zaplodil; tako kvári národ naj bolj to, kar je med njim napčnega ali protivnega zrastle. . . . Latinec je imel pregovor: concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur t. j. po slogi rastejo majhne stvari, jal in zlob vse pokvari, ali bolj kratko pa jederčasto: Sloga jači, nesklad (nesloga) tlači. . . . Nahaja se sicer nesloga povsod; ali tako pogosto, ko pri Slovanih, se malokje pojavlja, toliko nesreč, kot med Slovani, je rédkokje rodila. Ozrimo se na séver ali na jug, tukaj in tam bomo vidili, kakó rojak rojaka tlači, kako se brat z bratom bojuje. . . . In kar je bilo nékdaj, je tudi dandanašnji takó, da bi človek rekel, da je Slovanu razpértija prirojena itd. (str. 78)!“

Glasnik Slovénski l. 1859 zv. IV: „Zagreb“. Spisal F. B. — „Malo se šteje mest, da jih svet tako pičlo in poveršno pozná, kakor Zagreb. Skor vsako je našlo prijateljev, ki so ga hvalili in povzdigovali, pogosto čez mero; skor vsako je našlo tudi neprijateljev, kterim se iz posebnih vzrokov to ali uno ni dopadalo, bodi si še tako lepo in hvale vredno; le o Zagrebu se je še celo malo pisalo, in vendar je Zagreb glavno mesto hervaške in slavonske zemlje, ter mnogim nova domačija. Zaderževala je morda marsikoga misel: kaj bi pisaril, saj se vse prenareja, vse se še le razvija; ob času važnega prehoda pa je težko pisati o kaki reči. To je res; pa vendar sem se namenil, nekaj o Zagrebu povedati, da se Slovenci, ki ga še niso vidili, vsaj nekoliko soznanijo z mestom, ki je avstrijskemu jugoslavenstvu središče, pa, kakor se mi zdi, le v tem, da mu je skor vsaka veja posodila nekoliko odrastlik, ktere so pa toliko celo

zdravo deblo, kolikor posamezne kerpe cela lepa obleka itd. (str. 116—147)*.

Letopis Matice Slovenske l. 1870: „O naj stareji slovenski zgodovini“. Spisal Franjo Bradaška. I. Slovenci se pokazujejo v sedanji Sloveniji. a. Kedaj so se Slovenci pokazali v zgodovini. b. Zakaj so se Slovenci začeli gibati in širiti? c. Narodnost starih Noričanov, Panoncev itd. d. Prva doba slovenske zgodovine. — II. Sosedni Slovencev. a. Obri (Avari). b. Nemci (Bavarci). c. Longobardi. d. Grki. Razmere med njimi in Slovenci (str. 260—292).

Kakor drugi učitelji Slovenci na Hrvaškem — jel je tudi Bradaška pisati knjige bratom Hrvatom, na pr.: „Srnjavajuči zemljepis za više razrede srednjih učionah“. Napisao Franjo Bradaška, profesor na velikoj gimnaziji u Zagrebu 1867. — „Na blizo 32 polah nam predstavlja ta knjiga ves svet, kolikor mogoče na kratko, a vendar tako obširno, da čitatelj ne pogrša ničesa, kar mu treba, da more reči: zdaj poznam svet. Voditelj učenemu našemu pisatelju, kterega ponosno svojega rojaka zovemo, pravijo Novice l. 1868 str. 126, bil je posebno obče-cenjeni W. Pützov primerjajoči zemljepis; ali mnogo bilo je treba predelati, da je knjiga pravična vsaki zemlji, to je, da preobširno ne popisuje ene, a ne krči druge zemlje. . . Profesor Bradaška je sam čutil težavo, toliko gradiva nadvladati v malo polah; al rešil je svojo nalogo mojstersko in tako svetu podal knjigo, ki ni le primerna šolski rabi, temuč tudi vsa pripravna za berilo domače vsacemu, kdor hoče poznavati svet“. — Kar je še poleg tega spisal Hrvatom, pové naj knjiga Hrvatska!

Anton Kržič r. 2. jun. 1846 v Rakitni, mali župniji Vrhniške dekanije, gimnazijo v Ljubljani izvrstno dovršil l. 1868, posvečen l. 1871, bil kapelan pred Dvorom (Preddvor Höflein) od l. 1872, katehet v nunskih šolah od l. 1876, in je sedaj od

l. 1891 profesor na učiteljski pripravnici v Ljubljani.

Na gimnaziji moj učenec je že takrat kazal posebno dovršenost v svojih slovenskih spisih, kar spričujejo po mojem posredovanju tiskane naloge njegove, n. pr.: „Slava in sreča kmetijstva“ spisal Ant. K...č v Letopisu Matice Slovenske za l. 1869. I. po geslu: Največje pridobitve so brez dvojbe tiste, ktere človeški pridnosti rastó iz zemlje (Nadvojvoda Karol)*. Spis se pričinja tako-le: „Neka basen govori, da so se nekdanj zbrale vse žive stvari, da bi razsodile prepir med mečem, peresom in plugom. Ti trije veljaki namreč so se pričkali, kateri ima večó oblast in veljavo. Meč misli, da on je gospodar sveta, ker pred njim vse, vse trepetá; pero méni, da ono največ stori, ker preganja temo nevednosti in razsvetljuje um človeški; nazadnje pa se vzdigne plug ter prav pohlevno govori:

„Mirno rijem pod zemljo,
Pa sem svet že preobrazil:
Tiha sreča je z meuo.“

In na te besede — govori basen dalje — podarijo vse zbrane živali plugu za služeni venec itd. — „Sava“ spisal Ant. K...č v istem Ltps. Mat. Slov. — V Zgodnji Danici l. 1869: „Kakošno moč ima revščina in bogastvo do nravnosti in čednosti?“ Revnim in bogatim v tolažbo in poduk za novo leto. Spisal A. K. po geslu:

„Nas je zemlja zapustila;
Še živi previdnost mila,
Tjekaj gori se ozrimo!“

„Čertice iz življenja sv. Očeta Pija IX.“ Spisuje A. Zakotkarjev t. j. Kržič (Danic. 1869 str. 99.—421). — Danica 1870: „Majnik“. Spis. K.— „Še nobenkrat me ni obšla resna želja, da bi bil kdaj pesnik, čeravno se mladi ljudje kaj radi zazibljujejo v take misli. Ne ravno zato, ker pravijo, da so pesniki veči del nesrečni od onega angleškega John Clintona, ki je bojda zbog revščine pod hruško umerl, do onega nemškega, kterega je pegaz tako zdeloval,

da je revež naposled znorel; tudi ne zaradi kake meržnje do poezije — poštena in prava pesem mi je ljubša, kakor ne vem kaj; beržkone pa zato, ker Bog po navadi človeku ne daje želje po tistem, za kar ga ni vstvaril. Ali zdaj, ko se je zopet vernila preljuba spomlad v svoji lepoti in mičnosti in ž njo novo življenje in veselje, ko se je približal najprijazniši mesec majnik, zdaj pa bi hotel biti pesnik, zdaj bi si želel imeti toliko pesniškega duha, da bi mogel tudi v drugih obuditi tiste blage občutke, s katerimi tako blagreno navdaja in napaja ta rajskomili mesec človeško srce. Da pa vendar ne bode preveč suho, bom sem ter tje od družih si kako verstico izposodil. itd. — Po tej vpeljavi govori o mesecu majnika naravni in duhovni lepoti t. j. o „Šmarnicah“. —

Vstopivši v dekliške šole v Ljubljani jel je kapelan in katehet Kržič delovati neutrudno v cerkvi in šoli, pa tudi na književnem polju, in to premišljeno, po razumni osnovi. Prvo tako delo njegovo je: „Izgledi bogoljubnih otrok iz vsih časov keršanstva“ v Zg. Danici l. 1878 — 1880, pa l. 1882 in l. 1883 ter v vezani besedi za prvo sv. obhajilo: Sv. Tarcizij. — To vse je prišlo ponatisnjeno po Danici ter nekoliko popravljeno z lastnimi predgovori posebej na svetlo v treh jako primernih knjižicah pod naslovom: Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov kršćanstva. Spisal in založil Anton Kržič, katehet. Ponatis iz Zg. Danice. V Ljubljani. Del. I. 1879. 2. nat. 1882. 8. 151. Del II. 1880. str. 145. Del III. 1883. 172. Tisk. Blaznik. — Sicer kaže Danica l. 1879 n. pr. Marija brezmadežna in šolstvo (Stric). Učiteljem in odgojiteljem za novo leto. Solze presv. Sreca Jezusovega. **A. K—ć.** Čast komur čast — o nunah Uršulinkah — zoper „Tagblatt, Schulzeitung, Zvon (Soror Pia)“ etc. s pomenljivim sklepom: „Vi pa, gospodje, vedite, da sami sebe gerđite, če katoliške naprave sramotite: sej ste tudi katoličanje, ali mar ne? Turki in drugi po svoje ne delajo

tako! Res čudna prikazen, da se mora keršćanstvo dandanes boriti zoper lastne otroke, kakor se je moralo nekđaj zoper rabeljne (Chateaubriand)! Ant. Keržič, katehet.

V večernice družbe sv. Mohora l. 1882 zv. 36: Irci. Spisal A. Kržič. — Tudi na Pegaza se je spravil v naslednji, takrat še resnični čestitki, v Slovencu l. 1882 št. 32. sè znakom K.:

Abrahamov dar

prečastitemu gospodu profesorju
J. Marnu.

Izoral kmetič brazd je brez števila,
Obdelal že je marsiktero njivo;
Naprej pa se ozira še skrbljivo.
Kedaj zvršena setev bo obila.

»O mož! preveč se setev prikupila
Vam je — mu pravi nekdo nagajivo,
»Sejati menj, pa žeti več, hasnjivo
Bi bilo; kaj je delo brez plačila«?

»Ko bi poznal me, bi drugač govoril,
Za sé le malo, blag za druge dela,
Pa upa: sad bo v večnosti dozorel«.

Sejala Vaša roka je, ne žela; —
Bo Abraham kaj družega otvoril?
Nič: žetev tam; tū glava osivela!

Sedaj pa, po toliki časti tukaj, bojim se, da ne bi bilo tam — v večnosti — premalo!

Drugo veliko delo po gotovi osnovi je „Duhovni Pastir“. — Slavni Andrej Einšpieler se je bil postaral in je pustiti hotel „Slovenskega Prijatelja“, list duhovnikom namenjen za cerkev, šolo in dom, ki ga je v Celovcu izdajal do l. 1883 in do XXXII. tečaja. A poprime se tega znamenitega dela vrli Anton Kržič ter ga vreduje pod naslovom „Duhovni Pastir“ s sodelovanjem več duhovnov od l. 1884 v Ljubljani ter izdaja po Kat. tiskarni in bukvarni. Izhaja v zvezkih po jedenkrat na mesec v veliki osmerki. Vsak letnik šteje od 612 do 750 strani. Po kazalu se nahajajo v njem raznovrstne pridige, homilije, homiletična zrna, prilike, pogled na slovstvo itd. Po njem so prišli doslej na svetlo tudi posebej tiskani n. pr.

„Obrambni govori in Apologetični razgovori“, sp. dr. Fr. Lampe, „Pedagogika“, sp. A. Zupančič, in od l. 1890 prihaja v prilogi „Zbirka lepih izgledov, duhovnikom v porabo v cerkvi in v šoli“, ki jih z velikim trudom sestavlja vrednik sam. Njegove so tudi v „Pastirju“ pridige brez podpisa, razne razprave in pojasnila, in koliko posla mu prizadeva popravljanje ter vrejevanje starejših in novejših rokopisov, to se celo dopovedati ne da.

Tretje prav mično in koristno delo je „Angelček, otrokom učitelj in prijatelj“, ki ga v lastni založbi po Kat. tiskarni izdaja Ant. Kržič, v zvezkih po 40 strani z nekaterimi podobami od l. 1887. Doslej je na svetlobi vže VI. zv. (l. v 2. nat. l. 1888) na radost slovenski mladini.

Četrto kakor mikavno tako podučno delo je „Osmero blagrov ali dolga pridiga za kratkočasno življenje“. Spisal Anton Kržič, katehet v Ljubljani. Založila in na svetlo dala družba sv. Mohora. V Celovcu 1887. 8. 190. Nat. tisk. dr. sv. Mohora. Knjiga — dasi je v toliko izvodih šla po svetu, je malo da ne popolnoma pošla in bi se jako vstreglo Slovencem z novo izdajo. — Slovenske večernice l. 1887. zv. 41: „Dolga zastavica v večji družbi“. Zastavil Anton Kržič. — Drobtnice l. 1887 XXI: „Ura in naše srce“. Govoril v Kat. družbi Anton Kržič.

Peto prekoristno delo za sedanji čas, ko je po krščanskih hišah izreja tako malo krščanska, je „Krščanski detoljub“. List za krščansko vzgojo in rešitev mladine. Izdaje štirikrat na leto „Kat. društvo detoljubov“; vreduje Anton Kržič, od l. 1888 v 16, z mnogimi neprecenljivimi prilogami. na pr.: 1. „Ali znaš?“ Zbirka kršč. resnic in molitev, ki naj bi jih vsak kristijan znal na pamet. 2. Mala zakladnica t. j. zbirka krajših molitvic in pobožnosti z obilnimi odpustki. 3. Litanijske presv. Imena Jezusovega. 4. Sv. Germana, izgled kršč. potrpežljivosti. 5. Sv. pokora (Izpra-

ševanje vesti. Kes ali obžalovanje. Trdni sklep. Obtožba grehov. Zadostovanje). 6. Posvečevanje dneva z mislimi, v verzih zložil Ant. Hribar. 7. Podobica sv. Alojzija ali njegov pot v nebesa, v spomin tristoletnice njegove blažene smrti. 8. Spomin prvega sv. obhajila itd. Nekatero teh prilog, zlasti prva, so že večkrat tiskane, v 10 do 20 tisoč izvodih med slovenskim ljudstvom, kar ne bode brez božjega blagoslova tudi v prihodnosti.

Slovenske Večernice l. 1888 zv. 42: „Življenja nit“. Poučno-zabavni govor v večji družbi. — L. 1889 zv. 43: „Najoblastnejša vladarica na svetu“ Šaljivo-poučen govor. Sp. Anton Kržič. — Drobtnice l. 1888 t. XXII: „Radoslav Silvester“. Spomin petindvajsetletnice. „Govor o papeževi slavnosti“ v kat. družbi rokodelskih pomočnikov. — L. 1889 t. XXIII: „Srečni naš cesar — osrečuje narode“. Govor o ces. 40letnici v šolah uršulinskih. „Zmotnjave in zmote“. Govoril v Kat. družbi Anton Kržič.

Šesto prepotrebno delo je pričel Ant. Kržič v Koledarju kat. tiskovnega društva l. 1889. I: „Ocena slovenskih knjig za mladino in ljudstvo“, kar z nekaterimi pomočniki nadaljuje v naslednjih tečajih, na pr.: I. Knjige za mladino. a) Mladini posebno priporočljive knjige. b) Mladini manj primerne ali celo neprimerne knjige. — II. 1890: a) Molitvene knjige. b) Zabavne knjige. — III. 1891: II. Knjige za ljudstvo. — IV. 1892 in V. 1893: Knjige za mladino itd. — Prepotrebno delo je to dan danes, ko se toliko bere in čita, pa tolikrat brez razuma, brez razsodka, je-li to, kar nudi knjiga ali časnik, tudi res, pravo, dobro ali napačno.

Sedmo dokaj zanimljivo delo, katero je doslej izvrševal Anton Kržič, so pa razne igre, vesele in dovtipne, v zabavo ožjim krogom, največ katoliškim rokodelskim družbam in čitalnicam, ki jih je po vzgledih iz družih jezikov deloma poslovenil deloma izvorno priredil. Take so na pr.: „Denar ali pa nos. Igrica v dveh

dejanjih. Dva prijatelja pa ena sama suknja. Šaloigra v enem dejanju. Pravda, v dveh. Zamujeni vlak, v petih. Skriti zaklad, v treh. Novi zvon ali srečna sprava, v treh. Zgubljen suknja, v enem. Hišnik v zadregi, v dveh. Doktor Čuden in njegov sluga, šaloigra v treh dejanjih. Novi Salomon. Šaljiv prizor s petjem itd. —

Sicer pa sodeluje Anton Kržič marljivo pri nekaterih časnikih p. Danici in Slovencu itd. ter pri mnogih društvih p. Kat. družbi in rokodelski, pri Matici itd. v besedi in s pismom že mnogo let, in je sedaj mladim učiteljem in prihodnjim učiteljicam duhovni voditelj. Bog ga vódi in krepčaj v toliko blagovitem delovanju vedno na korist in zabavo Slovencem sploh, posebej dragi mladini slovenski!

Anton Jeglič r. 29. maj. 1850 v Bégunjah na Gorenjskem, gimnazijo zvršil v Ljubljani l. 1869, bogoslovje l. 1873, postal doktor na Dunaju l. 1876, duhovni pastir v ženski kaznilnici Begunjski l. 1877, slušatelj na vseučilišču v Würzburgu in Rimu l. 1878, podvodja v duhovskem semenišču Ljubljanskem od l. 1879, kanonik v Sarajevu l. 1882 in l. 1891 vesoljni nadškofovski namestnik.

Izredno nadarjen in izredno marljiv bil mi je učenec vseh osem let na gimnaziji, in ako je A. Kržič podoben tihemu potoku, ki rosi in napaja velike travnike pa mlade livade, podoben je A. Jeglič deroči reki, ki seboj pobere in potegne vse, kar jej pride nasproti.

Prvi in koj dovršeni spisi Jegličevi se nahajajo v Letopisih Matice Slovenske, n. pr. l. 1869. II: „Slovenci in sedemnajsti vek“. V književno-zgodovinskem oziru popisal **A. J.** (str. 200—204). — L. 1870: „Prva pot v Ljubljanske šole in prvi dan v njih“ (str. 201—208). „Slavija“. Igra v dveh djanjih. — L. 1871: „Pisma o vedah in umetnijah“ (str. 294—315). Spisal **A. J.** — L. 1872—73: „Človek in država“ (str. 32—71). Po Ehrlichu poslovenil **A. J.**

Danica l. 1870: „V katerem germu tiči zajec?“ Pomoček za dobre sklepe o novem letu. Kamorkoli se obrnemo, pravi v začetku **A. J.**, povsod nam vdarjajo na uho pritožbe o slabih časih; in vendar se kupčija odpira zmir na nove kraje, delavcem se plačuje njihov trud tako drago, in tudi marsiktere družine precej dobro izhajajo! Kaj napravlja te pritožbe, v katerem germu tiči zajec? Mislimo, da jo saj nekoliko uganemo in pravo zadenemo, ako terdimo: Potrata in slastiljubje itd. — „Človeštvo pa samostani.“ — „Vsi bratje. Kaj uči cerkev?“ — Vselej se kaj prime! To mislijo današnji nejeverniki in lažnjivo zvani olikanci ter udrihajo po katoliški cerkvi, materi svoji; da bi jo žalili, da bi jej prederli materno serce, da bi jo pokopali v merzel grob, vpijejo in razgrajajo, šuntajo in hujskajo, opravljajo in obrekujejo to ljubečo mater, da bi neveden človek poslušaje to vrenje in šumenje res mislil: katoliška cerkev ti je zagrizena sovražnica vsemu človeštvu, vsemu, kar se strinja s človeško dostojnostjo, da je izležek samega pekla“ itd. (73). — „Vera in razum“ (str. 180). — „Ali je res verovati nič vediti“ (247—9)? — „Veselimo se“ (o pravni zmagi Pija IX)! — „Žalost in veselje“. Tagblattu odgovor na to, kar je iztuhtal iz sestavka: Veselimo se! češ, Danica se veseli, da so papežu Rim vzeli. — Ker je revček — Tagblatt — tako kratkega spomina in oslabele pameti, naj pa Danica še nekoliko bolj razloži in pové, za kaj se ona a) veseli in b) žalosti oziroma na laški rop.

a) Danica se žalosti, ker se je s tem djanjem 1) pritisnila zaušnica sveti pravici! 2) — podpiral gerdi nauk: moč pred pravico! 3) — odvzela podlaga vsemu društvemu življenju in se odprle vrata prekucijam! 4) — očito pokazalo, da mednarodne pogodbe le tako dolgo veljajo, dokler se stergati ne morejo. 5) — pritisnil velik madež sedanjemu veku. 6) — v principu nekako podelila pravica ropu in tatvini, tem bolj, ker k temu djanju molče

*) Anton Kržič je v Slovenen dne 11. 1882 in dne 10. 1882 prvi napal Sindusa Gregorčiča zaradi njegovih „Docij“. Za njim je se le planil nanj dr. Anton Maharič. Oba pavoritova utijata na sta prijala vsil carine in države volitbo: prvi je postal častni kanonik, drugi škof.

vse države. 7) — v preobilni meri prelomila sedma Božja zapoved: ne kradi!

b) Danica se pa veselí ne ropa, temuč, ker se je s tem djanjem 1) popolno razkrila gnjusoba, ki se skriva v besedah: liberalnost, razsvitljenje, luč, napredek itd.; 2) — hinavščina cerkvenih nasprotnikov! oni govoré: nič se ne boj nič! zraven pa po turčinovo vrat režejo! 3) — razgernil čuden sad nove omike, pokazalo, kam pride človek, ki zatají cerkev in njena načela. 4) — so se pokazali lažnjivi preroki v ovčjih oblekah in se jih bomo vedili toliko laglje ogibati. 5) — pokazala okužena lastnija evropejske zoperkatoliške politike. 6) — toliko bolj ločili dobri življi od slabih; da, le gnjilo proč od dobrega, eno gnjilo jabelko pokonča vse dobro — torej ločenje! 7) Ker se je v tem djanju popolno opravičilo delovanje duhovnov zoper tako omiko, ki pripelje le do roparij in roparijam daje prelepa imena itd. (cf. Danic. 1870 str. 374—5)!

Danica 1871: Primerjanje ob koncu posta: Kristus in Pij IX. — Hosana — Križaj ga — Aleluja (str. 101). — Živel Pij IX: Napoleon III pa Pij — kako slična pa vendar različna v osodi svoji. Napoleon pozabljen, Pij v časti in ljubezni po vsem katoliškem svetu. Kje je vzrok tej prikazni (106)? — Prikaz in pokaz na našem slovstvenem polju (Boris Miran. Zvon. str. 348). **A. J.**

Danica 1872: Naša zvezda t. j. sv. vera (9—18). Vprašanje nasprotnikom — odkod njihovo sovraštvo do katoličanstva, do katoliške cerkve (99—100). Vera in napredek (130). Mi in oni — gledé prave véde, češ, katoličani in posebno duhovni so sami nevedneži! Je-li istina (155—6)? — Ti si Peter, skala! — besede tako tolažilne, sedaj, kadar so se zarotili zoper cerkev mnogi ministri in vladarji, zarotilo vse liberalno časnikarstvo, zarotila vsa učenost! — Vera in stanovi — kako je vsem potrebna (344). Vera, pa omika in svoboda — kaj je prava omika, kaj prava svoboda (366—400). **A. J.**

Danica 1873: Liberalen — kdo je liberalec ali prostomislec v pravem in kdo v napačnem smislu, kdo je polovičar. Žalibože, pravi proti koncu, da imamo pri nas dovolj taciš polovičarjev, ki se sicer boré z vso dušno močjo za narodno pravo, za svobodno državno vstavo, a ne zinejo besedice v obrambo cerkve ukljub strašnih napadov, marveč jo prezirajo, emancipirajo se od nje, počasi gredo proč iz njenega stališča — zabredli bodo, cerkveni organi jih bodo svarili, pričel se bo prepír in iz sedanjih na pol liberalcev se bodo izlušili celi v najslabšem pomenu. Tako se je drugod veršilo, da bi se pri nas drugače, ne verjamemo. Zato pa bodimo mi v pravem smislu prostomiselní, dosledni, odločni in delajmo, da nas čas ne prehití (str. 35; cf. 1892). — Šolsko (str. 67): O svobodnih govorniških vajah na gimnaziji pod navodom slovenskega učitelja, potem v bogoslovnem semenišču, kolikanj potrebne so bogoslovcem z ozirom na liberalizem po srednjih in višjih šolah; tvarine, katere so se tisto leto obravnavale itd. — O papeževi „encikliki cum syllabo errorum“ (str. 107—123). Kratak ogovor za domačo veselico o rojstnem dnevu sv. Očeta 13. maja, zložil in govoril Ant. Jeglič, bogoslovec 4. leta (str. 155—164). — Kopernik — Galilej — Cerkev (str. 193—202). **A. J.**

Tako bistro in čvrsto je pisal Jeglič še dijak v bogoslovju. Popolnoma v tem duhu je v naslednjih letih z Dunaja poročal o duhovnem in cerkvenem dejanju in nehanju Slovencev v jako značajnih dopisih, da so nekateri v tisti Slovincem osodni dobi po godu bili celó državnemu pravdniku! Tako tudi poznej na pr. I. 1878 št. 79—82: „Naravoslovni materializem“. Spisal dr. Anton Jeglič. — Živo in neutrudno je deloval v škofijskem duhovskem semenišču za vero in omiko (Virtuti et Mysis), da je znati njegovega duha še sedaj. — Goreče je govoril večkrat v Katoliški družbi ter ji pomagal tudi s presom.

Glasi Katoliške družbe za Kranjsko imajo l. 1879 v zv. XI. XII v sebi prelepa spiska: „Kdo nas pripelje k zaželjeni sreči (str. 3—44). Prednosti Marije Device“ (str. 45—64). — L. 1880 v zv. XIII. XIV: „Predgovor (str. 3—4) pa Poročilo o delovanju Kat. družbe (71). A. Kerščanstvo vstreza popolnoma vsem zahtevam naše nature. B. Kerščanstvo popolnoma vstreza človeški družbi“ (str. 5—70). Zv. XV: „Nekoliko o sv. Rešnjem Telesu“ (str. 39—76). Spisal dr. Anton Jeglič.

L. 1882 se poslovil od svojega doma, podá v Sarajevo pozvan za kanonika ter se ondi žrtvuje duhom i telom svojemu novemu vzvišenemu zvanju, in — prikaže se koj prvo leto pisatelj hrvatski v službenem listu za Vrhbosansku nadbiskupiju „Srce Isusovo“ na pr. God. 1882. I: Što treba za vjenčanje. God II. Vjera i politika. God. III. Rimsko pitanje. Papinstvo na koncu godine 1883. Viest ob odlazku pape iz Rima. Propaganda itd.

Uzgojoslovje za učitelje i učiteljske pripravnike. Po najboljim piscima sastavio Dr. Antun Jeglič, kanonik vrhbosanski. U Sarajevu. Vlastitim nakladom tiskara Spindler i Löschner. 1887. 8. II. str. 249. — „Nadam se, piše v predgovoru, da ova moja knjiga neće biti suvišna, budući da naši učitelji i naši učiteljski pripravnici imaju samo jednu naški pisanu knjigu o uzgojnoj znanosti... Gledao sam, da knjigu tako udesim, kako bi im njihovo znanje o uzgoju mogla nadopuniti, usavršiti a možda u gdekojim točkama i ispraviti, te ih oduševiti za njihovo prevzvišeno zvanje. — Posvuda sam napokon namjeravao pokazati, kako vjera mora pronicati čitavo izgajanje, i kako je uzgojitelj pred samim Bogom odgovoran za sve, što god radi ili ne radi, bilo u pogledu na njegov osobni, bilo u pogledu na njegov zvanični život itd.“ —

V istini klasične pa so njegove razprave v „Vrhbosni“, izvrstnem listu, ki ga na svetlo daje prvostolni kaptol Vrhbosanski

„katoličkoj prosvjeti“ namenjenem. Na pr. god. I. 1887: Geologija i Mojsijev Hexameron: o novi knjigi kritika. Hieroglifsko i klinčano pismo odgonetano. Kaldeja o početku svieta i čovjeka. Razlaganje psalmov. Znanost služi bibliji. Naši (t. j. kranjskih Slovencev) zvonovi, njihova posveta v Sarajevu itd. itd.

V premnogih poslih svojih dopisuje časih še iz Sarajeva zlasti Danici. Na I. slovenski katoliški shod je iz Linca došel v Ljubljano dr. A. Jeglič, generalni vikarij in kanonik v Sarajevu, ter govoril „o katoliškem življenju“, kar kaže Slovenec 1892 l. XX št. 199 in 200. V Vrhbosni je potem ob kratkem pa iskreno opisal „Prvi slovenski katolički sastanek u Ljubljani“ (VI. 18). — L. 1880 se je dr. Anton Jeglič v Slovencu št. 45 in 46 potegnil za čast „Matice Slovenske“ nasproti strankarskemu poročilu v „Slov. Narodu“ o njenem občnem zboru. Ondi največ prizadeti dr. Ivan Tavčar v svoji obrambi (XIII. 101) mej drugimi stvarmi pravi: „Kakor je videti, čuti mož v sebi prihodnjega prelata.. — Ta gospod bode brez dvombe še razsajal!“ — In res, doktor je bil doktorju tu prorok. Dr. Jeglič je res že prelat in — kdor ga je videl o katoliškem shodu na katedri — moral si je reči: Glej, kako Jeglič razsaja!

„Nič se mi bolj ne gnjusi, kakor grdo, strastno, krivično strankarstvo, kteremu je dober vsak pripomoček, da se le nasprotnik pobija — in ubije. To ni pošteno“. Tako je pisal l. 1880 v Slovencu. In kar je pisal še bogoslovec l. 1870 o liberalcih, polovičarjih, in o potrebnem ločenju v Danici, to je z vsemi močmi povdarjal l. 1892 na katoliškem shodu, in — nedavno mi je pisal: „V Ljubljani vre in kipí. Dobro je! Polovičarskih duš dandanes ne potrebujemo. Naj se položaj razbistri, da se poznamo in vidimo, kdo je odločno za Boga in za Jezusa, kdo pa odločno proti Bogu in Jezusu. Slovenec se dobro vojskuje“. — Bog ohrani iskrenega boritelja za vse dobro, lepo in pravo še mnogo let

vrlim Bošnjakom, pa tudi nam poštenim Slovincem!

Franjo Marn r. 26. jan. 1846 v Štangi, gimnazijo zvršil v Ljubljani l. 1865, vseučilišče obiskoval nekaj v Pragi nekaj v Gradcu, kjer je dostal preskušnjo iz klasične filologije in iz slovenščine, postal pomožni in l. 1872 pravi učitelj na kr. gimnaziji v Zagrebu, kjer slušbuje še sedaj.

V slovenščini se je oglašil javno prvičkrat v „Vencu“, ki so ga l. 1862 vodju Jan. Nečáseku pri odhodu v Prago poklonili učenci gimnazije ljubljanske. V imenu petošolcev zložil mu je Fr. Marn čestitko: „Mladosti vodja! Tebe če slaviti — Slovenska Vila, pred Teboj stoji, — Hvaležna mladež če Ti venec zviti — K slovesu venec britke žalosti“ itd. (str. 9. 10) v sedmih kiticah; n. pr. (5 kit.):

Le to nam je v britkosti tolažilo,
Da narod ljubljeni Te ne zgubi. —
Kakó bi brata nek ne veselilo,
Da tudi brat kaj dobrega dobi?
Pozdravi, osrečuj tam Slave sine,
Nam brate drage česke domovine itd.

Tako je zložil ginljivo žalostinko Fr. Marn v Danici l. 1862 št. 22: „Alojzijanci v spomin svojemu rajnemu vodju, prečastitemu gospodu Jurju Grabnarju, umerlemu v Ljubljani 21. mal. serp. 1862“.

V desetih odstavkih se pričinja n. pr.:

Kaj tako otožno tulijo vetrovi,
Kaj se skriva solnce, oblači nebo?
Čuj, mertvaški žalostno pojo zvonovi.
Milega duhovna v tamni grob neso itd.

Venec na grob preč. gosp. Janezu Bonaču, čegar mile pesmice so takrat navduševale Slovence in čegar nagla smrt je vse navdala s pomilovanjem. V šestih kiticah poje Fr. Marn v Danici l. 1864 str. 13. 14 n. pr. v 4:

Zvezda sjajna si Ti, Janez dragi!
Ki Te vzela je v mladosti smert.
Cerkve, domovine up preblagi!
Krije dans Te že mertvaški pert.
Cerkev, kje imaš sedaj učenca,
Ki bi Te bolj ljubil, bolj častil?
Ljudstvo, mladež, kje imaš miljenca,
Ki bi Te bolj varval, bolj učil?

(cf. Jezičn. XIX. 1881).

Kakor lani, so tudi letos v Alojznici imeli živo breso t. j. napravili so debeli četertek domače pa vender očitno gledišče. Igrali so lani „Zwei Freunde und ein Rock“ po nemški, in po slovenski „Nikolaj Zrinjski“, po Körnerji poslovenil Fr. M.; letos pa „Ei so beiss“ ali „der missvergnügte Holzhacker“, in „Skriti biser“, spisal N. Wiseman, poleg nemškega poslovenil Fr. M. (Danic. 1864 str. 36).

Slovenska Vila. Izvirne slovenske povesti, novele, balade, romance in pesmi. Prvi vezek. V Ljubljani 1865. 8. 112. Nat. J. Blaznik. Založila Fr. Celestin in J. Jurčič. V njej se nahajajo str. 46 do 49: Pesmi (Zložil —r—) I—X: Sonet. Njena molitev. Trn. Tolaž. Rosne cvetlice. Svojim cveticam. Ribič. Poslednja želja. Moja lira. Ko mene več ne bo. — Moč ljubezni. (Novela, spisal —r— str. 49—66).

Iz Prage je l. 1865—66 dopisoval —n prav marljivo v Zg. Danico, o središču Česke in njenih znamenitostih, o raznih slovesnostih, o sv. Janu Nep. in Husu ter poslednjega močni veljavi mej českim narodom, o vseučilišču, o gimnazijah novejših in o pogrešanju filozofije in stilistike v njih; o bližnji vojski: Zlé je matko zlé — Braniboři zde! Poslednje poročilo bilo je o smrti Nečáseku 26. nov. 1866.

L. 1866 je vstanovil Fr. Gerbic v povzdigo cerkvenega petja „Liro Sionsko“, kjer so tiskane mnoge cerkvene in pobožne pesmi, katere je zložil Fr. Marn, napeve pa sta jim narejala Gerbic in Belar.

Kar je bil pričel v Alojznici, nadaljeval je v Pragi, in Slovenska Talija l. vezek str. 165 kaže: Inserat. Vesela igra v 3 dejanjih, po Sabini iz českega poslovenil Fr. Marn. — Nikolaj Zrinjski. Žalostna igra v 5 dejanjih, po Körnerji posl. Fr. M. — Vez. II. l. 1867: Ultra. Veseloigra v enem djanji. Česki spisal F. Šamberk, posl. Fr. M. — Vez. VII. 1868: Oproščeni jetnik. Šaloigra v 1 dj. Po nemški posl. Fr. M.

Blagi Janežič podpiral je vse take di-
jake, in sad temu prijateljstvu kaže se
na pr. v Večernicah l. 1865: O toči
(68—75). L. 1866: Grom in strela (47—58).
L. 1867. Hrana rastlinska (70—75). — Ko-
ledarček l. 1867: O telesni hrani (34—46).
L. 1868: Tomaž Kren, ljubljanski škof
(42—46). — Glasnik l. 1867: Lastovka.
Mravljinske vojske. Življenje pod vodo.
Česki spisal Em. Purkyně. — L. 1868:
Hči Gustav Adolfa. Poleg poljskega Fr.
M. (162—170). — Cvetnik l. l. 1867:
Spremembe na zemlji. Živalsko zimsko
spanje. Po českem poslov. Fr. Marn.
Del II: Življenje v gozdu. Zemlja (Po
Heblu). Zakaj je vsak dren kriv? Pre-
rodba rastlin. Lev, kralj v puščavi. Steblo
in klas (Po českem). — Cvetnik slov-
slovesnosti. Življenje pod vodo (cf.
Glasn.). O Vilah (329—332).

Slovnica českega jezika z be-
rilom. Spisal Franjo Marn. Založila
Matica Slovenska v Ljubljani. V Pragi
1867. 8. 152. Tiskarna dr. Ed. Grégrova.
Slovnica sega od str. 1—106. Berilo 107
—138. Slovarček str. 139—152.

Hrvatska slovnica za Slovence.
Spisal Franjo Marn, gimn. profesor.
Založila Matica Slovenska. V Zagrebu
1879. 8. 168. Tiskom dioničke tiskare.
Slovnica od str. 1—112. Berilo (v latinici
in nekoliko v cirilici) str. 113—138. Slo-
varček str. 139—168.

Obe te knjigi ste nastali po mojem na-
ročilu in budilu. Nekaterim sicer delo ni
bilo po godu. Skušnja pa potrjuje, da ste
bili na jako veliko korist zlasti slovénski
mladini, v pospeh slovanski vzajemnosti,
ki se odslej vedno bolj razodeva v našem
mladem slovstvu slovénkem. Drugo knjigo
je pisatelj posvetil dr. J. Bleiweisu o nje-
govem LXX. godu. Dokaz, da ste knjigi
Slovcem dobro vstregli, je tudi to, da
ste popolnoma pošli in da se po obeh prav
pogostoma poprašuje.

Praktische Grammatik der kro-
atisch-serbischen Sprache. Bear-
beitet von Fr. Marn. Prof. am k. Agra-

mer Gymn. Agram. 1887. 8. 217. Verl.
Suppan-Fiedler. Druck J. Hühn. Zweite
verbess. Aufl. 1892. — Knjiga na korist
tudi slovénkim dijakom, kateri se hočejo
pravilno naučiti jezika hrvaško-srbskega
— z mnogimi berili v latinici in cirilici
ter primernim slovarjem.

Poleg nekaterih razprav v izvéstu
gimnazijskem na pr. Akuzativ u lat.
grčk. i hrv. jeziku l. 1873 itd. — je prof.
Fr. Marn spisoval in spisuje še največ
po naročilu deželne vlade šolske knjige
na pr.: Njemačka slovnica za srednja uč-
lišta, vježbenice i čitanke za I—IV razred
gimnazijski, po katerih se hrvatski dijaci
na podlagi maternega jezika vadijo tujega,
dokler se naši slovénski učenci še vedno
trpinčijo naravnost s popolnoma nemškimi
slovniciami in pretežkimi berili ali čitan-
kami. — Tako je sestavil „Njemačke či-
tanke“ i za višje razrede gimnazijske, za
djevojačke učione, katere so že večkrat
tiskane. — „De Viris illustribus urbis Ro-
mae“. A Romulo ad Augustum. Authore
Lhomond za III. razred hrv. gimn. priredio
i rječnik dodao. Izdanje II. l. 1889. — „Pri-
jegled grčke i rimske literature sa dodat-
kom iz starine sa 18 tablica“. U Zagrebu
1891. Nakladom dioničke tiskare. — „Rječ-
nik k Homerovim pjesmama“, nakladom
sveučilišne knjižare Fr. Zupana. —

To bodi v dokaz, kako delujejo Slo-
venci marljivo v raznih strokah mej Hr-
vati, kar če o prilici povedati bratska
Knjiga Hrvatska!

Josip Marn r. 13. marc. 1832 v Štangi
nad Litijo, srednje šole dovršil l. 1851, bo-
goslovje l. 1855, kaplan v Horjulu do okt.
1857, odslej učitelj za veronauk in sloven-
ščino na c. kr. gimnaziji v Ljubljani, pro-
fesor, umirovljen l. 1892, častni kanonik,
vitez Fran-Josipovega reda.

Kar tukaj o svojem književnem delo-
vanju povém, povedano bodi zlasti zaradi
Jezičnika, nekdanjim vrstnikom v spo-
min, prihodnjim pisateljem slovstveno zgo-
dovine pa v razumno porabo.

Za občinstvo sem jel slovenski pisati l. 1849, kadar sem v Alojznici dr. J. Pogačarju pri vredovanju „Cerkvenega Časopisa ali Zg. Danice“ pomagal popravljati najprej natiskovanje, potem pa prestavljal kake stvari za list, n. pr. l. 1849: Keršanski pogled sedanjiga časa poleg dr. Schlöra. Zvonovi. Oče v sredi svojih sinov in vnukov itd.; l. 1850: Družba sv. Detinstva; l. 1853: Dr. A. Schlör. Kratek popis njegoviga življenja in djanja; l. 1854: Mirske iskrice; l. 1856: Bog nikomur dolžen ne ostane itd.; l. 1857: Povej ti meni resnico (Salezij—Beza)! itd. —

Vesel slovenskega lista za našo mladino pisal sem v „Vedeža“ l. 1849 in 1850 nekatere podučne in kratkočasne reči, na pr. Življenje — leto. Vojak zares junak itd. — L. 1851 sem vredoval Daničico, tednik mladosti Alojzjevišča v poduk in kratek čas, in pomagali so mi n. pr. J. Rogač, J. Žvegelj, J. Stritar, V. Lah itd. — V Slovensko Bčelo l. 1852 zašel je spisek: Hrast in lipa (Milko). — Slovenski Romar l. 1858 ima dva sestavka.. V krčmi. Pod lipo. — Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem — po povelji kneza Antona Alojzja l. 1856 — 1859 — kaže v „Predgovoru“ str. XIV, da je med sodelovalci bil tudi Jožef Marn, kaplan v Horjulu, kateri je po tedanjem navodu poslovenil in vravnal: l. Ezdrove bukve str. 459—481. Juditine str. 539—567. Esterine 568—595.

Po opravljeni preskušnji iz veronauka v Ljubljani in iz slovenščine na Dunaju sem v Program. d. Laibach. O.G. l. 1860 spisal razpravo: Slovanskega cerkvenega jezika pravo ime, prvotna domovina in razmere proti sedanjim slovanskim jezikom — prvi slovenski spis v dotičnem javnem glasilu. Progr. Laibach. O.G. 1861: Slovnice slovenskega jezika (str. 13—26). — L. 1864 pa sem na znanje dal: Vzajemnost slovenskega z drugimi sorodnimi jeziki. Spisal nemški prof. Petruzzi, po svoje predelal slovenski prof. Metelko.

Od l. 1862 do 1873 dopisoval sem v Danico; na pr. l. 1862: Nekatere misli o sedanji gimnazijski osnovi (št. 24—27). — L. 1863 dopisi z Velehrada, iz Olomuca, Prage itd. — L. 1864: O stvarjenji. — L. 1865: O pesmih A. Umeka Okiškega, pa v Slov. Berilu za VIII. gimn. razred. — L. 1866: Jok v čitavnici. O Matici, šoli itd. O Poklukarju Jožefu in njegovem slovstvenem delovanju. Vredoval sem Danico od l. 8. do 16., dokler je Jeran hodil po Sv. Deželi. Priobčil ondi besedo, katero sem govoril bogoslov svojim verstnikom l. 1853 o slovenščini itd. — L. 1868: Blagovestnik starega zavéta l. 5—40 itd. — L. 1869: Iskrice slovenske I—V. O Janežiču. O šolstvu, šolski maši itd. — L. 1870: Srednje šole I—IV. Cerkev pa šola. S Slemškega. Z Ajdovskega gradca itd. — L. 1871—73: Zmaga sv. Križa t. j. Vítázstvo svätého križa, spisal Jan. Munkay, V Skalici 1869. (Dan. 1873 str. 322). V kat. Besedi govoril o sv. Cirilu in Metodu nasproti Narodu (cf. Dan. 324). — L. 1874: O časnikarstvu zlasti liberalnem (cf. Nar. št. 43. Dan. str. 70. 108) itd.

Kratka staroslovenska slovnica. Spisal J. Marn. Doklada Glasniku in posebej tiskana v Celovcu 1863. 8. 60. — Zlati Vek. 1863. 8. 293. Sprožil, vredil, spisal v njem: Predgovor. Dve vojski (Družba sv. Cir. in Met. pa sv. Mohorja). Sveto pismo in slovstvo slovensko. Nestor. — Baraga, svetla zvezda na slovstvenem nebu kranjsko-slovenskem in očipve-indijanskem — v knjigi Vončinovi družbe sv. Mohorja l. 1869, in tudi posebej (Dan. 186—178).

V Slovencu sem sodeloval prva leta (Istinič — Resnicki) na pr. l. 1873: Roža Šandor pa sedanje ječe L. 1874: Da se resnica prav spozna, čuti je treba oba zvona (Makušev — Jurčič vsled govora o liberalnem časnikarstvu l. 27.). Pismena vprašanja o zrelostnih skušnjah iz slovenščine. Tresk med katehete ljubljanske gimnazije. Hezilo (prof. Heinrich) pa Istinič (prof. Marn) str. 107 do 113. Sedanjim Čr-

tomirovcem pa Valjhunovcem itd. — L. 1875: Svobodna učitev. Dajte nam četrtek nazaj! Naučni slovník. Dežman, oj! Erinije. Peter Petruzzi. Časopisje slovensko itd. — L. 1876: Vzájemna slovníca slovenska. Moj jarem je grenak, breme ni lahko. Lécole sera chrétienne ou ne sera pa. Slomšek v značajnosti Slovencem vzor. Kat. časopisje — dejanje apostoljsko. Nič trdno, stanovitno ne stoji. — In vse razpada, koder vere ni. Vladika Ravnika in naše slovstvo. Slovan gre na dan. Potentes potenter tormenta patientur. Znanje in djanje itd. itd. — L. 1877: Cvet časnikovski. Katoličan gre na dan itd. — L. 1878: K. Melcer. Pij IX. A. Jerala. Slov. Matica pa dr. J. Bleiweis. — L. 1879: Sv. Ciril in Metod. O šolstvu.. — L. 1880: Nektere iskrene misli in želje o Slovencu (A—G). Jernej Kopitar. — L. 1881: Biti slovenske krvi bodi Slovencu ponos. Ezav in Jakob.. — L. 1882: Slovan gre na dan. — L. 1883: S. Žepić. J. Šolar. J. Macun. — L. 1884: J. K. Pogačar. J. Vesel Koseski. Nejedli. — L. 1885: Z Velehrada. — L. 1886: V. Lah. B. Raič. Stritar — Daničica itd. — L. 1887: Fr. Levstik. — L. 1889: D. Dežman. M. Cigale itd. itd.

Matici Slovenski l. 1863 zapisnikar, potem ključar, od l. 1865 odbornik, od l. 1887 predsednik. — Kopitarjeva Spomenica. Vredil Josip Marn. 1880. 8. 188. Spisal Predgovor; J. Kopitar pa dr. J. Zupan; Kopitar pa Pypin in Kolar. Po časopisih sestavil: Slavnost Kopitarjeva v nedeljo dne 22. avg. 1880 v Repnjah.

V Katoliški družbi govoril večkrat, kar kaže Danica. Posebej sem priobčil v Glasih XV l. 1880: Velik zdravnik je prišel z nebes, ker velik bolnik je ležal na zemlji (Luk. 10, 23—37.)

Jezičnik. Da bi podpiral dobrega Praprotnika pri vredovanju „Učit. Tovarša“, jel sem v njem spisovati l. 1863 „Pomenke o slovenskem pisanji“, ter si izprosil naposled za nagrado nekoliko prostih odtiskov, katerim sem dal naslov „Jezičnik“. Jezikala sta namreč v pomen-

kih „poredni Učenec in neporedni Tovarš“ o jeziku slovenskem, o raznih oblikah v pisanju, ki so takrat se jako hitro spreminjale itd., za poduk in kratek čas. V prvih letnikih I—V. t. j.: 1863—1867 se je v vsakem nabralo petdeset razgovorov. L. 1864 sem spisal v omenjenem listu tudi: „Ni planine brez doline“, ter priobčil razpravo: „Malikoslovje slovansko“, največ po Hanušu sestavil Metelko. — V III. letniku 1865 vrši se razgovor vže o občnih in posebnih imenih naroda slovanskega; v IV. ozira se tudi na knjigo „Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen“ v. Levstik; v V. pa sega razprava celó v jezikoslovje in slovstveno zgodovino slovansko (cf. Jezičn. XXVI). — V VI—VIII. l. 1868—1870 se razgovarjata „Stari in mladi Slovenec“ o slovanskem pisanju gledé na sorodstvo med staro in novo slovenščino največ po dr. Miklošičevi knjigi „Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum“.

L. IX—XI. t. j. 1871—73: Metelko v slovenskem slovstvu — in njegova doba, zlasti izvorno „Abecedna vojska“ itd. — V XII. l. 1874 opisan je Peter Hitzinger (Znojemski, Podlipski). V XIII. l. 1875: Jan Nepom. Nečasak pa Anton Umek Okiški. — V XIV. l. 1876: Otec Marko Pohlin pa Valentin Vodnik. — V XV. l. 1877: Krajnska Čbelica in Čbeličarji. Dr. Jakob Zupan. Vladika Matej Ravnika. Dr. J. Zupan in dr. Fr. Prešern. — V XVI. l. 1878: M. Ravnika Poženčan. M. Vertovec. M. Verne, posvečen Dr. J. Bleiweisu o 70. godu njegovem — V XVII. l. 1879: J. Kobe Sodevski. J. Varl. A. Žakelj Ledinski. A. Oliban. A. Likar. Fr. Jeriša. Dr. L. Vončina. — V XVIII. l. 1880: J. Kopitar. M. Čop. Dr. Fr. Prešern. — V XIX. l. 1881: J. Žemlja. B. Tomšič. Fr. Malavašič. Dr. S. Klančnik. Dr. J. Rogač. J. Bonač. M. Lotrič. L. Engelman Nožarjev. Fr. Svetličič. — V XX. l. 1882: Novice pa Dr. Janez Bleiweis (s sliko), posv. Dr. Fr. Vitezu Miklošiču o 70. godu. — V XXI. l. 1883: Knjiga Slovenska v dobah XVI.

XVII. veka. Zimske proste urice t. j. Predgovor poslovenjen iz Adama Bohoriča slovnice „Arcticae Horulae“ l. 1584. — V XXII. l. 1884: Knjiga Slovenska v XVIII. veku. V pojasnilo bodi povedano, da sem nasproti kritiki v „Narodu, Zvonu in Slovancu“ o Jezičniku sestavke v Slovencu: „Kdo je mojster in kdo — skaza (1884. XII. 35). Slovenčev podlistkar prilogarju Narodovemu (XII. 63). Možic od slame (XII. 79). Par neprijetnih trenutkov (1885. XIII. 105). Faust ali Fäustlein? (1886. XIV. 79)“ spisal sam samcat t. j. brez druga. Podpisaval sem se „Jezičnikov zvest čitatelj“ ob scandalum pusillorum i. e. discipulorum. — Posebne pomembe je l. XXVI. 1888 t. j. Staroslovenski Je-

zičnik. Knjiga Slovenska v dobi od IX. do XVI. veka, po kateri je znanstvena podlaga dana Knjigi Novoslovenski. — V XXVII. l. 1889: Svitoslav i Danica t. j. Msg. Luka Jeran v sliko. — Letniki XXIII—XXV t. j. 1885—1887, pa XXVIII—XXX l. 1890—1892 opisujejo (A—F) Knjigo Novoslovensko v XIX. veku. — Žal mi je, da moram skleniti!

Kar je prejšnji vrednik Tovarišev rekel: Brez Jezičnika bi že ne bilo Tovariša; to rečem nasproti tudi jaz: Brez Tovariša bi ne bilo Jezičnika. Čast torej „Učiteljskemu Tovarišu“; čast in hvala vzlasti blagemu založniku „J. R. Milicu“ ter naslednikom!

gl. N. 1876 / ¹⁷⁸ marn in Hof Bogata (spis zgrad' brega
Nečasove)

